פרשת **פינחס** תשפ"ד לפ"ק | גליון תתתקנ"ז שנה כ"ח

קול התאחדותינו

יו"ל ע"י התאחדות האברכים דחסידי סאטמאר
בנשיאות כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א
בני ברק יצ"ו

בדין הוא שיטול שכרו

מארץ רחוקה ולא זרועה הגיע נער עני קרוע ובלוי במקל נידודיו, ואחד מעשירי העיר הכניסו לביתו לעמוד לו למשרת רק בעבור ארוחת שולחנו, וישרתהו ימים רבים בכל כוחו ונפשו.

פעם עסק העשיר בסעודת פורים ויאכלו וישתו והטיבו לבם בכל מיני מעדנים ומטעמים, ובאמצע הסעודה בא סוחר גדול ממרחקים לקנות כמה מיני סחורות אשר ברשות העשיר, ויאמר לו לך ושוב למחר ואמכור לך ברצונך כי עת סעודה עתה, ואין ביכולתי להתעכב בעניני מסחר.

קם אותו הנער המשרת ויאמר אל העשיר אנא תן לי מפתחות בית גנזיך ואני אביא הסחורות כדי שהמכירה תתבצע ולא יידחה, כי רצוני עז שלא תפסיד ריוח זאת, והעשיר לא רצה שלא ימנע עצמו מן הסעודה, אבל אחר הפצרות מרובות הניח לו לבצע המכירה, וההצלחה האירה לו פנים והרוויח מאוד על פי פעלו.

למחר שאלו העשיר הגידה לי מה משכורתך, וכאשר תאמר כן אתן לך, כי כבר עבדתני ימים רבים, ויאמר הנער הרי קצבת לי משכורתי דהיינו ארוחתי כל יום הן הן השכר על פעולתי, ענהו העשיר, דע כי מתחילה חשבתי עליך כי אכילתך חשובה לך כל כך, עד כי ארוחתך הוא משכורתך, כי הוא העיקר אצלך, אבל אתמול נוכחתי לראות כי אין היא חביבה בעיניך עד כדי כך כי הרי עזבת סעודתך הדשינה והענוגה והלכת למכור סחורתי, לכן מעתה מן הראוי שאשלם לך כפי פעולתך כדי שתהיה משכורתך שלימה.

הנמשל הוא שהקב"ה לקח אותנו לעבדיו תמורת זה שאנו חיים בעולם ואנו סועדים על שולחנו, כי כבר מבואר שאין בכח האדם להשיב להקב"ה ולשלם לו גם בעד החיים לבד, כי טוב החיים היא טובה גדולה, וצריך לעמול כל ימיו בעד הטובה הזאת, והשכר משארי טובות בעולם הזה ובעולם הבא הוא רק נדבה וחסד לפנים משורת הדין, אבל פנחס, אשר מסר נפשו וחיותו בעבור קדושת שמו ית' וחרף נפשו למות על קידוש ה' כי לולא הנסים שנעשו לו היה מאבד חיותו, ובזאת גילה דעתו אשר חייו אינם נחשבים בעיניו למאומה, א"כ צריך לשכר אחר, ובדין הוא שיטול שכרו.

תוכן העניינים

לקח טוב ..... א
תורה ותפילה ..... ב
דרש תפרים - לקיטת תפרים ..... ג
קדוש י"י ל"ר ..... ד
נשפתי צדיקים - לשון חכמים ..... ה
פרפראות לחכמה - דורש טוב ..... ו
שברי"ר רפב"ן ..... ז
עיפד על הפר"ק ..... ח
חוקים להורותם ..... ט
פשיט כהלכה ..... י
הלכה ברורה - לשכת הסנהדרין ..... יא
היכלא דבקא ..... יב
דבר בעתו ..... יג
נועם שבתי ..... יד
פשוטו של מלכים ..... טו

אגרת פרק א'

לשמרך בכל עת
מינה לא תזיע

צו יעדע צייט א ישועה

להכנסת מודעות, מזל טוב, הנצחת שם, לעי"נ, אפשר לפנות:
להר"ר **אלטער אשר אנטשיל אילאוויטש** הי"ו
052-7648437

כל הזכויות שמורות ©

שוהל-הויף
בית המדרש | מקוה
בית התבשיל | בית רבינו
Strada Gheorghe Doja 71, Sighetu Marmației 435500, Romania

בית החיים
בית החיים | אוהל הק'
של רבותיה"ק זי"ע
Strada Izei 29 Sighetu Marmației 435500, Romania

בעזהשי"ת

וויכטיגע קלאָרשטעלונג!

לְקראת שב"ק מטו"מ בעיר האבות סיגוט יצ"ו
בצילא דמהימנותא של כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

אַזוי ווי עס איז אַריינגעלייגט געוואָרן שטאַרקע כוחות און שוועָרע געלטער אַהערצושטעלן דעם שבת קודש בצילא דמהימנותא פון כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א, סיי די אכסניות זאלן זיין אויסגערישט מיט גוטע עיר-קאָנדישאָן און באַקוועמע בעטן, און סיי דער בנין הביהמ"ד פונעם שוהל-הויף זאָל זיין אַהערגעשטעלט צו אַקאָמאַדירן דעם ציבור.

ספעציעל איז אינוועסטירט געוואָרן קאָסטבאַרע פּראָיעקטן פאר די סעודות שב"ק, כדי צו קענען אַריינענעמען אַזאַ ריבוי העם בליעה"ר און אַז יעדער זאָל קענען מיטהאַלטן די געהויבענע סעודות שבת קודש מיט די דברות קודש וסיפורי צדיקים, און אין די זעלבע צייט זאל די ביהמ"ד זיין אויסגעשטעלט סיי צום דאַוונען און סיי צו די סעודות. ס'איז אויפגענומען געוואָרן ספעציעלע פּראָדוקשטן קאָמפּאַניס אַהערצושטעלן אַלע דעטאַלן, וואס דאָס נעמט אַריין דינגען סטעידזש'עס, טישן, בענקלעך, צולייגן פּרישע עיר-קאָנדישאָן, און נאָך, אַז דער ציבור וואָס באַצאָלט מיטצוהאַלטן דעם שב"ק זאָל קענען מיטהאַלטן דעם גאַנצן שבת קודש מבואו ועד צאתו מיט הרחבת הדעת.

דעריבער וועגן מיר זיך צו די וועלכע האָבן אַרויסגענומען פּריוואַט אכסניות איבער די שטאָט סיגוט:

היות דער היכל הביהמ"ד וועלכע אויסגעשטעלט פאר די סעודות שב"ק ביז'ן מאַקסימום אָהן קיין איבריגע אַרומיגע שטיי-פלעצער, דעריבער וועט נאר זיין די מעגליכקייט אַריינצוקומען אין ביהמ"ד בשעת די סעודות שב"ק ועריכת שולחן הטהור, די וועלכע האָבן באַשטעלט די נסיעה דורך 'ללכת', און לויט די רשימה וואס מיר באקומען פון 'ללכת' וועלכע דאס ביהמ"ד אויסגעשטעלט, מיט אויסגערעכנטע נומערן אויף אלע פלעצער וואס וועט מסודר ווערן פאר אלע איינגעשריבענע, כדי זיכער צו מאכן אז יעדער אויף די רשימה האט זיין באשטימטן פלאץ.

מיר קוקן זייער אַרויס אויף די פולע קאָפּעראַציע פונעם גאַנצן ציבור למען הצלחת הנסיעה וכבוד השבת קודש.

בברכת שבת שלום ומבורך

הנהלת השוהל-הויף

פנחס נתעורר להתגבר בקנאת ה' מתוך מעשה זמרי

פנחס בן אלעזר כו' בקנאו את קנאתי בתוכם וגו'. יש לפרש, כי הקב"ה נתן בלבות בני ישראל מדת הקנאה, לקנאות קנאתו ולא לישא פני גבר, כדאיתא (ביצה כה.) **'עזין שבאומות, ישראל'.** אמנם יש רשעים המהפכים קערה על פניה ומשתמשים במדת העזות שלא במקומה הראוי, וכן עשה זמרי כשקירב את המדינית לעיני משה והזקנים. **והנה פנחס נתקנא קנאת סופרים: איך נטע הקב"ה מדת הקנאה בלב זה הרשע להעיז פניו כל כך, ואם כי "ישרים דרכי ה'" וזה הפושע נכשל בה** (הושע יד, י) **מכל שכן אשר לב כמוני צריך לקנאות קנאת ה' צבאות, "וצדיקים ילכו בם"**, ולא אשא פני גבר. נמצא, כי פנחס נתקנא במדת הקנאה שבתוכם של רשעי ישראל, וזהו: **'בקנאו את קנאתי אשר בתוכם'** דהיינו, מדת הקנאה שנטעתי בקרבם של הרשעים. ועי"ז קינא קנאת ה"צ.

חתם סופר (תקפ"א); **תורת משה** (ד"ה בקנאו)

בכח איכות המעשה בנמיכות רוח, השיב את חמתי

פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל. בשעה שרצה פנחס לקנא קנאת ה' צבקות ולהרוג את זמרי חשש מאד פן תתערב איזו פניה והתנשאות במחשבתו, שזכה שעל ידו תתבטל המגיפה מעל בני ישראל, וכבר אמרו חז"ל (תענית ח.) **כל מי שנענה בתפלתו ומגיס דעתו עליו מביא אף לעולם,** ואם כן יצא שכרו בהפסדו. על כן נתחכם פנחס ושאל למשה רבינו, אף שידע מעצמו מה דינו של זמרי, כדי שמשה יצוהו על כך, וכאשר אמנם ענהו: **"קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא"** (סנהדרין פב.) **וממילא לא יהיה אלא שלוחו של משה, ושוב לא יגים דעתו עליו, שהרי הכל מכוחו של משה הוא.** וזהו שאמר כאן: **'פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי'** שבחו של פנחס הוא, הגם כי קנא קנאת ה' לא עורר במעשהו להביא אף וחמה לעולם, והיינו ב**'קנאו את קנאתי בתוכם'** עכ"ז כיון שעשה בחכמה ותלה הכל בכוחו של משה כדי שלא יתערב גאוה התנשאות במעשיו, ולכן **'ולא כליתי כו' בקנאו את קנאתי בתוכם'.**

אמרי נועם

עיקר המכשול של מדין וכזבי, שדיברו מענין זה

צרור את המדינים והכיתם אותם. כי צוררים הם לכם בנכליהם אשר נכלו לכם על דבר פעור וגו'. יש לדקדק, אומרו **'כי צוררים הם לכם'** שהוא לשון הוה, על דבר העבר **'אשר נכלו לכם'.** כן יש להבין אומרו: **'בנכליהם'** שפירושו המחשבה וכי במחשבה לבד הרעו לישראל, הלא במעשה היה פעלם להרע, בדבר פעור וכזבי וכו'. **'ונראה לפרש, כי עיקר כוונת הכורא ב"ה בנקמתו במדין היתה מחמת גודל המחשבות והרהורים רעים שנתחוו לישראל על ידם, בדברם בסיפור המעשה דפעור או מעשה דכזבי',** וע"י הדיבור שדברו בם נפלו לישראל הרהורי תאויות. והכלל בזה **שבכל עבירה נברא קליפה רח"ל, וכל זמן שהקליפה בעולם, אזי נופלים מחשבות רעות לאדם מאותה העבירה, וצריך האדם השב לבער הקליפה החיא מן הארץ.** וגם בנידון דידן, כל זמן שהיו אותם הרשעים המדינים בעולם, אז היו עדיין הרהורי עבירה דפעור שולטים בישראל, לבלבל להם המחשבה, ולכך נצטוה משה רבינו ע"ה לנקום בהם נקמת ה'. וזהו: **'כי צוררים הם לכם'** בהוה, ומפרש הכתוב במה: **'בנכליהם'** באותם מחשבות הרעות שגרמו לכם על ידי: **'אשר נכלו לכם על דבר פעור'** בהדיבורים דמעשה דפעור, **'ולכך תבערו אותם מן הארץ ותהיו טהורים וקדושים ובערת הרע מקרבך'.**

נועם אלימלך

תלמידי קרח לא מתו, ותפילה מיבעי להנצל מהם

ובני קרח לא מתו. שמעתי מאת כבוד אדמו"ר הרב הקדוש מוה"ר מנחם מענדיל [מרימינוב] זצוק"ל רמז הפסוק 'ובני קרח לא מתו', הגם כי קרח בעל המחלוקת מת, עם כל זה בני קרח תלמידיו בעלי המחלוקת לא מתו **כי בכל דור ודור יש ניגוד מבעלי המחלוקת על הצדיקים והחולכים בתום. "ונראה לי דנפקא מינה למיבעי רחמי".**

אגרא דכלה

שתלן בכל דור, שיטעימו לישראל אור שבת ומועד

יפקוד ה' וגו' איש על העדה. אשר יצא לפניהם ואשר יבוא לפניהם ואשר יוציאם ואשר יביאם ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה. יש לרמז מה שנאמר פרשת מועדים ורגלים בפרשתינו אחר פרשת סמיכת יהושע על ידי משה, הוא לפי אמרם ז"ל (ר"ה טז) 'חייב אדם להקביל פני רבו ברגל', **כי העבדות בתורה ותפילה בימות החול יכול כל אחד גם בביתו לעשות, אבל הארת טעם שבת ורגל, אי אפשר רק באסיפת ידידים יראי ה' אצל הצדיק וראש הדור. לזאת, באם לא היה נתמנה לראש ורבי בכל דור ודור לא היה אפשר ליתן ולצוות כלל על מועדים ורגלים,** ולכן רק לאחר תפילת משה אשר **'לא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה',** ותפילתו היתה עד סוף כל הדורות, על כן נאמר אח"כ פרשת רגלים לנסוע להצדיקים וירגישו טעם רגלים.

אמרי נועם

תורה

בן תורה מכונה 'ששכר', כי הוא לבדו זוכה לשכר

בני ישששכר. כי ישששכר הוא בן תורה רמזה התורה בשם זה של ישששכר **כי דוקא זה ישנו לשכר, וכל חוץ ממנו מה יתרון לאדם בכל עמלו,** והוא מה שאמרו (ברכות כ"ח:) **אני** עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר, **והטעם כי לא יעמוד קנין המדומה, והגם שיעמוד הכל הוא.**

(אור החיים הק')

כל חידוש בתורה הוא המשכה מאור הגנוז מתחות כרסיא דמלכא קדישא, ואח"כ בניקל לחשוג חידוש זה

פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי כו'. ובזוהר הקדוש פנחס כו' ר"א פתח ואמר (משלי א, ח) **'שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך'** יעויין שם. וראוי לשים לב מה עניין מקרא זה לפרשתא דא שלפנינו.

אך הנה מובאה בספרים **ומטו בה משמי' דרבינו אור ישראל וקדושו מוהר"י בעש"ט** זי"ע בענין זה שעינינו רואות לפעמים שיש איזה חומרא ותמיה בתורתינו הקדושה הן בנגלות הן בנסתרות עד שהחכם שבישראל צריך לשום לבו לחקור ליישב הדבר ולפעמים צריך זמן כמה שבועות לדבר, **ואחר כך יראה שחכם אחד פשוט ישוג מעצמו דבר זה בלי חפרון כלל, רק בשלימות כמו החכם הגדול על ידי גודל הטורח והעיון.** ואמר על פי משל כלי זהב מרוצף באבנים טובות שהוא נחמד למראה עד לאחת עומד במקום גבוה בראש פנה ובלתי אפשרי להורידו מגודל הגובה וכל אדם יחשוק מאוד לראותו היטב ובלתי אפשרי מחמת גובהו ואין יד אדם משגת להורידו. ובא חכם אחד בגודל התחכמות פעולותיו והורידו למטה והעמידו על השולחן. ואחר כך כל אדם הרשות ויכולת בידו ליקח הכלי בידו. ובשביל זה רחוק יהיה בינם ובין החכם. שהם יחזיקו הכלי אחרי שהחכם הורידו ולו עיקר השבח שהורידו. **וכמו כן כל חידוש בתורה הוא אור גנוז בשמי מרומים בתחות כרסיא דמלכא קדישא. והחכם הראשון לגודל קדושתו ששט למעלה למעלה למקום האור והורידו למטה. ואחרי כי הורידו למטה ואמרו אזי נקל לכל האדם להשיגו אחרי שהאור הוא בעולם הזה** עד כאן דברי פה קדוש מוהר"י בעש"ט זי"ע.

וכן פנחס בא מיתרו כמ"ש רש"י זי"ע **שהיו השבטים מבזים אותו כו', ובאמת זהו שבחו, כי יתרו ואמו תברו חשוכא והורידו אור זה לתברא חשוכא,** ולזה הובטח פנחס שלא יגרע מצדיק עינו וגם הוא יזרח בחשך אור והלך לבטח לנקם נקמת ה' ותבר חשוכא ויצא כאור צדקו והבן זה. וזהו כוונת התנא בפיהו פתח בחכמה **פנחס בן אלעזר** כו', **מדוע דווקא פנחס עשה הדבר הזה לזה אמר שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך,** וילך לבטח דרכו כי זה תורת אמו. וזהו עצמו טעם הדבר שדווקא פנחס אחז צדיק דרכו כנ"ל והבן היטב.

נועם מגדים

העצה נגד התגשמות הלב, הוא להתקשר בתורה

אשה ריח ניחוח לה'. ר"ל, **מי שמתפלל או לומד או עושה מעשה מצוה בהתלהבות נקרא 'אשה ריח ניחוח'. "ואם יתגשם לב האדם לפעמים תקנתו להתקשר בתורה, ובזה זובח יצרו".** וזהו פירוש **'זאת תורת העולה'**, מהתורה הק' תהא לו עליה, **'על מוקדה על המזבח כל הלילה',** שתוקד אש ההתלהבות אף בלילה, שנתגשם ונקרא 'לילה', שאינו מאיר לנשמתו היטב, **'על המזבח'** ובזה הוא זובח יצרו.

הרח"ק המגיד ממעזריטש זללה"ה

הקושר בלבו מתיקות התורה, יגבר על תאוות הגשמיים

צרור את המדינים כו'. עוד ירמוז על דרך **'אשרי איש שישמע למצותיך ותורתך ודברך ישים על לבו'.** פירוש כי הלב הוא מתאוה לתאוות הגשמיים, **והוא שאמר שיהיה התורה חביבה עליו אף שהלב מתאוה לדברים חיצונים 'ישמע למצותיך' וישבר תאוותיו מחמת שהש"י צוה כך והתורה חביבה עליו יותר,** וזהו **'תורתך ישים על לבו'** היינו מושל על לבו כו', וזה יש לומר שמרומז בפסוק **'צרור את המדינים'** לשון דינים ומשפטים היינו **התורה תצרור ותקשור אותו בלבך,** (ועיי"ש בי' המשך הפסוק).

דגל מחנה אפרים

תפילה

התפילות מתקנים כל המעשים והמחשבות של יום זה

את הכבש אחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים. הכלל שצריך תמיד לתקן בתפילות כל המעשים שכבוש בלבו ולא למהר בתפילה, וזה אמר הפסוק **'את הכבש אחד תעשה בבקר'** היינו מה שכבוש בלבו של אדם שצריך לתקן, **'תעשה בבוקר'** היינו יתקן בתפלת של בוקר, **'ואת הכבש השני'** היינו ג"כ מה שכבוש בלבו של אדם שצריך לתקן **'תעשה בין הערבים',** היינו בתפלות של מנחה ומעריב שבין הערבים הכל בכללם, **היינו שיתקן כל הדברים שכבוש בלבו ע"י תפלת בוקר ובין הערבים** כמש"כ (תהלים נו, יח) 'ערב ובקר וצהרים אשיחה ואהמה וישמע קולי' היינו ע"י תפלות ע"כ, ובא לציון גואל אמן.

כתבי קודש – להרח"ק רבי זאב מזבאריז זללה"ה

תפילה בשמחה ובטחון כי כבר רצה אלקים את מעשיך

בני יוסף למשפחותם מנשה ואפרים. נ"ל **כי האדם צריך להוסיף בכל יום בעבודת הבורא ולהתגבר על יצרו, ועיקר בהתלהבות הן בהתורה או בתפלה או בעשית המצות, כי היצר הרע משתוקק תמיד לחקיר לבות בני אדם ח"ו,** ובא אצל אדם בשני בחינות, דהיינו **כשאדם עומד בתפילה או בעשית איזה מצוה בא היצר הרע להוכיח אותו איך שגרוע מאוד ואיך אתה רוצה לקרב להשי"ת עד שכמעט שאדם מיאש עצמו מהסתפח** [בנחלת ה'] וכו', **ובעת הזאת אין לשמוע לו, וצריך האדם לשכוח בעת ההוא מה שעשה מהענות ויתפלל בשמחה, וזה הבטיח לנו הקב"ה** (ישעיה מח, טו), **'גם אלה תשכחנה', דהיינו הענות,** כמו שכתוב (שמות לב, ד) אלה אלהיך, תשכחנה, **בעת ההיא שצריך לעבוד השי"ת בשמחה.**

ובחינה ב', כשאדם צ"ל בהכנעה כנגד מי שגדול ממנו כדי לקבל ממנו דברי תורה ומוסר, דרך היצר הרע להגביה ולהנשא לאדם ומודיע לו כמה מעלות טובות שיש לו, ועי"ז אדם ניצוד ח"ו ברשתו, **ובעת הזאת צ"ל בהכנעה גדולה, וצריך להשגיח בעיני השכל שלא יהיה נלכד ח"ו בעצת היצר הרע.**

וזה פי' **'בני יוסף למשפחותם'**, דהיינו שמוסיף והולך בכל יום, צריך להסתכל בשני בחי' הנ"ל, **'מנשה'** לשון שכחה כמו שכתוב (בראשית מא, נא) כי נשני אלהים וכו' (ולא יתעצב אז אל לבו ותחלש דעתו מזכר עוונות), ובחינה ב' **'אפרים'** לשון אפר ים, דהיינו הכנעה, כמו שאמר אברהם אבינו ע"ה (בראשית יח, כז) ואנכי עפר ואפר, **וצריך האדם לזכור בשני בחינות הנ"ל תמיד להינצל מיצר הרע.**

אור לשמים

בכל תפילה הוא בחי' גאולה פרטיית ע"י אליהו ומשיח

לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום. במדרש תנחומא **גדול השלום שסיום התפילה היא בשלום,** והתורה נקרא **שלום שנא' וכל נתיבותיה שלום כו'.** להבין הענין נקדים הפסוק **'הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בא'** וגו' דלשון שולח 'הוה', דמשמע אף עכשיו מדלא כתיב 'אשלח' לכם וגו'. **דהאמת הוא שכל השתוקקות ישראל עובדי ה' לאביהם שבשמים הוא על ידי בחינת אליהו שהוא המכשר לכל דבר שהוא שלימות כנגד תורה ותפלה שהוא יחוד שלם כנודע במחשבה ודבור שהוא יחוד גמור ומקודם זה צריך תשוקה גדולה וחשק גדול וזה הוא על ידי בחי' אליהו המעורר התשוקה מקודם ואחר כך הוא בחי' משיח. "כי בודאי בכל תפלה החגונה שהוא ביחוד מחשבה ודבור נעשה תיקון בחי' משיח כמו שבביאת משיח צדקינו במהרה בימינו יהיה יחוד ושלימות גמור בתמידות כי אז יהיה עליית כל המחשבות והאותיות שהוא הדבור. כך הוא בכל אדם בשעת התפילה ותורה בחי' משיח היחוד הזה שהוא סוד בנין קומת משיח כמאמר הבעש"ט נבג"מ שצריך כל א' מישראל לתקן ולהכין חלק קומת משיח השייך לנשמתו",** כנודע שאדם הוא ר"ת א'דם ד'וד מ'שיח שקומתו של אדם הראשון מסוף העולם ועד סופו היה שהיו כלולין בקומת אדם הראשון כל הנשמות של ישראל ואחר כך על ידי החטא נתמעטה קומתו וכמו כן יהיה משיח קומה שלימה מכל נשמות ישראל כלולה מס' ריבוא כמו שהיה קודם החטא של אדם הראשון **ע"כ צריך כל אחד מישראל להכין חלק בחי' משיח השייך לחלק נשמתו עד שיתוקן ותכונן כל הקומה ויהיה יחוד כללי בתמידות במהרה בימינו.**

וכל זה הוא על ידי יחוד המחשבה והדיבור שהמחשבה הוא נשמת הדבור המחיה אותו כי תפלה בלא כונה כגוף בלא נשמה שהוא יחוד גמור כמבואר אצלנו במקום אחר וזה אי אפשר אם לא על ידי התשוקה שמקודם שהוא בחי' המכשר בחי' אליהו ולכך נקרא משיח כי משיח הוא לשון דבור והמחשבה משיח את הדבור שישיח את האותיות, **ולכך בכל עת שהוא יחוד המחשבה עם הדבור הוא תיקון בחי' משיח** רק שהוא אינו בתמידות כמו שיהיה בתיקון ביאת המשיח במהרה בימינו **ולכך קודם השלימות הגמור יהיה בשורת אליהו ז"ל להתעורר תשוקת ישראל קודם ביאת משיח.** (כו' עיי"ש שהאריך לבאר הענין בדה"ק). **אך העיקר הוא להיות לעובד ה' בשעה שמדבר דברי תורה ותפלה תשוקה חזקה ודביקות גדולה שיסכים ויחליט בדעתו ויהיה שמח הלואי שתדבק נשמתם בדבורים האלו עד שתצא מן הגוף.**

כללו של דבר כל מקום שיש יחוד נקרא שלום על שם שלימות ולכך תורה ותפלה הוא שלום וסיום התפלה הוא בשלום מאחר שנעשה יחוד הדבור והמחשבה שהוא יחוד הח' מוצאות (וזה רמוז בה"א אחרונה שבשם הוי"ה ברוך הוא, ומתקשר) **אל השלש אותיות יה"ו** (הראשונות שבשם הוי"ה ב"ה) **שהוא בחי' מחשבה נעשה שלימות הגמור.**

וכל זה הוא על ידי אליהו ז"ל שהוא מבשר שהוא התשוקה שבתחילה כו'. **וזהו חנה אנכי 'שולח לכם' תמיד בהווה את אליהו כי תמיד הוא כן כאמור לעיל כי מתחלה קודם שיהא יחוד שנקרא בא יום ה' וגו' על שם התחברות ויחוד השם שהוא הח' אל הג' אותיות שנשתלם השם בשלימות גמור שהוא בחי' משיח כאמור צריך תחלה בחי' אליהו שאני שולח לכם תמיד גם היום בכל עת תורה ותפלה קודם שתעשה יחוד** הנ"ל, שהוא בא יום ה' שנתחבר השם ונתייחד.

וזהו **פנחס בן אלעזר** וגו' **'חשיב את חמתי'** כי **"את"** הוא בחינת הה' מוצאות שמאל"ף עד תי"ו כנודע, שהוא יחוד האותיות לאלופו של עולם, וזהו **חשיב 'א"ת' שהוא המשיב תמיד את האותיות שהן בחי' הה' לאלופו של עולם, 'חמתי' הוא מלשון התלהבות על ידי ההתלהבות והתשוקה שמקודם** כנ"ל. **'לכן אמור הנני נתן לו את בריתי שלום'** וגו' **'נותן גם כן בהווה' תמיד במקום שיש יחוד הנקרא ברית שלום כנודע אני נותן לו שהוא יהא הסיבה לזה על ידי התשוקה שעל ידו מקודם** כמו שיהיה בביאת המשיח במהרה בימינו בתמידיות שיהיה מקודם בשורת אליהו אמן נצח סלה ועד ברוך ה' לעולם אמן ואמן.

מאור עינים

פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן. איתא במדרש אמר הקב"ה בדין הוא שיטול שכרו. ויתבאר על פי דברי המדרש שהביא במתנות כהונה (פרשת פנחס ג') בשם הרמב"ם במאמר התחיה, כי כשבאו עליו להרגו פרחה נשמתו מפחדם ונשאר כמת והניחוהו, ונפשות נדב ואביהוא שהיו עדיין שכר בעולם הזה הוא משום דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף (בבא קמא דף ציט ע"א), ואם כן משוטטות שם היו מרגישין בדבר והחזירו לו נפשו בעודו חם, עי"ש. והנה הטעם דאין משלמין אצלו הוי הסוף ולכך בדין הוא שיטול שכרו מיד, לכן אמור לו הנני נותן לו את בריתי שלום, דאם לא כן היה צריך למות כדי שיקבל שכרו.

(ישמח משה)

☆

יפקוד ה' אלקי הרוחות איש על העדה אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם. ונראה על פי מה שמתאמרא משמיה דהרה"ק רבי אריה לייב מלאנצהוט זללה"ה על מאמרם ז"ל אשרי מי שרואה את הוריו באומנות מעולה אוי לו למי שרואה את הוריו באומנות פגומה. כי אמרו חז"ל אצל יוסף בעת שהסיתו אשת פוטיפר, נראתה לו דמות דיוקנו של אביו. הענין בזה כי סגולה היא בכדי להנצל מן החטא לצייר בעיניו צורת אביו ורבו המובהק, ולזה יוסף צייר בעיניו צורת אביו וניצל מן החטא. ובשם האריז"ל כתבו כי בעת שהאדם מגיע ללימוד התורה לענין שאינו זוכה לחבין בה, יש גם כן סגולה לצייר נגד עיניו צורת אביו או רבו שלמדו תורה, וזה יאיר לו הדרך למצוא את לימדו על ישרו. וזה דברי רבי אשרי מי שצריך לצייר צורת אביו ורבו בשעת לימוד התורה, אוי לו למי שרואה את הוריו באומנות פגומה, היינו בעת נסיון רחי"ל ע"כ, ועובדא הוי בימי הרה"ק מראפשין זללה"ה באחד מגדולי תלמידיו שכמעט בא לו להכשל באיסור כרת רחי"ל, וראה בהקיף צורת רבו הקדוש ונרתע ושב לאחריו, ואח"כ נודע לו הדבר כי בזכות רבו רגליו ישמור. וזה שביקש משה רבינו יפקוד ה' אלקי הרוחות איש על העדה אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם, כלומר אפילו בעת אשר יצא, תהיה לפניהם צורתו כמו בעת אשר יבא.

(ויטב ל"ב)

☆

פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן. איתא במדרש אמר הקב"ה בדין הוא שיטול שכרו ויתבאר דהנה נחלקו הרמב"ם ורבינו ירוחם בכל שאר המצוות חוץ מגי דברים דהדין בהו יהרג ואל יעבור, אם אדם רשאי להחמיר ע"ע ליהרג שלא יעבור, הרמב"ם סובר דאסור ומתחייב בנפש, ור"י סובר דרשאי להחמיר על עצמו, אמנם מבואר ברמ"א ובש"ך דאם הוא אדם גדול וחסיד ויר"ש כו"ע מודי דרשאי למסור עצמו עקדה"ה אפי' על מצוה קלה, והנה כאן פנחס נמי מסר עצמו על מצוה קלה שאינו מחויב בה, כי הלכה היא ואין מורין כן, ולכן בזוהו השבטים ואמרו הראיתם בן פוטי זה וכו' והרג נשיא מישראל ולפי דעת הרמב"ם הרי מתחיב בנפשו הוא, ולכך בא הכתוב לסתור טענתם ויחסו אחר אהרן שהי' בבחינת אדם גדול וי"ש ושפיר רשאי למסור נפשו אף על מצוה קלה שאינו מחויב בה, ושפיר אמר המדרש בדין הוא שיטול שכרו דכיון דיחסו הכתוב אחר אהרן לא עבר עבירה במסרו נפשו על קדי"ה ושפיר הי' מותר לו, ולכן בדין מגיע לו שכר.

(קדושת יום טוב)

☆

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, על רבותי"ק עצי התמרים

חטאתי נגדי 'תמיד', כקרבן ה'תמיד', לעתים קבועות ביום אבל שאר היום יעבוד את הש"י בשמחה

עולת תמיד העשיה בהר סיני לריח ניחח אשה לה'. אזכיר מה שאמר לי אאמו"ר (אבד"ק ליעוש ז"ל), ששמע **מהרה"ק מהר"י ט"ב מסאטמאר זי"ע, בעת שנכנס אצלו אדם אחד והביע צערו שרוצה לקיים הפסוק וחטאתי נגדי 'תמיד', וכמעט שמעביהו על דעתו,** כי אינו יכול לסבול לחשוב כל היום מעונותיו, והדבר מר לו, ענה לו הרה"ק ברוב חכמתו: "הנה מצינו בבית המקדש שהקריבו בכל יום קרבן **"תמיד"**, וכמה זמן כבר לקח הקרבת התמיד, סך הכל שעה קטנה, ועם כל זה נקרא "תמיד", והיינו משום שהיה קבוע תמיד בכל יום ויום, **כן הוא בעונות, שיש לקבוע זמן מה בכל יום ויום בקביעות ותמידות להתבונן על עונותיו, ובזה יקיים הפסוק וחטאתי נגדי "תמיד", ואין מן הצורך לחשוב כל היום כולו מעונותיו רק שאר כל היום צריך לעבוד את הש"י בשמחה,** עכד"ק ודפח"ח.

בישורון מלך (ח"א דף קטז)

לכן אמר הנני נותן לו את בריתי שלום והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם וגו'. יתבאר ע"ד שכתבו המפורשים דמשו"ה היי קריעת ים סוף, ע"י מטה כמו שנאמר ואתה הרם את מטך ולא היי ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו כבי' או עכ"פ ע"י דיבורו של משה דהנה כל מעשי יתי"ש ראוי להיות נצחי כמוהו ופעולה שאינו נצחית היא פחיתות חי"ו לאי' יתי' וכיון דקריעת יי"ם היי רק לפי שעה ואח"כ שב לאיתנו לכן הוצרך להיות ע"י שליח וגם ע"י מטה דוקא דהא שכינה מדברת מתוך גרונו של משה ודיבורו היא דבר די' בעצמו כביכול, ולפי"ז יי"ל דהנה פנחס ע"י שקנא לדי' בדין הוא שיטול שכרו לעולם שכר נצחי כיון דע"י קנאתו הציל את כללות ישראל וצדקתו עומדת לעד ע"כ גם שכרו לא יקופח במדה שמדד וע"כ מגיע לו שכר נצחי וע"כ באה הצוואה למשה לכן אמור היינו שמשה בעצמו יאמר ולא ע"י שום שליח כיון דרק באופן זה יתכן שיהיי נצחי אם משה בעצמו ידבר הוא אז יהיי לעולם, ובזה יש לפרש דברי התרגום יונתן שיהיי לעלמא לבשר הגאולה אשר תהיי במהרה בימינו דאי' במדרש דגאולות הראשונות לא היי נצחית כיון שהיי ע"י שליח אבל גאולה אחרונה אשר ישראל נושע בדי ולכן יהיי תשועת עולמים וע"כ פנחס בא בשכרו ע"י משה המדבר ומקיים ששכינה מדברת מתוך גרונו יהיי הוא מבשר טוב לישראל במהרה תשועת עולמים אשר תהיי ג"כ ע"י הקב"ה בעצמו.

(עצי חיים)

☆

וירא פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ויקם מתוך העדה ויקח רומח בידו. ודרשו חז"ל ראה מעשה וכוי אמר לו קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא, וי"ל עפי"ד החתם סופר עה"כ מימינו אש דת למו, הנה תיכת אשדת נכתב אחד, ונקרא שתים אש דת, כי הקב"ה נתן לנו התורה שהיא אש, ועל ידי זה מהראוי שנהיה עומדים נגד הכל כאש, שנאמר הלא כה דברי כאש נאם הי'. אמנם לעומת זה מצינו בגמרא למה נמשלו דברי תורה למים דכתיב הוי כל צמא לכו למים, לומר לך מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפילה. נמצא שני הפכיים בנושא אחד, וישראל משתמשים בההפכים האלו במקום הראוי ובזמן הראוי לעבודת הי', דהיינו נכנעים וממעטים עצמם לפני השי"ת כמים, ומגביהים לבם בדרכי הי' כאש, והנה אם תכתוב שני תיבות נפרדים אש דת, יהיה משמעו כפשוטו דת של אש, וזהו הקרי, ואם תכתבנה מלה אחת יהיה אשדת כמו אשדת הפתגה שהוא נחל היורד מההר למקום נמוך, וזהו הכתיב, ושניהם צדקו יחדיו אצל בני ישראל ע"כ, ובכן כאשר ראה פינחס את המעשה הרעה אז השליך השפלות והענוה והתלבש ברוח קנאה בבחינת אש דת למו ויקם מתוך העדה ויקח רומח בידו והלך לקנא קנאת הי', ולזה אמר לו משה רבינו קריינ"א דאגרת"א, היינו מי שלמד הקרי של הפסוק אש דת הרומז על מדת הקנאות לעמוד נגד הרשעים כאש, איהו ליהוי פרוונקא לקנא קנאת הי' במלחמת אש דת למו.

(ברך משה)

☆

פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן. ובמדרש אמר הקב"ה בדין הוא שיטול שכרו. ונראה לפי"מ שמבואר בגמי פרנסה בשביל רבים דכתיב הנני ממטיר לכם לחם ופריך והרי מן בזכות משה ושני שאני משה כיון דלרבים הוא כרבים דמי, ובעצ"ח כתב דהא דאמרי' גדולה תשובה שמקרעת גזי"ד של אדם ומוקי לה בציבור אבל ביחיד אינו אלא לפני גזי"ד א"כ מכיון שאפי' אי יכול להיות שיש לו דין רבים, ע"כ בכוחו לבטל הגזירה לאחר גזי"ד ע"כ, והנה המהרש"א כתב דהא שמצינו בתורה ברכות שהם טוב עוה"ז והא שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, דבזכות הרבים ומעשיהם הטובים מביאים להם כל הברכות והטובות בעוה"ז, ומסתבר לומר כי אף ביחיד שרבים צריכין לו ודינו כרבים מגיע לו שכר מצוה בעוה"ז בזכות הרבים, והנה אצל פינחס נאמר ויעמוד פינחס ויפלל, אף כי באמת כבר היה אחר גזי"ד מ"מ כיון שרבים היו צריכין לו הועיל תפלתו לבטל הגזירה, וא"ם מגיע לו שכר מצוה בהאי עלמא כדין הרבים, וזהו כוונת המדרש בדיי"ן הוא שיטול שכרו, כלומר שמגיע לו בדין שיטול שכר מצוה תיכף ומיד אף בעוה"ז דמכיון דרבים צריכין לו כרבים דמי. **(כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א)**

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, על רבות יה"ק עצי התמרים

קנאותיה דפנחס צריכים ללמוד עם הילדים הקטנים

אחד אמר **לרבינו:** מפרשה זו רואים שאסור לצאת מיד לקנאות קנאת ה', רק צריך זמן רב להתיישב לזה, והראיה כי מעשה הקנאות של פנחס כתיב בסוף פרשת בלק, והשכר של פנחס כתיב בפרשת פנחס, ורואים מזה כי השכר שנתן לו ה' היה שבוע אחר מעשה הקנאות. וענה לו **רבינו:** אדרבה מצוה מן התורה לצאת ולקנאות קנאת ה' מיד, ומה שסדרו שכרו של פנחס **הנני נותן לו את בריתי שלום** בפרשת פנחס, זהו כיון שהילדים לומדים בחדר רק תחלת כל פרשה, ורצו להראות אף להתינוקות המצוה הגדולה לקנאות קנאות ה', ולכן לא כתבו שכרו בסוף פרשת בלק, שהילדים אינם לומדים אותו.

(המאזרני חיל כ)

ליקוטי אמרים מרן רביה"ק בעל דברי יואל זי"ע
מספר "אמרי יואל" אשר אך זה יצא לאור

קורין פרשת פנחס בשבתות בין המצרים, ונראה הטעם על פי מה שכתב **המהר"ל** (הגדה דברי נגידים): פותחים הלל למירת שפוך חמתך, כיון שבא לעורר על הגאולה, לפיכך מייבים לפרסם שטרם בוא הגואל יקדים אליהו הנביא לבשר הגאולה, וזה הוא שהוא הגואל, והרי זה יסוד גמור למען לא נפול ברשת איזה משיח שקר, ולפיכך נוהגים לפתוח הלל לכבודו, וגם למזוג לכבודו כוס מיוחד כוס ישועה, כדי לפרסם לבני ביתו, ולהודיעם שהגאולה תלויה בזכות אליהו מקודם לבשר הגאולה; ולזאת קורין בימי המצרים פרשת **פנחס**, שרמוז בה פנחס הוא אליהו (זוה"ק תצא קנ), דעתיד לשמלמל בסוף יומיא, להרחות את"ר מקדים רפואה למכה, ובימי לשתו ממצרים כבר הכין את המבשר לעתיד, והוא מוכן ומזומן לבוא ולבשר גאולתן של ישראל במהרה. ה' יתברך יזכנו לביאתו, ועל ידי אליהו הנביא זכור לטוב, יתהפכו הימים הללה לששון ושמחה. (דברי יואל)

וידבר ה' אל משה לאמר. פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן וגו"ץ הכוונה בזמורו **לומר,** שצריכים תמיד בכל הדורות לומר ולהגיד לישראל מעשהו ופעולתו של פנחס, כדי שיזכרו תמיד עד כמה שצריכים למסור הנפש למנוע חטאים מקרב ישראל, וזהו ענין נתני לזכרו תמיד. וזהו **הנני נותן לו את בריתי שלום,** כדלמרו (תרגום יונתן): ויהי לעלמא למבשרא גאולתה בסוף יומיא; ורמוז בזה שכותו של פנחס נשאר לנצח לדורות עד זמן הגאולה, ובפרט בזמנים החחרונים לפני הגאולה, כי **פנחס** זה אליהו (זוה"ק תצא קנ) שעתיד להחזיר את ישראל בתשובה לפני בא יום ה' הגדול והנורא. (דברי יואל)

פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן. לפי שהיו השבטים מבזים חותו, הרחיקם בן פוטי זה שפיטם את חמו עגלים לעבודה זרה, והרג נשיא שבט משראל, לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן הכהן (רש"י). כל אדם יש בו חלק טוב וחלק רע, בחלל הימני שבלב הוא משכן היצר טוב, ובחלל השמחלי משכן היצר הרע, ואם האדם זוכה במעשיו, מגביר חלק הטוב על הרע, וכן הוא בצדיקי אמת שהפכין גם את הרע לטוב, ולהיפך כשהאדם הולך בדרך הרע, מגביר חלק הרע על הטוב, ומהפך גם את הטוב לרע (תניא ליקוטי אמרים יג).

הנה **פנחס,** מלד מביו היה בן בנו של אהרן הידוע בצדקתו, שהוא כולו טוב, ומלד אמו היה **בן פוטי שפיטם עגלים לעבודה זרה, והיו השבטים מבזים חותו,** אלא שהוא בן בנו של אהרן מלד אביו, המגביר עליו הכח השני שמלד אמו, ובחינת הרע נתגבר על בחינת הטוב, והרחיק **שהרג נשיא שבט משראל, לפיכך יחסו אחר אהרן,** להעיד עליו שהפך את הרע לטוב גמור, ואין בו רק חלק הטוב מאהרן, על כן ראוי ליחסו אחר אהרן. (דברי יואל)

פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן. אין בודקין מן המזבח ולמעלה, אבל בחילוק של בית דוד כתיב (דברי הימים א' ז): והחיתם בעצם במלחמה, כדי שתהא זכותן וזכות אבותם מסייעתן (קידושין עו). הרי דבמקום סכנה יש לורך ליחוס, ולכן לא נקטו למלחמה רק לדיקים בני לדיקים. והנה פנחס הכניס עלמו לסכנה, כי שבט שמעון רלו להרגו, ועוד הרבה נסים נעשו לו, כדלמרו (תרגום יונתן): תריסר ניסין אתעבידו לפנחס; ולדבר גדול כזה יש לורך ביחוס מבות. ולזה **היו השבטים מבזים חותו, הרחיקם בן פוטי זה, והרג נשיא שבט משראל,** והכניס עלמו לסכנה גדולה, **לפיכך יחסו אחר אהרן,** שזכותו וזכות אבותיו מסייעתו, **ושפיר עביד.** (דברי יואל)

פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן. הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב (במדבר כג). **החור המייס הק'** פירשו: שמין שורשו משורש תרח ומצותיו וממין ענף ההוא, אלא לבדד מן מחנה נשמות ישראל, שמין לו שום קירבה מהמולידים; וזהו **מחת מאד קנא לאלהיו**, שהשיג במיעת אלקות מעצמו, ולא הזיק לו מה שהיה בן פוטי, **לפיכך יחסו אחר מהרן**, כי מלידה רק כוחו של אהרן לבדו נשאר בו. (דברי יואל)

פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן. במאמר המחיה להרמב"ם מלחמי, תמרו במדרש, כשבאו עליו להרגו פרחה נשמתו מפחדם ונשאר כמת והעימודו, ונפשות נדב ואביהוא שהיו עדיין משוטטות שם הרגישו בדבר, והחזירו לו נפשו בעודו חם וחיה, ואחר שיצאה נשמתו הרי קיבל דינו מגזירת מלם, ועל כן היה רשאי אלא ימות עוד (מאמרי הסוגה במדבר רבה כג). וזהו **פנחס בן אלעזר בן אהרן**, שנעשה מן בן אהרן, כיון שהיו בו הנשמות של נדב ואביהוא, **ולפיכך יחסו אחר אהרן**, אלא יקשה מה שנתחבב לידו הזכות שיזכה פנחס להיות אליהו (זוה"ק תשא קצ), והלא אין ה' משרה שכינתו אלא על מיוחסים שבישראל (קידושין ע:), כי מאחר שפרחה נשמתו ליצו עוד בן פוטי כלל, רק מתייחס להיות רק בן אהרן. (דברי יואל)

פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן. זמרי היה שלומיאל בן צורישדי שהיה נשיא שבט משמעון, והרי כל הנשיאים היו בעלי רוח הקודש, ועל כן רמה זמרי ברוח קדשו שהוא יהיה נוקמה, אלא שטעה בחשבו שעוד בזמנה יהיה כל זה, כדאיתא **בגמרא עמוקות** (פנחס ד"ה פנחס): תומן מלעות שהניעה לו מדי בחיסור, אחר כך הניעה לו בהיתר, ועל זה רק שחק וככה רבי עקיבא כשרמה אשתו של טורנוסקרופוס הרשע (עבודה זרה כ), שרמה שתהיה נשמת אלנו, והיא היתה גלגול כוזבי, ורבי עקיבא היה גלגול זמרי, ותומן מלעות שהניעה לו מדי בחיסור, הניעה לו אחר כך בהיתר; וזהו שטענו השבטים שפנחס לא היה רשאי להרוג אלא זמרי, דהרי היה **נשיא שבט משמעון**, אם כן כל מה שהוא עושה הוא ברוח הקודש, ולעומת זה לא רצו לקבל שיתכן גם פנחס רמה ברוח הקודש שעליו, שים טעות אלנו זמרי, שהרי **אבי אמו פיטם עגלים לעבודה זרה**, ואין לו יחוס, ואין השכינה שורה אלא על המיוחסין שבישראל (קידושין ע:), **לפיכך יחסו אחר אהרן**, להורות שהוא מן המיוחסים בישראל, ושפיר יתכן שהיה לו רוח הקודש, ולאה שזמרי טעה. (דברי יואל)

פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן. לא היו ישראל רשאים לחטוא העגל, רק להורות תשובה לדניס (עבודה זרה ד:). ונמצא שהמעשה בעצם יש בו לד טובה, שלא יאמר החוטא כבר נכזבה תוחלתי מה', ולכן נסתבב מעשה העגל, לחזק לבב השבים בזה שמחל להם ה' על החטא. והנה עיקר תכלית הקרבנות הוא שתהיה יחד עם הקרבן גם תשובה ווידוי, כי בלי זה זבח רשעים תועבה (משלי כא). ומפשר דלכן נצטוה אהרן להקריב הקרבנות, כיון שעל ידו נסתבב לישראל הלימוד להורות תשובה על ידי מעשה העגל, לכן גם עבודת הקרבנות שעיקרה בחה לשם תשובה לריכה שתהיה על ידו. והנה משה אמר ליתרו (במדבר י): והיית לנו לעיניים, ופירשו (רש"י): אתה תהיה מאיר עיינינו; והכוונה הוא לאמרו (ברכות לד:): במקום שבעלי תשובה עומדים, אין לדיקים גמורים יכולים לעמוד; והנה יתרו היה גר צדק, ובודאי עשה תשובה שלימה, ומעתה בעניין תשובה היה יתרו יכול להאיר עיני כל ישראל. וזהו **לפי שהיו השבטים מבזים אותו, הרמיזם בן פוטי זה**, שהוא יתרו, לכן **יחסו אחר אהרן**, משר כח התשובה נמצא על ידו לעולם, ונמצא שגם היחוס שלו מיתרו הוא משוב מאוב, כי הלא יתרו שב בתשובה שלימה, עד שהיה יכול להאיר את עיני ישראל בדרכי התשובה, ונמצא שבזה שיחסו אחר אהרן שנלמד מזה גודל מציאות התשובה, הרי שוב כל הבזיון של יחוסו לבן פוטי נתהפך לשבח וליחוס גדול. (דברי יואל)

סיפורי צדיקים, גבי אזור הפסוקים
המלאים זיו ונוגה מפיקים

קנאותיה דפנחס קנאה

הרה"ק הנ"ל היה ידוע לקנאי גדול פע"א אמר עליו המגיד הק' ממעזריטש בדרך הלצה: פרשיות "חוקת ובלק" לפעמים מחוברות המה, כמו"כ "מטות ומסעי" ע"פ רוב מחוברות, ורק הפרשה האמצעית - פנחס, לעולם נפרדת, כי פנחס היה קנאי "בקנאו את קנאתי בתוכם" ולכן הוא שרוי תמיד בבדידות ואינו רוצה להתחבר עם שום אדם.

והוא לא היה בעדת קורח

אל הרה"ק ר' אברהם מסאכטשוב זי"ע באו שני בעלי דינים לדין תורה, קודם שישבו לדין אמר אחד מבעלי הדינים דרך אגב להרה"ק: רבינו בוודאי זוכר כי במחלוקת שפרצה לפני שנה בסאכטשוב עם שוחט אחד שהרה"ק העבירו משחיטתו, הייתי אני לצידו של רבינו, מיד אמר לו הרה"ק מסאכטשוב: פסלתני מלדונך, שני הבעלי דינים הביטו בו בתמיהה, נענה הרב ואמר להם: הנה בפרשת פנחס מצינו שאמרו בנות צלפחד למשה: אבינו מת במדבר והוא לא היה בעדת קרח.... תנה לנו אחוזה בתוך אחי אבינו" ואח"כ נאמר "ויקרב משה את משפטן לפני ה'", ולכאורה למה לא אמר כמו בפסח שני "עמדו ואשמע"ה מה יצוה ה'" (במדבר ט' ח') אלא מסר את כל המשפט לה' דמאחר שפתחו ואמר לו כי אביהן היה נאמן ולו ולא נמנה על עדת קרח, לפיכך הקריב את משפטן לפני ה', ולא רצה לשפוט להן בעצמו מפני שנפסל מלהיות דיין להם כי זה שוחד דברים.

ונתתה מהודך עליו

על יד קובנה היתה עיר אחת שהי' ידועה במחלוקותיה עם הרבנים שלהם, ותמיד מצאו הפרנסים פגמים ברב שאינו מגיע לקרסוליו של קדמו, פע"א כשדיברו עם הגאון ר' יצחק אלחנן מקובנה בנידון זה, אמר: עכשיו נתבאר לי מאמר הגמ' (ב"ב ע"ה.) עה"פ "ונתתה מהודך עליו" ולא כל הודך, זקנים שבאותו דור אמרו פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה אוי לה לאותה בושה אוי לה לאותה כלימה, ולכאורה מה היא הבושה והכלימה שמשה גדול יותר מיהושע, שמואל בדורו יפתח בדורו, אלא הכוונה היא שאותם הזקנים בחייו של משה דיברו סרה עליו עד שחשדוהו באשת איש, אולם כשיהושע קיבל את ההנהגה נעשו למליציו של משה, באמרם שאין יהושע מגיע לקרסוליו של משה "פני משה כחמה ופני יהושע כלבנה", וסירבו משום כך לקבל מרות יהושע, לכך מסיים הגמ' אוי לה לאותה בושה אוי לה לאותה כלימה.

זקני"ם שבדור אמרו פני משה כחמה פני יהושע כלבנה

כשנפטר הרה"ק ר' אברהם יהושע העשיל מסקווירא זי"ע נכנסו נכבדי העיר לבנו הרה"ק ר' יוסף מאיר ממאחניווקא זי"ע לעטרו בכתר ההנהגה למלא מקום אביו הק', והוא מרוב ענוותנותו סירב באמרו כי שבילי הצדיקים לא נהירין לי', אמר לו אחד מהנכבדים דשם: הנה שמעתי מזקני החסידים שכשנפטר המגיד מטשערנאביל זי"ע אז סירב בנו הרה"ק ר' יצחק מסקווירא זי"ע לקבל על עצמו עול ההנהגה בטענה זו ששבילי הצדיקים לא נהירין לי', ועכ"ז היה אח"כ צדיק מפורסם, נענה לו הרה"ק ואמר: בדבריכם מבואר מאמר הגמ' הנ"ל שלכאורה קשה הלא גם צעירי הדור ראו שפני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה, ולמה דווקא הזקנים אמרו ככה, אלא כנראה שמפני שהצעירים ראו את משה בזקנותו ואת יהושע בנערותו, על כן חשבו כי גם משה בימי נעוריו היה כפני לבנה, ורק בזקנותו היה כפני חמה, וכן יהושע כשיגיע לימי הזקנה גם הוא יהיה כפני חמה, אבל הזקנים שהם ראו פני משה כפני חמה גם בימי נעוריו, לכן אמרו פני משה כחמה וכו' אוי לאותה בושה אוי לאותה כלימה.

לשון חכמים

לשון חכמים צדקו וישרים, בדרך צחות ומליצה נאמרים

ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה. י"ל קצת בדרך צחות, על פי שמספרים מהרה"ג בעל נצי"ב זצ"ל באמצע נסיעתו בדרך בא לעיר גדולה והי' שם ביהכנ"ס גדול אשר המתפללים שמה היו אנשים ריקנים מתורה ומצוות וכאשר בא לביהכנ"ס ראה שעל כותלי ביהכנ"ס היו מצוירים באופן נאה ומופלא מאמר של ר' יודא בן תימא, על כותל אחד הי' נכתב 'הוי עז כנמר', ועל השני הי' נכתב 'וקל כנשר', ועל השלישי הי' נכתב 'רץ כצבי', ועל הרביעי 'גבור כארי', ועל כל מאמר הי' מצוייר תבניתו הא' הנמר, ועל השני צורת נשר, ועל השלישי צורת צבי ועל הרביעי צורת ארי, וענה הנצי"ב ע"ז הכל נכתב כהוגן אך דבר אחד חסר משם, והוא סיום המאמר 'לעשות רצון אביך שבשמים' וד"ל.

ובזה י"ל בדרך צחות הפסוק הנ"ל דהנה צא"ן ר"ת צ'בי, א'ריה, נ'שר, נ'מר, וזהו ולא יהי' עדת ישראל כצא"ן, שיהי' להם כל הבחי' הנ"ל אך העיקר יחסר להם אשר 'אין להם רועה', הוא אבינו מלכנו רוענו רוע"ה ישראל כנ"ל, לרמז על הנ"ל שהיה חסר להם סיום המאמר לעשות רצון אבינו שבשמים, ובזה יש לרמז, ונהי' לרא"ש ר"ת ל'עשות ר'צון א'בינו ש'בשמים.

חיי צבי

פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי וכו' לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום. ובמדרש בדין הוא שיטול שכרו וצ"ב.

ויל"פ בהקדם דידוע דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא והטעם דאין אדם גומר שום מצוה בהאי עלמא שא"א לו לומר שכבר גמר מצות הנחת תפילין אחד שחולצם בלילה כי גם כל הלילה יהיה שומר ומצפה עד עלות השחר להניחם וחייב אדם להתאוות מתי יבוא מצוה לידי ואקיימנה ולכן עדיין לאו גמר מלאכה היא, ופועל שלא גמר מלאכתו אין הבעל הבית עובר בבעל תלין דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף ולפי זה אתי שפיר דהך מצוה שעשה פנחס לקנאות ברשעים א"א להתאוות עלי' שתבוא לידו ח"ו אדרבה יתפלל שלא יארע עוד תקלה כזאת בישראל וא"כ בדין הוא שיטול שכרו בעוה"ז שכבר גמר מצותו הלז.

(תורת משה חת"ס)

אבינו מת במדבר והוא לא היה בתוך העדה הנועדים על ה' בעדת קרח כי בחטאו מת ובנים לא היו לו. ונל"פ דהנה אמרו חז"ל עה"פ וישמע משה ויפול על פניו מלמד שחשדוהו באשת איש, והובא גם ברש"י פר' יתרו שמפרש הפסוק (תהלים ק"ו ט"ז) ויקנאו למשה במחנה, שכל אחד קינא לאשתו ממשה שחשדוהו באשת איש, והנה אמרו חז"ל (סוטה כ"ו.) עה"פ ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא ונקתה ונזרעה זרע, שאם הי' יולדת נקיבות יולדת זכרים, וא"כ אותה שקינאו לנשותיהם ממשה והיו טהורים, א"כ בוודאי ילדו כולם זכרים, ולפי"ז יובן הכל על נכון כי בנות צלפחד אמרו והוא לא היה בעדת קרח שקינאו לנשותיהם בחינם, והראי' דהא ובנים לא היו לו והיה צריך להיות לו בנים וע"כ מוכח מזה שלא הי' בעדת קרח.

(חנוכת התורה)

דורש טוב

והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם, תחת אשר קנא לאלקיו ויכפר על בני ישראל. קשה למה הוצרך לבאר תחת אשר קנא וגו', והלא כבר אמר למעלה השיב את חמתי וגו'.

ונראה דהנה אמרו חז"ל בסנהדרין (פ"א) '**הבועל ארמית קנאין פוגעין בו, אבל היא הלכה ואין מורין כן**'. וביאור הדבר היא כי באמת הבועל ארמית חייב מיתה בידי שמים, וכדדרשו בפסוק (מלאכי ב, יב) יכרת ה' לאיש וגו', **ולכן** אין לאיש ישראל להרגו בידיים כי אין מיתתו בידי אדם כי אם בידי שמים. **רק מי** שמתעורר בלבו לקנא לכבוד הש"י, אשר ידוע דכשהאדם בא לכלל כעס גדול אז כעסו מיפר ישוב דעתו עד שכמעט אינו יודע מה הוא עושה ומעשיו הם כמעט בלא כונה, ולכן הקנאי שכעסו מרתח בו למען כבוד שמים רשאי לפגוע בבועל ארמית מכיון שעושה שלא בכונה שלימה, **אשר לכן אין זה כמיתה בידי אדם אלא הוא כאילו החוטא מת מאליו בידי שמים.**

אך לפי מאי דאמרינן דנחשב הקנאי כעושה שלא בכונה, **אם כן** לכאורה אין מגיע לו שכר גדול כמי שעושה מצוה בכונה, שהרי מצוות צריכות כונה, **ומעוד טעם** אין מגיע לו שכר לכאורה, כיון ש'אין מורין כן' אם כן אינו בגדר מצווה ועושה ואין ראוי ששכרו יהיה מרובה כמי שמצווה ועושה, **וא"כ לפי"ז לא היה מגיע לפנחס כל כך שכר על מעשיו.**

אבל התירוץ הוא, דכיון שע"י קנאתו של פנחס ניצולו ישראל מכליון ח"ו, על כן ראוי הוא לשכר בעד תשועתו הגדולה אשר עשה וזכות הרבים התלויה בו, אשר כידוע כי במצות צדקה וגמ"ח אין הכונה מעכב כיון שסוכ"ס שבע העני.

וזה שאמר הכתוב 'לכן אמור לו הנני נותן לו את בריתי שלום', ואם תאמר למה מגיע לו שכר והלא קנאת ה' עשתה זאת, ולא בכונה עשה מעשיו אלא מתוך חמימות לבו, על זה בא כמשיב '**תחת אשר קנא לאלקיו**' האף אמנם שקינא לאלקי"ו להמית מיתה שהיה מגיע לזמרי מאלקיו בידי שמים, מ"מ כיון דהלא '**ויכפר על בני ישראל**' **וכיון שעשה התשועה הגדולה בישראל ע"כ מגיע לו שכר הרבה.**

דברי חיים

ושעיר עזים אחד לחטאת. וברש"י אי' אמר הקב"ה הביאו עלי כפרה על שמיעטתי את הירח.

ויל"פ דהנה הלבנה קיטרגה לפני הקב"ה אי אפשר לשתי מלכים שישתמשו בכתר אחד וא"ל הקב"ה לכי ומעטי את עצמך, ולכאורה הו"ל להקב"ה להרבות אור החמה.

אך י"ל כמ"ש רש"י בפר' בראשית דראה הקב"ה שאין העולם כדאי לשמש באור גדול וגנזו לצדיקים לעתיד לבוא, ומשום הכי לא הי' יכול להרבות את אור החמה מפני שאין העולם כדאי לזה ולכן הוצרך למעט את הלבנה, וז"ש הקב"ה הביאו עלי כפרה שאתם צריכים להביא כפרה על שבשבילכם מיעטתי את הירח, שאלמלא הייתם כדאי הייתי מרבה אור החמה ולא הי' צריך להמעיט הלבנה.

(לחמי תודה)

'לכן אמור', למי יאמר?

פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הֵשִׁיב אֶת חֲמָתִי מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקַנְאוֹ אֶת קִנְאָתִי בְּתוֹכָם וְלֹא כִלִּיתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי:
(יב) **לָכֵן אֱמֹר הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם:** (פרק כה פסוקים יא יב)

פינחס בן אלעזר. [לכאורה למה הוצרכה הכתוב לספר מעשה פנחס, הרי כבר נזכר מעשה פנחס בסוף פרשת בלק, מפרש רבינו שכוונת הכתוב לספר השכר שקיבל פינחס על מעשיו, ולכן התחיל לספר קודם את מעשיו] **הודיע הקדוש ברוך הוא למשה שיעשה שכר טוב לפנחס על קנאתו משל קנא למלכיו, ועל המלכה שעשה עם יקרמל לכפר עליהם, ולא מתו כולם כמנשה, ולזה שיודיע ליקרמל שהוא כהן לעולם, וזה טעם** [וזה כוונת הכתוב] **'לכן ממור' שיגיד זה ליקרמל** [שהוא הצילם ולכן קבל שכרו][א]**....**

פירוש 'בנכליהם'

כִּי צֹרְרִים הֵם לָכֶם בְּנִכְלֵיהֶם אֲשֶׁר נִכְּלוּ לָכֶם עַל דְּבַר פְּעוֹר וְעַל דְּבַר כָּזְבִּי בַת נְשִׂיא מִדְיָן אֲחֹתָם הַמַּכָּה בְיוֹם הַמַּגֵּפָה עַל דְּבַר פְּעוֹר: (כה יח)

וטעם בנכליהם. כמשל פירשתי (לעיל כה ו) **כי זקני מדין חשבו המחשבה הרעה הזאת כמו שנאמר** (לעיל כב ז) **ויאמר מואב אל זקני מדין, כי כחם נתיעצו מתחלה, והם נתנו עצה זו למואב שתזנה בנותם עמהם וימלידו לותם לבעל פעור להדיחם מעל השם ומם לא נזכר עם[ב]...**

מעשה חש"ב

א פירוש, כוונת הכתוב **'לכן אמור'**, היינו שיודיע **'**לישראל**'** שכרו של פנחס שהוא כהן לעולם. ואפ"ל טעם הדבר שציוה הקב"ה למשה, שיאמר לבני ישראל שכרו של פנחס, הוא כמו שכתב האוה"ח הק' לפרש הפסוק בריש הפרשה **'**וידבר ה' אל משה **'לאמר"**, **"**ונראה שנתכוון בזה שיאמר לישראל דברים הנאמרים בענין. והכוונה כדי שיכירו מפעל טוב שעשה להם פנחס, ולא ישנאוהו בשביל הריגת הנשיא, ובמה שנמשך מסיבתו שחבט המלאך מהם מה שחבט, כאמרם ז"ל (סנהדרין פב:)". פירוש שהמלאך ירד ונגף בשבט שמעון לטורדם, שלא יהרגו את פנחס.

העולה מן האימורין, דיש חילוק בין רבינו להאוה"ח הק' היכן רמזו דבר זה שיאמר לישראל שכרו של פנחס, כי רבינו מפרש שמרומז ב**'לכן אמור'**, והאוה"ח מפרש שמרומז ב**'לאמר'**. ואפ"ל דרבינו לשיטתו למש"כ (שמות ו י) ש**'**לאמר**'** אין הכוונה שיאמר לאחרים, רק מורה על בירור הענין, שהוא אמור באמירה גמורה ולא ברמז. ולכן לא יכול לפרש **'**לאמר**'** שיאמר לישראל, לכן מפרש ד**'**לכן אמור**'** קאי שיאמר לישראל, אבל דעת האוה"ח הק' ש**'**לאמר**'** הכוונה שיאמר לאחרים, לכן מפרש ד**'**לאמר**'** קאי שיאמר לבני ישראל, ו**'**לכן אמר**'** קאי שיאמר לפנחס.

תמצית השיטות	**'לכן אמור' למי?**	**פירוש 'לאמר'**
רמב"ן	לבני ישראל	הכוונה על בירור הענין שהוא אמירה גמורה, [ואין הכוונה לאחרים]
אוה"ח הק'	לפינחס	שיאמר לישראל.

ב לעיל (כד יד) עה"כ **'**לכה איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים**'**, נחלקו רש"י ורבינו בביאור **'איעצך'**, דעת רש"י שנתן בלעם עצה שיזנו עם בנות מואב, כדאיתא ברש"י (שם, ד"ה לכה איעצך) **'**אלהיהם של אלו שונא זימה וכו'**,** תדע **שבלעם** השיא עצה זו וכו'**.** אבל דעת רבינו על דרך הפשט דבלעם אמר לבלק את אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים, לימות המשיח, ולפי דברי רבינו לא נזכר שם שבלעם נתן להם העצה שיכשילם בזנות. מ"מ מרומז כאן בקרא **'**בנכליהם**'**, והיינו שזקני מדין ובתוכם בלעם נתנו העצה של זנות, כמו שכתב רבינו (פרק כה פסוק א) **'**ולכן יתכן שהיה בלעם בעצה**'**. וזה כוונת רבינו **'**ואם **לא נזכר שם'**, דהיינו לפי שיטתו לא מבואר לעיל העצה של זנות, ד**'**איעצך**'** הכוונה שאמר לו מה שיקרה עם עמו באחרית הימים, וזה כוונתו **'**כי **זקני מדין'** חשבו וכו'**,** שלשיטתו זקני מדין נתנו את העצה.

הטעם שמנו את שבט לוי

וְאֵלֶּה פְקוּדֵי הַלֵּוִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְגֵרְשׁוֹן מִשְׁפַּחַת הַגַּרְשֻׁנִי לְקָהָת מִשְׁפַּחַת הַקְּהָתִי לִמְרָרִי מִשְׁפַּחַת הַמְּרָרִי: (פרק כו פסוק נז)

ואלה פקודי הלוי. לֹמ"ד ידעתי למה ימנה בני לוי[א], ומה תועלת עתה במנינם[ב]. מולי למלה נתנו העניים לשכח ומגרשיהן לכהמתם, לֹמ"ד לטלדים מחכי כן[ג]. מו שנעשה להם לכבוד מחת השם, שלֹמ יהיה לגיון שלֹ מלך פחות שלֹמ יפגיחו עליו למטתו כשמר העם:

שלושה פשטים בטעם שאמרו 'ולא היה בעדת קרח', וכן 'כי בחטאו מת'

אָבִינוּ מֵת בַּמִּדְבָּר וְהוּא לֹא הָיָה בְּתוֹךְ הָעֵדָה הַנֹּעָדִים עַל ה' בַּעֲדַת קֹרַח כִּי בְחֶטְאוֹ מֵת וּבָנִים לֹא הָיוּ לוֹ: (פרק כז פסוק ג)

והוא לא היה [בנות צלפחד באו בתביעה שרוצים נחלה בארץ ישראל, מכיון שלאביהם לא היו בנים. ובתוך דבריהם אמרו ב' דברים א. 'והוא לא היה וגו' בעדת קרח, ב. כי בחטאו מת', וצ"ב למה אמרו שתי דברים אלו]. **לפי שכמו לומר "בחטאו מת", נזקקו לומר לֹמ כחטא מתמונים ולֹמ בעדת קרח שלמו על הקב"ה היה, מלֹמ כחטאו לבדו, ולֹמ החטיא מחרים עמו, לשון רש"י** [פירוש לפי שרצו לומר 'שבחטאו מת', כבר אמרו בדרך אגב שלא היה בעדת קרח. ועל זה קשה] **ולֹמ פירש, למה היו כאות לומר "כחטאו מת"** [שאינו מפורש למה באמת הוצרכו לומר 'כי בחטאו מת'], **מלֹמ שתמהינה** [הרי סגי שיאמרו] **"מכינו מת במדבר וכנים לֹמ היו לו", כי כן הרגוי להמהר. מכל על דעת לכותינו** (כ"כ קיים), **הולרכו לומר שלֹמ היה בעדת קרח. לפי שעדת קרח לֹמ היה לכם חלק בארץ, וכן למתלוננים שבעדת קרח** [וכיון שהוצרכו לומר כי לא היה בעדת קרח, כדאי שיוכלו לקבל נחלה בארץ ישראל, כבר הוסיפו ואמרו 'כי בחטאו מת'. ומהיכן ידעו שעדת קרח לא היה להם חלק בארץ], **כי נשמע זה כעס מכית דינו שלֹ משה** [שנתפרסמה הלכה זו בשם בית דינו של משה]. **וכך פירש רבי מכרכם** [שלכן אמרו שלא היה בעדת קרח, מכיון שעדת קרח אין להם חלק בארץ ישראל, רק מהיכן ידעו את זה] **ומר, חשבו הכנות, כי לֹמ ייכשו הנועדים על ה'** [לפי האבן עזרא לא ששמעו כן להדיא, רק הבינו דבר זה לבד]. **ודעתי כדרך הפשט, שמרו ככה** [והוא לא היה בעדת קרח] **כעכור שחשבו שמשה רבינו היה שוגה עדת קרח יותר מכל החוטאים שמתו במדבר, שהם היו הקמים כנגדו והכופרים בכל מעשיו, וחשבו לולי בשגגתו לותם ימר לֹ יהי לו מושך חשך ולֹ יהי חונן ליתומיו יזכר עון לאותם לֹ ה'** (תהלים קט יג יד), **על כן הודיעונו כי לֹמ היה מהם.** [ולפי"ז הטעם שאמרו שלא היה בעדת קרח, אינו משום ששמעו, או הבינו שעדת קרח אינו נוהל ארץ ישראל, רק משום שחשבו שמכיון שמשה רבינו היה שונא עדת קרח, ע"כ לא יהא חונן ליתומיו] **ומזו עוד** [באמרם אבינו מת 'במדבר'] **שמינו כמתי המגפות, מכל במדבר מת על מטתו** [והיינו שמת בחטאו מיתה רגילה כדרך כל האדם]. **וטעם 'כי בחטאו מת'** [לפי פירוש רבינו שעיקר מה שבאו לומר שלא היו בעדת קרח, א"כ למה הוצרכו שוב לומר 'כי בחטאו מת'] **ממלו, מת במדבר בעונו, שלֹמ זכה ליכנס בארץ** [עיקר הכוונה שאביהם מת ולא זכה לחיכנס לארץ]. **מו כלכבי רבי יהודה הלוי המשורר ז"ל, שפירש שהוא דבק עם וכנים לֹמ היו לו, כמשר יאמר היום כעונות מידע כך וכך** [פירוש שאמרו בעונו מת בלא בנים, כמו שדרך לומר על דבר שאירע, בעונות אירע כך]:

מעשה חש"ב

א לכאורה צ"ב מה שהוקשה רבינו 'לא ידעתי למה ימנה בני לוי', דהנה לכאורה לפי המבואר במדרש תנחומא (הובא ברש"י כו א), הטעם שהדגיש הכתוב שנמנו אחרי המגיפה, 'משל לרועה שנכנסו זאבים לתוך עדרו והרגו בהן, והוא מונה אותן לידע מנין הנותרות', ולפי מש"כ רבינו עה"כ יחי ראובן, (דברים פרק לג פסוק ו) שארבעה ועשרים אלף שמתו במגיפה, לא היה רק משבט שמעון, אלא מכל השבטים, א"כ שפיר היה צריכים לספור שבט לוי לדעת מנין הנותרות. ואפ"ל דאיה"נ דדעת רבינו שארבעה ועשרים אלף לא היו רק משבט שמעון, אלא גם משאר שבטים, מ"מ משבט לוי לא מת אפילו אחד מהם, שהרי הם לא נכשלו בפעור. וסמוכין לזה ממש"כ רבינו (דברים פרק לג פסוק ח) עה"כ וללוי אמר וגו', אשר נסיתו במסה. וז"ל ובספרי אשר נסיתו במסה, הרבה נסיתו ונמצא שלם בכל הנסיונות" עכ"ל, א"כ א"ש קושיית רבינו לא ידעתי למה נמנה בני לוי.

ב כוונת רבינו באמרו ומה תועלת 'עתה' במנינם, דהנה בני ישראל נמנו 'כאן' משום שלאלה המנויים כאן תחלק הארץ בנחלה, אבל בני לוי לא נטלו חלק בארץ, א"כ צ"ע מה תועלת 'עתה' במנינם'.

עוד אפ"ל דהנה בפרשת במדבר נמנו שבט לוי (פרק ג פסוק טו), וכן נמנו בכורי ישראל (שם מה). ושם היו צריכים למנות שבט לוי, דשם צוה ה' לפדות בכורי ישראל עם הלויים, והיה צריכים למנות גם שבט לוי כדי לדעת כמה בכורים נפדו בלויים, והשאר מבכורי ישראל היו צריכים לפדות בכסף. וזה כוונת רבינו מה תועלת 'עתה' במנינם, אבל המנין של פרשת במדבר שפיר היו צריכים למנותם.

ג המקור למש"כ רבינו שאולי רק הלויים שנמנו עכשיו קבלו הערים לשבת ומגרשיהן לבהמתם, ולא הנולדים אח"כ, אפשר לומר שסמך דבריו על מש"כ רש"י (פרק כו פסוק נג) לבאר הפסוק לאלה תחלק הארץ, "ולא לפחותים מבן עשרים אע"פ שבאו לכלל עשרים בטרם חלוק הארץ, שהרי שבע שנים כבשו ושבע חלקו, לא נטלו חלק בארץ אלא שש מאות אלף" עי"ש. הרי לנו שהקפיד הכתוב באומרו 'לאלה', שצריכים להיות ראויים לנחלה בשעת המנין. א"כ הכא נמי אפשר לומר גבי הלויים שרק אלו שנמנו עתה קבלו חלק, ולא הנולדים אח"כ. ולפי"ז מדוייק מה שנאמר 'ואלה פקודי הלוי, וא"ת מוסיף על ענין הראשון. דגם גבי הלויים היה כמו אצל בני ישראל, שרק מי שהיה במנין זה קיבל חלקו בארץ ישראל.

השיר שהיו הלוים אומרים בראש חודש

מאת: הרב שלמה שבתי קעסטנבוים, חבר המערכת

בפרשת השבוע פ' פנחס, אנו קוראים את קרבנות המועדים כסדרן, והתורה הק' מתחיל פרשה זו עם (במדבר כח, א) **קרבן התמיד ואח"כ** (במדבר כח ט) **קרבן שבת, וממשיך בקרבן החודש** (במדבר כח, יא) **'ובראשי חדשיכם תקריבו עולה' וגו', ע"כ מן הראוי לעסוק בעניני הפרשה מענין ראש חודש.**

הנה, בראש חודש לאחר תפלת שחרית המנהג לומר המזמור קד שבתהלים 'ברכי נפשי', ויש לחקור בטעם הדבר, והאם הי' שיר של יום מיוחד לראש חודש?

ב'טור' או"ח (סימן תכ"ג) איתא: "ונוהגין בספרד לומר מזמור ברכי נפשי לפי שיש בו 'עשה ירח למועדים'", עי"ש, וכ"כ ב'אבודרהם', וב'מגן אברהם' שם (סק"ה) כתב: "ובקצת מקומות אין נוהגין כן" עי"ש, ומנהגינו עפ"י רבותינו הק' הוא לאמרו.

ועי' ב'סידור ר' שבתי' (ער"ח) שכתב לאמרו ומונה חד מהטעמים: "דבראש חודש אין עלי' אלא לבחינת נפש ולא לבחינת נשמה לכן אומרים ברכי נפשי", עי"ש. ובאמת מבואר ב'פרי עץ חיים' [להרה"ק רח"ו ז"ל] דבראש חודש באה נפש יתירא לאדם, וזל"ק (שער ראש חודש פ"ג): "חייב אדם להקביל פני רבו בראש חודש, והטעם כי **גם בראש חודש יש נפש יתירה** בעת הכתר", עכל"ק. וכבר האירו דבספה"ק 'יסוד ושורש העבודה' (שער הצאן ש"ט פ"ב) כתב בשם 'תיקוני הזוהר' תיקון כ"א (דמ"ו ע"א) **שגם בראש חודש יש נשמה יתירה**, ע"כ, וביארו המקובלים שאין הכוונה על הנשמה אלא על הנפש ופעמים הזוהר קורא לנפש בשם נשמה כידוע, עי"ש.

ובספה"ק 'מאור ושמש' (להפטרת שבת ור"ח הנדפס אחר פרשת שקלים) כתב בזה, וזל"ק: "דידוע מפי סופרים ומפי ספרים הק' שבראש חודש יש נפש יתירה, ובשבת וביום טוב נשמה יתירה לפי שבראש חודש יש עליית השכינה, 'זאת עולת חודש בחדשו', שהשכינה נקראת 'זאת' כידוע מספרים הק', ועל כן אומרים כתר בראש חודש" וכו', עי"ש.

ובס' 'ארץ צבי' (פ' החודש) כתב בזה, וז"ל: "מה שכתב הב"ח ריש הלכות ר"ח בשם המרדכי דאסור לעשות מלאכה כבידה בר"ח, מדכתיב אשר נסתרת שם ביום המעשה ש"מ דר"ח לאו יום המעשה הוא, והב"ח כתב דלעולם מותר לעשות מלאכה בעצמו כרצונו, אך אין האדון יכול להכריח את עבדו לעשות מלאכה כבידה בר"ח, והובא במג"א שם (נראה דהב"ח מפרש יום המעשה מלשון עישוי וכפיה כמו גט מעושה וכמו גדול המעשה), מזה נראה דבכח ר"ח להפקיע השעבוד כמו הקדש דמפקיע מידי שעבוד (יבמות מ"ו.), כי ישראל נמשלו ללבנה היינו הלבנה העליונה, ובכל עת התחדשה מוסיפה קדושה באדם והקדש זה מפקיע מידי שעבוד, ויש להוסיף ביאור דעיקר השעבוד בא מצד החומר כמוש"כ המהר"ל ז"ל, וידוע דבשב"ק יש נשמה יתירה וביו"ט רוח יתירה ובר"ח נפש יתירה, והנפש קרובה אל החומר יותר מהכל, ע"כ כוחה יפה ליתן קדושה גם בחומר ממילא מפקיע שעבוד הבא מצד החומר, וע"כ מתחילה פרשת גאולת מצרים בפרשת החודש דכאשר נצטוו במצות ר"ח זה היה פתח אל הגאולה", עי"ש.

ובדרך אגב, מענין לענין ראוי להעתיק מה שרגיל בפי כ"ק רבינו שליט"א לספר, את אשר שמע מפי אביו מרן כ"ק רבינו הברך משה ז"ל, שבהיותו יתום מאב ואם שהה בחג הפסח דשנת תרצ"ה בעיר ראצפערט אצל זקינו הרה"ק המהרש"א ז"ל, וליוה אותו לעיר צאנז לקראת יומא דהילולא של זקינו מרן הגה"ק בעל דברי חיים ז"ל ביום כ"ה ניסן להשתטח על הציון הק', וביר"ח אייר שלאחריו שהי' בערב שב"ק שלח אותו ק"ז הרש"א ז"ל להיות אצל דודו האדמו"ר מבאבוב בעל הקדושת ציון ז"ל (חתן מהרש"א ז"ל) ששהה אז בעיר טשעבין, וערך שם את שולחנו לכבוד ראש חודש וזמרו ברכו נפשו ואח"כ אמר דברי תורה על מזמור זה, ואחר החורבן הנורא נשרפו ונאבדו רוב רובו מהדברי תורה והדרשות שאמר הקדושת ציון במשך כל השנים, ובנו מ"מ כ"ק אדמו"ר מהר"ש מבאבוב ז"ל טרח לקבץ את שארית תורותיו והדפיס ממנו את הספר 'קדושת ציון', אז מסר לו כ"ק מרן ז"ל את הד"ת שנשאר בזכרונו, ושמח בו, והדפיסו בספר קדושת ציון בהדברי תורה על ראש חודש. ותוכן הדברים הוא, דהנה ידוע מספה"ק שהשם 'אדם' יכולים לפרשו במדריגה גבוהה, בבחינת 'אדמה

לעליון', ויכולים לפרשו במדריגה פחותה 'עפר מן האדמה', ולעתיד כשיהיה הזמן של 'תשלח רוחך יבראון', כשישלח השי"ת רוח טהרה ממרום ונהי' כולנו כברי' חדשה, אז ותחדש 'פני' אדמה, דתיבת פני יתפרש מלשון אופן, כמ"ש חז"ל ע' 'פנים' לתורה, וזהו שיתחדש הפשט בתיבת אדמה, שלא יקראו עוד האדם על שם עפר מן האדמה, אלא על שם אדמה לעליון, עכת"ד.

עוד טעם נפלא כתוב בספה"ק 'קדושת לוי' (פ' שקלים ד"ה טעם) על אמירת ברכי נפשי, וזלש"ק: "יש לומר הטעם שנקרא ראש חודש, משום דידוע דמכל השכליות הראשית הוא הרצון, ואחר כך כשרוצה בדבר אז בונה הדבר, אחר כך ניתוסף אהבה והיראה והתפארות, ואם כן רצון נקרא ראשית, והנה בכל ראש חודש נתגלה רצון חדש על ישראל האיך לעבוד את הבורא יתברך, ולכך נקרא 'ראש חודש', והנה נפש הוא מלשון רצון כמו אם יש את נפשכם, ולזה אומרים בראש חודש ברכי 'נפשי' את ה', רוצה לומר נעשה בריכה והמשכת 'רצון' בראש חודש מן ה', דהוא המקור של כל השפעות והחיים", עי"ש, וע"ע בלקוטים (שם) עוד טעם בזה.

ובספה"ק 'בני יששכר' (מאמרי ר"ח מאמר ג' אות א') כתב טעם, וזלש"ק: "מדרש הנעלם (וירא) מהו וכסא כבוד ינחילם, זה יעקב אבינו דעביד ליה כרסי יקר בלחודוי לקבלא אולפן נשמתא דצדיקיא, וקוב"ה אזל עמיה בכל ריש ירחא וירחא, וכד חמי נשמתא יקר אספקלריא שכינתא דמארי' מברכת וסגדת קמיה קוב"ה, הה"ד ברכי נפשי את ה' וכו', אמר ר' עקיבא, קוב"ה קאים עלוהי ונשמתא פתח ואמר ה' אלקי גדלת מאד וכו' [פירוש מהו וכסא כבוד ינחילם זה יעקב אבינו שעשה לו הקב"ה כסא הכבוד בפני עצמו כדי לקבל התורה של נשמות הצדיקים, והקב"ה הולך עם יעקב אבינו בכל ראש חודש כדי לקבל פני הצדיקים כי ר"ח הוא עת רצון, על כן נכנס אז הקב"ה לגן עדן להשתעשע עם הצדיקים, כמו שעושה בכל יום אחר חצות לילה, וכשרואה הנשמה כבוד אור השכינה של הבורא ב"ה אזי היא מברכת ומשתחוה לפני הקב"ה, ועל זה נאמר ברכי נפשי את ה', אמר רבי עקיבא בכל ר"ח עומד הקב"ה על הנשמה והנשמה פותחת ואומרת ה' אלהי גדלת מאוד עד סוף המזמור], מכאן יש סמך גדול לומר ברכי נפשי בכל ראש חדש, וכן נהגו הותיקין, **ונראה לי שזה היה שיר של הלוים במוסף ראש חודש**, אשר נסתפקו האחרונים מה הי' השיר שאינו מבואר בגמ', ונראה לי שזה הי' השיר דכתיב בי' 'עשה ירח למועדים', וכמדומה לי קצה סמך ממסכתות קטנות", עי"ש.

ומש"כ הטעם לאמירת ברכי נפשי עפ"י המדרש הנעלם, כ"כ גם ב'אגרא דפרקא' (אות צב), וכבר מבואר כן בה'רמ"ע מפענו' בתשובותיו (סי' כה) "בר"ח למוסף ולמנחה סידרנו 'ברכי נפשי את ה' ה' אלוקי גדלת מאד' על פי המדרש הנעלם (שמביא הבנ"י), כי לא מצאנו לו בגמרא סדר השיר ונכון הוא, ואף על פי שבמסכת סופרים פי"ח ה"ב זכרו בו וישב עליהם את אונם, מ"מ 'ברכי נפשי' עדיף לן", עי"ש. וכ"כ ב'סידור ר' שבתי', וכ"כ ר' אברהם הרופא ב'שלטי הגבורים' ועי' להלן.

ומש"כ דזה הי' שיר של יום ר"ח, כ"כ ב'מגיד תעלומה' (פ"ד בשלטי גבורים). ומש"כ דיש סמך ממסכתות קטנות - הנה במסכת סופרים אינו מבואר איזה שיר היו אומרים בראש חדש, ואדרבה הרמ"ע מפאנו בתשובותיו כתב שבמסכת סופרים מבואר שהיו אומרים מזמור צ"ד כמבואר לעיל. וב'ערוך השלחן' סי' תכ"ג (סעי' ה) כתוב: "יש אומרים מזמור ברכי נפשי, לפי ששם כתיב 'עשה ירח למועדים' **וכפי הנראה היה זה שיר הלוים בביהמ"ק לקרבן מוסף**, ותמיהני שבמסכת סופרים פי"ח שחשב שירי המוספין ולא הזכיר של ר"ח ע"ש, ובסימן הבא תכ"ד סעי' ג' ניישב זה בסייעתא דשמיא", ושם כתב: "בסימן הקודם תמהנו מאי דלא חשיב במס' סופרים שיר מוסף של ראש חודש, ונ"ל דשם ריש פרק י"ט איתא ובראש השנה אומר 'כל העמים תקעו כף', ביוה"כ 'ברכי נפשי וממעמקים קראתיך', בחג הסוכות 'נודע ביהודה' וכו' ע"ש, ואינו מובן מה ענין ברכי נפשי ליוה"כ והגר"א מחק זה, ועוד על התחלתו שאומר וברי"ה [בוא"ו], ולכן נ"ל דכך צ"ל **בר"ח ברכי נפשי**, וברי"ה אומר כל העמים, וביוה"כ ממעמקים וכו' ולפ"ז שפיר הזכיר שיר מוסף של ר"ח", עי"ש. וכ"כ בספר 'מעשה רב' להגר"א (הלכות ר"ח אות קנז) אין אומרים שיר של יומו ואומרים במקומו בשני ימים דראש חדש 'ברכי נפשי' שהוא שיר של ראש חדש.

וב'שלטי הגבורים' לר' אברהם הרופא (פרק צ) כתוב, וז"ל: "לראש חודש יש ללמוד שיהיה השיר שלו ברכי נפשי את ה', ה' אלהי גדלת מאד, והוא ממדרש הנעלם בפרשת וירא (דף צז עמוד ב) רבי אלעזר הוה יתיב והוה לעי באורייתא אתא לקמיה רבי עקיבא וכו', וכתב הרמב"ם ז"ל פרק שביעי מהתמידין מפרק החליל בגמרא שראש חודש שחל להיות בשבת שיר של ראש חודש דוחה של שבת, ויש אומרים שמזמור ראש חודש הוא ה' אדונינו דהיינו קאפיטל ח", עי"ש.

אמנם ה'מאירי' במס' סוכה (נד:) כתב, שהשיר שהיו הלוים אומרים במוסף ראש חדש הוא 'הרנינו לאלקים עוזינו' כמבואר במס' סופרים, וב'ארחות חיים' הלכות ר"ח (אות ב) כתב השיר שהלוים היו אומרים בבית המקדש בראשי חדשים הוא 'יהי כבוד ה' לעולם' וכו', (ויש שפירשו דכוונתו לכל מזמור ברכי נפשי' וכו'), ומזמור 'שירו לה' שיר חדש כי נפלאות עשה', ומזמור 'הודו לה' קראו בשמו ובנביאי אל תרעו'.

וה'תפארת ישראל' בהקדמתו לסדר קדשים הנקרא 'חומר בקודש' (פ"ו אות יא) כתב: "בר"ח אמרו בנסכי מוסף שיר מיוחד כדמוכח בסוכה (נד:) ולא נזכר בש"ס איזה היה ונשכח בעוונינו", עי"ש.

המשך המאמר בשבוע הבא בעז"ה

◆ פרק א' - משנה א' ◆

משה קבל תורה מסיני. הקשו המפרשים למה תלה קבלת התורה בהר סיני, ולא אמר סתם משה קבל תורה מהקב"ה.

וי"ל בהקדם דברי כ"ק מרן דו"ז זללה"ה בדברי יואל (פרשת פ' מ"ח) בגילוי משמעותו משה קבל תורה מסיני, כי כתבו המפרשים (רמב"ם הל' יסוד פ' פסקה) שהמלאכים שקטרגו בשעת מתן תורה ואמרו מנה הודך על השמים (תהלים פ"ח:), עמו בטענת מלגלות, כי מאחר שמושב המלאכים הוא בגבהי מרומים, רצוי שתנתן להם התורה. ולפי זה י"ל שבכדי שלא יוכלו המלאכים לעכב בטענת מלגלות, הפקיר הקב"ה את התורה, ובא משה ונטפה מן ההפקר, ועל דרך שאמרו חז"ל (יומא ע"ב:) כתר תורה מונח ועומד כל הרוצה ליטול יבא ויטול, וזהו משה קב"ל תורה מסיני, שמעצמו קבל את התורה ונטפה מן ההפקר, וקי"ל (חו"מ סי' קע"ה סק"ו) הזוכה מן ההפקר אין בו דיעת דבר מלרע, ונתבטלה טענת המלאכים, עכ"ד.

אמנם יש לומר שהקב"ה הפקיר את התורה מטעם אחר, דהנה הקשה בנחלת בנימין (מסה כד אות כג) על מה שאמרו חז"ל (ירושלמי תענית פ"ד ה"ה) שהקב"ה ומשה אחזו את הלוחות, כיון שעשו ישראל אותו מעשה (דעגל), ניקם הקב"ה לאוטפן מידו של משה, וגברה ידו של משה ואוטפן הימנו. דלכאורה הוי ליה משה כתופס לבעל חוב במקום שאב לאחרים המה המלאכים, וקי"ל (בבא מציעא י.) תופס לבעל חוב במקום שאב לאחרים לא קנה, ואפי' אהני ליה למשה אטיפת הלוחות, ע"כ צ"ל דלכן. אכן י"ל על פי מה שאילצ בנתיבות (סי' ק"ה ביאורים סק"ג) דבהפקר יכול לתפוס אף במקום שאב לאחרים. ולפי זה י"ל שלכך הפקיר הקב"ה את התורה, כדי שיוכל משה רבינו לתפסה, דבהפקר יכול לתפוס אף במקום שאב לאחרים.

ובזה יתבאר המשנה משה קבל תורה מסיני, דלכאורה אין תפס משה את התורה במקום שאב לאחרים, לזה הזכיר שקבלת התורה היתה בהר סיני שהוא מקום הפקר, כדלעיתא במדרש (במ"ר פ"ג ס"ז) שהתורה ניתנה במדבר דוקא מפני שהוא מקום הפקר, ע"כ. והיינו משה קב"ל תורה מסיני", שקבלה מעצמו ואטפה מן ההפקר, ואפיר תפס במקום שאב לאחרים, ומסר לנו את התורה.

◆

משה קבל תורה מסיני וכו', והעמידו תלמידים הרבה. יש לבאר הסיומות. ואפ"ל על פי דברי מ"ז זללה"ה בישמח משה (סו"פ תולדות) בגילוי הגמרא (מגילה טו.) כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, כי העולם נידון אחר רובו (קידושין מ:), ורוב העולם רשעים, והנה כשבני ישראל קבועין במקומן בארץ ישראל, אז אין חשש שיהא העולם נידון אחר רוב רשעים, דקי"ל (כתובות טו.) כל קבוע כמחצה על מחצה, אבל בזמן הגלות דניידי ממקומן יש חשש שיהא העולם נידון אחר רוב רשעים, אמנם המתים שגופם הוי בקבר הוי קבוע, רק אז לא נחשבים עוד בין החיים ואי אפשר לגרפם, אבל כשאומר דבר הלכה בשם אומרו, ושפתותיו של הלדיק דובבות בקבר (יבמות צ"ז:), מתעורר חיות להלדיק ומצטרף עם החיים בחומו הדור, וכיון שגופו בקבר נחשב כקבוע ונידון העולם כמחצה על מחצה, וזהו מביא גאולה לעולם, שעל ידי זה נחשב העולם מחצה על מחצה ורב חסד מטה כלפי חסד, עכ"ד.

והנה כתב מ"ז בישמח משה (פ' יתרו) שנתינת התורה על הר סיני הגמוך מכל ההרים, מורה על גלות ישראל, וכמו שיסד רבינו מאיר בקינות לתשעה באב (קינה מג) סיני העל כן בך בחר אלהים ומשם בגדולים וזרח בגבולין, להיות לאות ולמופת לדת כי תתמעט ותרד מכבודה, עכ"ד.

ובכן כיון שמשה קבל תורה מסיני", שזהו סימן על גלות ישראל שיהיו מידים ממקומם הקבוע בארץ ישראל, על כן בכדי שלא יתעורר טענת המקטרג להיות העולם נידון אחר רובו שהם רוב רשעים, לזה אמרו והעמידו תלמידים הרבה, והם יאמרו דבר שמועה מפי רבותיהם שמר הלכו בארץ החיים כדי לעורר חיותם ולגרפם בין החיים, ובזה יחשב העולם כמחצה על מחצה ורב חסד מטה כלפי חסד.

◆ משנה ב' ◆

על שלשה דברים העולם עומד, על התורה, ועל העבודה, ועל גמילות חסדים.

יובאר על פי מה שכתב התלמיד הקדוש (פ' פינחס) לפרש הפסוק (ויקרא כו יג) והתי מהכני בתוככם ולא תגעל נפשי אתכם, על פי מה דאיתא במדרש (ילקוט תהלים רמז תתפט) הנשמה שנתלש בכל שעה היא עולה ויורדת והיא מבקשת לשוב ממנו, ולא שרוצה את הקב"ה שכבודו מלא כל הארץ, ומוזרת לאחוריה. וזה שאמר והתי מהכני בתוככם, פי' שתשרה שכינתי בנפש אשר בקרבכם, ועל ידי זה ולא תגעל נפשי אתכם, שהנשמה תרצה לשוב לגוף, ולא תבקש לצאת מכם, כי גם אני בתוככם, עכ"ל.

ובזה יתבאר לומרו על שלשה דברים העולם עומד, פי' שעל ידי שלשה דברים אלו העולם הנקרא עולם קטן (תיקוני הזוה"ק דף קל:) הי וקיים, שעל ידיהם יש השרשת השכינה בעולם הזה ותתרומה הנשמה לשוב בגוף. ומונה והולך הני שלשה דברים, על התורה, כמו שכינו להלן (פ"ג מ"ו) עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה שרויה ביניהם וכו', ומיון שפילו אחד, שנאמר (תהלים כ כב) בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך. ועל העבודה, הוא עבודת התפלה (ע' מהרש"א ברכות ח.), ומבואר בגמרא (ברכות ו.) מיון לעשרה שמתפללים בבית הכנסת שכינה עמהם, שנאמר (תהלים פב ו) אלהים נצב בעדת אל. ועל גמילות חסדים, לאיתא במס' בבא בתרא (דף י.) אלמ נותן פרוטה לעני זוכה ומקבל פני שכינה, שנאמר (תהלים יז טו) אני בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתך. ומאחר שעל ידי שלשה דברים אלו יש השרשת השכינה בעולם הזה, רואה הנשמה שהקב"ה שורה בתוכינו ותתרומה לשוב בתוך הגוף ואני אלמ מתקיימים חיים בעולם הזה.

◆

על שלשה דברים העולם עומד, על התורה, ועל העבודה, ועל גמילות חסדים.

יל"פ הכוונה על פי מה דאיתא במס' כתובות (דף קיב:) אמר רבי אלעזר עמי הארצות אינן חייס לעתיד לבא, דכתיב (ישעיה כו יט) כי טל אורות טלך וארץ רפאים תפיל, כל המשתמש באור תורה אור תורה מחייהו, וכל שאין משתמש באור תורה אין אור תורה מחייהו. ולזה לאיתא במדרש ילקוט (נשפים רמז תתקם) אמר להם אלמ לישראל, מבקשים אתם לעמו"ד בעולם עסקו בתורה. דהיינו שבזכות התורה יעמדו לתחיה לעולם הבא עולם הנשמי.

וזה שאמר העולם עומד על התורה, כלומר שבזכות עסק התורה, אלמ הנקרא עולם קטן (תיקוני הזוה"ק דף קל:), יעמוד לתחיה לעתיד לבא.

◆

על שלשה דברים העולם עומד, על התורה, ועל העבודה, ועל גמילות חסדים. ויש לדייק בטעם שהזכיר גמילות חסדים בסוף.

וי"ל על פי מה שכתב הפרשת דרכים (דרוש ד) כי מחסדיו י"ת הוא שנתן אלמ עתיד לעשות טוב ולהיות לדיק, וז לף שאינו לדיק עדיין, מכל מקום הקב"ה מטיב עמו על סם העתיד, אבל על מה שעתיד לחטוא אינו מתחכל, ואינו דן אלא לפי שעתו, עכ"ל. וע"ז זללה"ה בייטב לב (פ' בראשית) כתב שהדברים מפורשים להדיא בזוהר הקדוש (חיי קכג:), ע"ש.

ממנ י"ל שזהו רק בתס אלמ בעלמו עושה חסד עם אחרים, אז הוא מעורר מדת החסד למעלה, שהקב"ה יתחכל בטוב העתיד הגס שאינו עדיין, וממנת זה הוא זוכה בדין.

ובזה יתבאר המשנה על שלשה דברים העולם עומד, לאיתא בגמרא (רפס השנה טז.) שהאלמ נידון בכל יום, וידוע (תיקוני הזוה"ק דף קל:) כי האלמ נקרא עולם קטן, וזהו כוונת המשנה על שלשה דברים העולם עומד, פי' שבזכות שלשה דברים אלו האלמ זוכה בדין בכל יום וים לו מעמד בעולם, שהקב"ה מצרף לו מה שעתיד לעסוק בתורה ועבודה, והגס שים גס רע העתיד, עס כל זה הקב"ה ברוב רחמיו ותחסדיו מתחכל בטוב העתיד ועל רע העתיד אינו מתחכל ומזכהו במשפט, ולכן הזכיר התנא גמילות חסדים לבסוף, שבכדי שיתאבו לו זכות תורה ועבודה הגס שאינו עדיין רק עתיד לעשות, לריך לזה זכות גמילות חסדים, שע"י מתעורר מדת החסד גס למעלה, שהקב"ה יתנהג עמו בחסד וברחמים להתחכל רק בטוב העתיד ויזיע כחור מחטיו.

◆ משנה ג' ◆

הוו בעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס, ויהי מורא שמים עליכם. תפ"ל על פי מה שכתב בעבודת ישראל (פ' בתקותי) לפרש המשנה (להלן פ"ג מ"ג) הוי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מורתה חיים זה את רעהו חיים בלעו. דהנה העובד מתהבה צריך שיהיה לו ירתה המגדיל ומצמיח את התהבה, דאלולי הירתה יוכל להתקרב אל הש"ת מרוב תהבה עד כלות הנפש, כענין שנאמר בנדב ואביהוא (ויקרא טו ו) בקרבתם לפני ה' וימותו, שקרבו את עצמם יותר מדאי ונשאר נשמתם דבוק במקורם, וזה שאמרו הוי מתפלל בשלומה של מלכות, היינו שיהיה לך שלימות של מלכות שמים מתהבה ומירתה, שאלמלא מורת"ה, היינו שאם לא יהיה לו מדת הירתה, חיש זה הקב"ה, את רעהו זה העובד מתהבה, חיים בלעו, ע"כ.

ובזה יתפרש מה שהזהיר התנא לתלמידיו, הוו בעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס, והיינו עבודה מתהבת הש"ת, אך גם כאשר תזכו לבחינה זו, ויהי מור"ת שמים עליכם, תאמנו גם בבחי' הירתה כדי שלא תכלה נפשיכם חלילה מרוב תהבה.

◆

ויהי מורא שמים עליכם. יתבאר על פי דברי האר"י הקדוש זללה"ה (פרע"ח שער הפתח פ"ד) כי כל המצות שבתלמ עושה נרשמות בנשמו, וכל מצוה ומצוה נרשמת בחותם המיוחדת לאומו מצוה, ומאיר החותם על האדם, ואם עשה מצוה אחרת אז האחת חותם מצוה הרשומה מסתלקת ונבלעת בפנים בנשמו, וחותם של המצוה הפנים מאירה בו, אבל אם עשה מצוה של נדקה חיזה נבלעת בפנים כמו בשאר האורות של שאר חומיות, אלא מאיר כל השבוע בנשמו, בסוד (תהלים קיח ג) ולדקתו עומדת לעד, ולא נבלעת חיקף, ע"כ.

ויתכן כי גם האחת ירתת שמים מתקיימת ואינה נבלעת, לכתיב (תהלים יט י) ירתת ה' טהורה עומדת לעד. וזהו ויה"י מורת שמים עליכ"ם, על דרך שדרשו (נדה מ"ד:) יהיה, בהויתו יהא. והיינו שתהיה ירתת שמים מאירה על מלאיכם ולא תמוש לעולם.

◆ משנה ה' ◆

יוסי בן יועזר איש ירושלים. נראה לפרש כוונת התואר איש ירושלים.

וי"ל על פי מה שכתב ג"ז זללה"ה בייטב לב (פ' מסעי) בשם שאמרו חז"ל (גיטין נז.) בשעה שנקרע ארץ ישראל ארץ הצבי (דניאל יא מא), מה צבי אין עורו מחזיק את בשרו, כך ארץ ישראל פשטע לה וגמלע לה. כי החום מעיד על זה, כי ארץ ישראל היתה ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה, ועתה בעוונותינו הרבים בחורבנה אינה רק מעט מזעיר לגרבה ולרחבה, והטעם מבואר במפרשים כי בזמן שעסקו ישראל בתורה שבעל פה ודרשו על כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות, והוסיפו גזירות ותקנות גדרים וסייגים למשמרת התורה, התורה נתגדל ונתרחב והולך ותרוכה מארץ מדה, ובזכות זה גם ארץ ישראל מתרחב והולך, ובשביל שעזבו תורה שבעל פה, גם הארץ גמדא לה, ע"כ. (ועי' ב"ת חו"מ סי' מז).

ובזה יתבאר המכוון מה שנקרע התנא יוסי בן יועזר איש ירושלים, על שם שהרחיב והגדיל את גבולי העיר ירושלים בחידושי תורה ודרשות תורה שבעל פה.

◆

עוד י"ל כוונת התואר איש ירושלים. על פי מה דאיתא בשמ' כתובות (דף עה.) על הכתוב (תהלים פז ה) ולציון יאמר איש ואיש יולד בה והוא יכוננה עליון, אמר רבי מיישא בר בריה דרבי יהושע בן לוי, אחד הנולד בה ואחד המצפה לרחמיה, ופירש"י תפילו המצפה לרחמיה יקרא מציון כאילו נולד בה. ולכאורה אינו מובן מאי טעמא המצפה לרחמיה יקרא מציון, הלא סוף כל סוף לא נולד שם ומפאי שתפילו לא היה שם כלל.

ובאיר כ"ק מרן דו"ז זללה"ה בדברי יואל (פ' תולדות עמוד תרמח) על פי מה שכתב הרמב"ן (עירובין יז:) דלדעת האומר תחומין דאורייתא, לכאורה האיך יועיל תקנתא דרבנן בעירוב על ידי פת להתיר איסור תורה בקוס ועשה, ותירץ דמכיון שדעתו ומחשבתו של האדם על המקום ההוא שהניח שם פתו, ואמר מערב שבת תהא שביתתי במקום פלוני, נחשב כאילו הוא שם בפועל ממש, ע"ש. וזהו ביאור דברי הגמרא, אחד הנולד בארץ ישראל ואחד המצפה לרחמיה זכותן שוה והרי הוא כאילו נולד בה, לכיון שכל מחשבתו ותשוקתו

ומפלו על המקום, ומשם מדמורייתא כמילו הוא שם בפועל ממש, עכ"ד.

וזה ים לומר המכוון מה שנקרע המנע יוסי בן יועזר מים ירושלים, להורות שמחשבתו היה תמיד בירושלים, ואף גם בזמן שלא נמלא שם בפועל, עם כל זה בשביל מחשבתו ותשוקתו היה נחשב כמילו הוא נמלא שם.

◆ משנה ו' ◆

עשה לך רב וקנה לך חבר.

יתבאר על פי מה לאיתא בגמרא (פסחים נג:) כל המטיל מלאי לכיס תלמידי חכמים (שמהגהו מנכסיו), זוכה ויושב בישיבה של מעלה, שנאמר (קהלת ז יב) כי בצל החכמה בצל הכסף.

והנה כתב ע"ז זללה"ה בייטב פנים (שוב תשיב אות כד) בשעלת המחזק תלמידי חכמים, כי אמרו חז"ל (שבת עו:) הכל הולך אחר המעמיד, אם כן המהנה תלמיד חכם מנכסיו שהוא המחזיק והמעמיד לותו, יש לו חלק בתורתו, ע"ש בדבריו.

וזה ירמוז במאמרו עש"ה לך רב, פי' שתהא אתה המעמיד והעושה את הרב התלמיד חכם, ובזה וקנה לך חבר, יהיה עמו בתחילתו לעולם הבא בגן עדן.

◆

עשה לך רב, וקנה לך חבר, והוי דן את כל האדם לכף זכות.

יל"פ על פי מה שכתב ע"ז זללה"ה בייטב לב (פ' קדושים) לפרש סמיכות הפסוקים, לא תעשו את אחיך בלבבך, הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא, כי כתב הציווי לעשות אין להדריך אחריו הוא וקנה לך חבר, להתנהג בהתבה אחוה וריעות עם שאר בני אדם, שאז יתחבבו גם כן וישתוקקו לעשות כמוך, ושוב והוי דן את כל האדם לכף זכות, שלא תצטרך להזכיר מקרוב בפה כדי להוכיחם, אלא כאשר ירגיו התנהגותך בירושת שמים יושפעו מאליהם לעשות הטוב והישר בעיני ה'.

כלומר שאפילו אינו פועה פה להוכיח, כיון שמתנהג בירושת שמים, דבריו ממילא נשמעים מאליהם ועושים רושם בלב זולתו להתדמות אליו בכל דרכיו הישרים, עכ"ד. ויעוש (ילקוט תהלים רמז תריד) כי אין אדם לומד אלא ממי שלבו חפץ בו ואוהבו, ואם כן כדי שילמדו ממנו תורים צריך שהם יתחבבו, וזה שאמר לא תשנא את אחיך בלבבך, וממילא גם הוא יתהב אותך, כדכתיב (משלי כז יט) כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם. וכיון שהוא יתהבך, אם כן כאשר הוכח את עמיתך, בזה תוכיח את עמיתך בלי מונע שפתים, ולא תשא עליו חטא, כלומר לא תצטרך ליתא עליו חטא להזכיר בפה, עכ"ד.

וזה שאמר עשה ל"ך רב, ופי' בתדרש שמואל שיעשה את עצמו רב ומורה דרך לאחרים ללמד תוקי ותורת ה', עכ"ד. ועל זה מפרש התנא כי הדרך המעולה כדי להדריך אחרים הוא וקנה לך חבר, להתנהג בהתבה אחוה וריעות עם שאר בני אדם, שאז יתחבבו גם כן וישתוקקו לעשות כמוך, ושוב והוי דן את כל האדם לכף זכות, אלא תצטרך להזכיר מקרוב בפה כדי להוכיחם, אלא כאשר ירגיו התנהגותך בירושת שמים יושפעו מאליהם לעשות הטוב והישר בעיני ה'.

◆ משנה ח' ◆

אל תעש עצמך כעורכי הדיינין.

ובתדרש שמואל מביא גירסא כעורכי הדיינין בלא"ף, ופירושו לשם הדיינין, כלאיתא בתדרש (ב"ר פנ"ח ס"ז) ועפרון יושב בתוך בני חת, לותו היום מינוהו מלכי, עכ"ד.

וי"ל על פי דברי הטור (או"ח סי' יב) מצוה לדיין להתחיל להם בפשרה שיאמר בתה אתם רוצים יותר בפשרה או בדין וכו', וכל דיין שעושה פשרה תמיד הרי זה משובח וכו', וכתב בספר המצות, צריכין הדיינין להתרחק בכל היכולת שלא יקבלו עליהם לדון דין תורה (שלא יעשו פשרה), כי מאד נתמעטו הלבבות,

דיני ימי בין המצרים

שירה בכלי זמר

אסור לשיר בכלי זמר, ורק לצורך פרנסה מותר עד ר"ח, כגון מותר לנגן בסעודת מצוה אצל הנוהגים לנגן בכלי שיר.

פמ"ג א"א סק"י, דרק לצורך פרנסה כתב שם דהיינו ישראל שפרנסתו לזמר בכלי שיר אצל בית המשתה של אינו יהודים דמותר, ובכה"ח העתיקו וכתב דמשמע דאינו מתיר אלא עד ר"ח.

שירה בפה

יש המחמירים שאין לשיר אפי' בפה לחוד ובלא כלי שיר

בס' יוסף אומץ (ראש הדיינים ובני הישיבה בפרקנפורט בזמן השל"ה בשנת ש"ע, עמ' קס"ח) כתב דבסעודת שבת ליל שבת שהתחילו מבעו"י דכתב להאריך בזמירות עד הלילה, והוסיף דבבין המצרים יש לומר הזמירות בקול נמוך קצת או בניגון שאינו משמח, ובס' לקט יושר (עמ' ק"ו) העיד על רבו בעל התרומת הדשן שלא אמר זמירות בכלל בבין המצרים, ומבואר מהם דאפי' בשבת החמירו, ובס' שדי חמד (פאת השדה בהמ"צ סי' א' אות י') הביא מס' משא חיים דכתב דאין לנגן בשום ניגון זולת בברית מילה, אלא דהוא מסתפק שם מהו הגדרת ניגון אי דוקא בכלי שיר או אפי' בלא כלי שיר, ובמקור חיים (להחות יאיר) כתב לאסור שירה בפה מר"ח, ובעובדא המובא לקמן מרבינו זי"ע בענין שירת בר יוחאי, מבואר דדעתו ג"כ לאסור סתם שירה בפה.

ולשיר בשעת לימוד התורה או בשעת התפילה, פשוט דמותר דאין זה בגדר שמחה, אלא חלק בהתעוררות בכוונת התפילה.

ומובא שאחד למד בניגון בבית מדרשו של החזו"א בתשעת הימים, וכשסיפרו לחזו"א על זה, אמר שלא להפריע לוולתת לו ללמוד.

וכן מותרים שירי התעוררות לצורך התחזקות כגון היושבים יחד בחבורה לצורך חיזוק, וכן שירי ציפיה לגאולה, אולם ריקודים ומחולות אין לעשות.

ניגון "בר יוחאי במירון" - מותר לשיר שיר בר יוחאי במירון.

טעמי המנהגים מאמר יומא דריגלא על ל"ג בעומר בשם רבינו הקוה"ט זי"ע שענה כן להגה"צ רבי אשר זעליג מרגליות זצ"ל ששאלו על כך, בעת שרבינו שהה במירון בימי בין המצרים, וטעמו כיון ששיר הקודש הזה מיוחד בשבחיו של רשב"י, ובאתרא דמר מותר לשיר בשבחיו הקדושים.

שמיעת ניגונים בטייפ

אין לשמוע ניגונים המוקלטים בטייפ וכדו', ואפילו שירי החורבן ושירי הגאולה אסורים בכלי.

שו"ת שבה"ל (ח"ח סי' קכ"ז ב) דטייפ נחשב ככלי שיר ממש דאסור, ואפי' אם הטייפ נעשה משירה בפה לחוד הרי זה נהפך לכלי שיר ואסור, ובקושי מלמד זכות על המקילים כל השנה לצורך ע"י בשו"ת ח"ו סי' ס"ט.

פועלים נכרים המפעילים כלי שיר בבית ישראל

פועלים נכרים המפעילים כלי שיר בבית ישראל, אין לאסור בזה עד ערב ט"ב בחצות, ואם הם מפעילים ניגונים המביאים לשמחה יש לאסור.

א"א בוטשאטש סוס"י תקנ"ג, דרוב כלי זמר של הערלים הם רק מטרידים ואינם מעוררים שום שמחה ולכן אין לאסור, ואם הם מביאים לשמחה יהא אסור.

ללמוד וללמד ניגונים

אין ללמוד וללמד ניגונים, ולצורך פרנסה ויהא לו הפסד אם לא ילמד, מותר, וכן אין לשיר לצורך הכנת ניגונים או מקהלה וכדו'.

בקובץ מבית לוי מובא בשם בעל שבה"ל דאסור ללמוד וללמד, ובכף החיים (סי' תקנ"א אות פא) כתב דהמלמדים שירות ותשבחות לתלמידיהם באלו הימים לא ילמדו כי אם מהניגונים של אלו השבתות ששוברים הלב, וטוב יותר שלא ילמדו כל עיקר עד שיעברו ויתמו ימי הבכי על חורבן ביהמ"ק, ומשמע מיניה דאפי' שירה בפה לחוד אין ללמד, ואינו ברור האם הכה"ח מלמיר אף לצורך פרנסה, דהבאנו לעיל בשם הפמ"ג דלצורך פרנסה אף בכלי שיר מותר. וזהו רק לצורך פרנסה אבל התלמידים בינם לבין עצמם אסורים

ריקודים ומחולות

אסור לעשות ריקודים ומחולות.

סי' תקנ"א משנ"ב סקט"ו בשם הא"ר, והחילוק בין ריקודים למחולות מובא בשם הגרשז"א זצ"ל דריקודים היינו אפי' אדם אחד, ומחולות היינו מחול של אנשים רבים המסתובבים בעיגול.

סעודת מצוה

אף בסעודת מצוה [כגון שבע ברכות, בר מצוה] נוהגין לאסור שלא לשיר בכלי שיר, ורק ניגונים בפה מותר לצורך מצוה, וכן אין לעשות ריקודים.

דנחלקו הפוסקים אי מותר להביא כלי שיר בסעודת מצוה, דבשכנה"ג (סקל"ג) ועוד אחרונים כתבו להתיר, אולם בא"ר (סקכ"ו) וביעב"ץ כתבו דאין ליקח מנגנים אפי' בסעודת מצוה, ובכה"ח (אות מ) כתב דזה תלוי במחלוקת אי מותר שמחה בסעודת מצוה, ומסיק כדעת הא"ר דאסור, ומסיק דבמקום שנוהגין היתר יש להם על מה לסמוך, ובשו"ת שבה"ל (בח"ג סי' קנ"ז, וח"י סי' פ"א) כתב לאיסור, וכתב שם "על משמרתי אעמודה שאסור לעשות רקודין וכלי זמר בשבע ברכות אחרי י"ז בתמוז, ורק שירי פה שירי מצוה", וכן המנהג.

ומתאמרא משמיה דבעל שבה"ל זצ"ל שאמר בסעודת שבע ברכות שיעשו מחול פעם אחת לאחר ברכהמ"ז.

פרי חדש

טוב ליזהר שלא לאכול פרי חדש, דאין לברך שהחיינו בימי בין המצרים.

שו"ע סעי' י"ז, וכתב המ"א (סקמ"ב) דאין הטעם משום אבילות, דהרי אבל מברך שהחיינו, אלא הטעם משום דבימים אלו כיון שהם ימי פרעוניות אין כדאי לומר שהחיינו לזמן הזה, והט"ז מפקפק בזה, וכן הגר"א כתב שהוא חומרא יתירה, אולם משמע במשנ"ב ובאחרונים דנוהגים להחמיר.

פרי חדש בשבת

המנהג דגם בשבתות שבימי בין המצרים מחמירים בזה.

במ"א הביא דבמטה משה כתב להיתר בשבת, אולם בכתבי האר"י אסר אפי' בשבת, ובמשנ"ב (סקצ"ח) ובעוד אחרונים הקילו למעשה בשבת, ובקובץ מבית לוי הביא ששמע מבעל שבה"ל דבחו"ל נהגו להקל לברך בשבתות, ובא"י המנהג להחמיר.

פרי שלא יהא מצוי לאחר בין המצרים

פרי שלא יהא מצוי לאחר בין המצרים, אם יכול לשמרו עד שבת, צריך לשמרו לשבת ויאכלנו בשבת, ואם יתקלקל עד שבת, יכול לאכלו בחול ולברך שהחיינו.

רמ"א סעי' י"ז, ומ"א והאחרונים, ועי' בהערה הבאה מ"ש מחולה שאינו מברך שהחיינו.

חולה ומעוברת

חולה או מעוברת שזקוקים לאכול פירות חדשים, מותרים לאוכלם.

בשע"ת וכן במשנ"ב (סקצ"ט) הביאו כן בשם הברכ"י לגבי מעוברת, והטעם כיון דחיישי' שמא תתאוה ויגרום נזק לה ולולד ולכן התירו, אולם כתב דלא יברך שהחיינו, כיון דכמה פוסקים ס"ל דברכת שהחיינו הוא רשות, ובכה"ח חולק בזה ודעתו שתברך שהחיינו, ולגבי חולה הביאו בשם המהר"י צמח שחולה ג"כ מותר כיון שהפירות פותחין לו תאותו לאכול דברים טובים ובמקום חולי לא גזרי', אלא דלא כתב מהו הדין לגבי שהחיינו, ובתורת משה (חת"ס פר' האזינו בפסוק ובדבר הזה), וכן בשו"ת התעוררות תשובה (הנדמ"ח סי' שמ"ז) הביאו מס' נגיד ומצוה (דהוא המהר"י צמח תלמיד להרח"ו) שהביא בשם רבו שחולה האוכל אינו מברך שהחיינו, והם מבארים טעמו דלכאו' קשה מ"ש ממי שיש לו פרי שמצוי רק עתה דמברך שהחיינו, ותירצו כיון דטעם ברכת שהחיינו הוא משום השמחה שיש בשעת אכילת הפרי, לכן מברכים רק כשיש שמחה, אבל חולה האוכל בזמן שכל העולם אינן אוכלים, יש לו עגמת נפש שהוא צריך לאכול מחמת חוליו, ואין לו שמחה בזה, (הערת המעתיק, ולכאו' לאחר העיון בס' נגיד ומצוה איני מובא שם להדיא לגבי חולה לברך שהחיינו), ובשו"ת שלמת חיים (סי' שז) כתב ג"כ טעם זה, והוא כתב להדיא דזהו גם בחולה, והוא כתב עוד חילוק, כיון דאם לא יהיה הפרי מצוי יתבטל מהברכה מכל וכל, אבל במעוברת [וה"ה בחולה] הלא תוכל אם תרצה לשמוע ברכת שהחיינו אח"כ וגם החולה. ועי' במשנ"ב שלגבי מעוברת כתב שלא תברך שהחיינו ולגבי חולה לא כתב כלום לגבי שהחיינו, ויש לפרשו לכאן ולכאן).

קטן

קטן שיש לו ידיעה קצת, אבל אינו יודע להבחין בין ימים אלו לשאר ימים, והוא מתאוה לפרי חדש, מותר ליתן לו ויברך שהחיינו.

ברכ"י ט' והטעם שיברך כדי שלא יטעה ולא יברך שהחיינו בשאר הימים.

בירך בטעות על פרי חדש

בירך בטעות על פרי חדש את ברכת הפרי, יברך שהחיינו ויאכל הפרי.

שע"ת בשם ברכ"י שכתב כן בשם מהר"י נעים וכנה"ג וכן דקדק מס' הכוונות.

בגד חדש

המנהג שאין לובשים בגד חדש בימי בין המצרים ואפילו שאין מברכים שהחיינו, ודוקא בגדים חשובים אבל בגדים שאינם חשובים הבגדים הצמודים לגוף, אפשר ללבוש חדשים.

בשו"ע (שם) איתא דאין לברך שהחיינו על מלבוש חדש, וממילא לא ילבש מלבוש חדש, והנה כהיום המנהג שאין מברכים שהחיינו על מלבוש חדש, ועכ"ז נוהגין שאין לובשים בגדים חדשים בבין המצרים, כיון דיש שמחה בזה, וכעי"ז מבואר בא"ר החולק על המ"א ומובא בשעה"צ (סקמ"ח) דדעתו דאף להמתירין לברך שהחיינו על פרי בשבת, עכ"ז על בגד לא יברכו כיון דיש בזה שמחה גדולה.

וכ"ז בבגדים חשובים אבל בגדים שאינם חשובים ואף מעיקר הדין לא היו מברכים שהחיינו עליהם, מותר ללבשם כדמובא במשנ"ב סקמ"ה.

מי שאין לו טלית או ציצית של מצוה, יכול ללבוש טלית חדש.

שו"ת רב פעלים (חלק ד סימן כט), וטעמו דודאי לא גזרו כהאי גוונא, דמילתא דלא שכיחי היא, ועדיף ממי שאין לו אלא כתונת אחד שהקילו לו לצורך הגוף כ"ש לצורך מלבוש הנשמר וכיון שכל הקורא ק"ש ומתפלל בלא ציצית כאילו מעיד עדות שקר, מוטב שיעשה לו בגד חדש לקיים המצוה, והביא שם דעת אחד הגדולים דאם מצוי לו בעת התפלה לא ילבישנו, אעפ"י שהולך כל היום בלי ציצית והרי הוא כמנודה לשמים, דזהו דוקא במזיד, וזהו אנוס ע"פ תקנת חכמים, וטוב שלא לבטל גזרתם כיון דלא ענשי אעשה וכה"ג ליכא למיחש למידי ומאחר שאינו חובת גברא מדוע לא תהיה תקנת חז"ל במקומה עומדת עכ"ל. אולם הוא חולק עליו וסברתו כי באמת כל כהאי גוונא שהוא דבר מצוה לא תקנו בזה חכמים איסורא כלל, וכאשר מצינו בכמה דברים שאסורים בימים שאחר התענית ומורים היתר במקום מצוה וכ"ש במצוה כזו שהוא מתבטל ממצות ציצית שהולך כל אותם הימים בלא ציצית שהרי זו לא מעלה ארוכה על כן הדבר ברור ופשוט שגם בנידון הרב שאלת יעב"ץ ז"ל הנז' שהוא בגד חדש אשר בלעדי זה מוכרח לילך בלא ציצית יש להורות היתר גמור ללבוש טלית חדש.

קניית בגדים חדשים

קניית בגדים מותר בבין המצרים.

דהרי אף להנוהגין לברך שהחיינו אינם מברכים אלא בשעת לבישה ולא בשעת הקניה, דבעצם הקניה ליכא שמחה כל כך, וכן שמעתי מהגאון ר' שלמה זלמן אולמאן שליט"א, דהרי כל האיסור ללבוש כשאין מברכים שהחיינו הוא רק מצד המנהג, ובלקנות אין מנהג, ועי' מרא דמעתתא מש"כ שם.

ויש הנוהגים לעצמם להחמיר שלא לקנות בגדים חשובים המביאים לידי שמחה, או כלים חשובים המביאים לידי שמחה, כגון "קאר" או ארונות הבית וכדו', אולם דברים הנצרכים לצורך תשמישי היום יום של הבית, כגון כלי לכבס הבגדים, פריזידע'ר, ערקאענדיש"ן, אין להחמיר לקנותם.

זהירות ממקום סכנה

יש ליזהר שלא לילך במקומות סכנה

בשו"ע סוס"י תקנ"א מובא כמה דברים שיש ליזהר משום סכנה, ועפ"ז כתב במקור חיים סי"ד דיש נמנעין מלרחוץ בנהרות מפני הסכנה והעת מסוגל לרעה, אולם הפוסקים נקטו דאין איסור להתרחץ בנהרות, אולם יש ליזהר שלא ללכת למקומות סכנה, ובתשוה"נ (ח"ב סי' רס"ג) כתב דעכ"פ ההולכים לשוט יזהרו שלא לשוט עמוק עד קרוב לקומת איש, דיש לחוש בימים אלו לסכנה רחוקה.

ובס' שער המלך (חודש אב) התמרמר על ההולכים לרחוץ ומרבים בתענוג ושיחה וקלות ראש בימים הנמוכים אלו, ואינם זוכרים נהרות בבל ששם ישבנו גם בכינו וכו'.

לילך למקומות רחיצה

שגור בפי העולם שרק מי שהלך לשוט לפני בין המצרים, יכול ללכת גם בבין המצרים, ובקובץ מבית לוי מובא מבעל שבה"ל דאין למנהג זה מקור, ומותר לילך לימים אפי' כשלא הלכו לפני בין המצרים.

ואפשר דמקור מנהג העולם עפ"י מש"כ בשו"ת רב פעלים (ח"ד סי' כט) דכתב נראה לומר מי שהוא ירד לשוט בנהר כדי להתלמד והוא כבר התחיל מקודם בין המצרים ועדיין לא השלים למודו שמותר לו ללכת לשוט בנהר גם אחר ר"ח חוץ מן ט"ב כי זה במלאכתו הוא עוסק ואין כוונתו לתענוג וזה פשוט, אך ודאי נכון להחמיר בזה אבל אין למחות ביד המיקל ע"כ, אולם שם איירי בכדי להתיר אף בט' הימים ובכדי להתלמד משא"כ בימי בין המצרים לא מצינו לאסור.

טיול

במקומות שהילדים נוסעים לטייל בין המצרים עד ר"ח אב, יש למעט קצת בטיול, כדי שיהא הכרה דהשינוי הוא מחמת אבל ימים האלה, וגם אם ילכו יהיה דרך מצוה דהיינו לדבר אתם על כל הדרך בדברי תורה וחיזוק.

לשון שבה"ל ח"י סי' כ"ו. ובשדי חמד מערכת ביהמ"צ סי' א' אות י' הביא מס' משא חיים שלא ללכת כלל לטיול בגנות ופרדסים בימים אלו.

איסור שכחת התורה (ד)

א] נחלקו הפוסקים אם העושה דברים הגורמים לשכחה או שאוכל דברים שקשה לשכחה אם עובר בזה על איסור של שכחת התורה דיש הרבה אחרונים הסוברים שעובר בלאו דפן תשכח כיון שעושה מעשה הגורם שישכח תלמודו ונחשב כמסיר דברי תורה מלבו (א)

ב] ויש אומרים שאינו עובר בזה על איסור שכחה כיון שאין זה מוכרח שישכח ורק גורם להחליש הזיכרון ואינו נחשב בזה שמסיר דברי תורה מלבו (ב)

ג] אמנם לכל הדיעות יש ליזהר לכתחלה בכל הדברים הקשים לשכחה שגורמים שישכח את תלמודו (ג)

ד] נשים אינן צריכות ליזהר בכל הדברים הקשים לשכחה כיון שאינם מצוות על תלמוד תורה (ד)

ה] קטן אף שעדיין לא למד יש להקפיד על כל הדברים הקשים לשכחה (ה)

ביאורים והוספות

(א) באליה רבה (סימן ק"ע סקכ"ג) כתב בשם ספר הגן ובפמ"ג (מש"ז סק"י) בשם השל"ה דהממלא כריסו יותר מן הצורך עובר בלאו דפן תשכח עיי"ש ומשמע דסובר שהאוכל דברים הקשים לשכחה עובר בלאו דאורייתא משום שהוא מסיר ד"ת מלבו וכ"כ בשו"ת התעוררות תשובה (ח"ד סימן ק"ל) ובליקוטי מהרי"ח (ספר קביעת עתים לתורה ח"א עמוד רי"ג) ובשו"ת שלמת חיים (ח"א סימן מ"א) ובתשובות והנהגות (ח"א סי' ג') בשם החזו"א ויש להביא קצת ראיה ממה שפסק בשו"ע הרב לענין לומד ואינו חוזר שעובר על פן תשכח ופן יסורו כיון שעובר על דברי חכמים שאמרו מי שעושה תורתו חבילות חבילות מתמעטים ונשכחים ורק מי שקובץ על יד ירבה וכיון שהוא אינו עושה כן הרי זה כמסיר דברי תורה מלבו ועובר עיי"ש הרי דכל שעובר על מה שאמרו חכמים שהוא קשה לשכחה הרי זה כמסיר דברי תורה מלבו, וכדי לציין מה שכתב בדרך פיקודיך (מצוה מ"ז חלק המחשבה אות ג') שבכלל ענפי איסור מכה אביו ואמו ליזהר שלא להכות חכמתו ובינתו שגם הם נקראים אב ואם דהיינו שלא יאכל דברים הקשים לשכחה שהם מכים את השכל ומונעים את ההשגה

(ב) שו"ת דברי מלכיאל (ח"ב סימן נ"ג אות ב') וכן האריך הגרח"ק בספר הזיכרון ח"ב דכן מוכח מכל הפוסקים שלא הביאו להלכה כל הדברים הקשים לשכחה והזכירו רק מקצתן בכמה מקומות משמע שאין בזה איסור ומה שכתב הא"ר (הובא לעיל) הוא רק להפלגה בעלמא שהוא מעין האיסור של השמר לך וכן מבואר להדיא בספר חסידים (סי' תתר"ח) וז"ל "אחד שאל מחכם ואמר עכברים אכלו מלחמי אם אוכל לאכול מן הלחם פן אשכח תלמודי ואני נזהר מלאכול כל דבר המשכח את התלמוד ועתה אני רעב א"ל החכם חייב עד שישב ויסירם מלבו" הרי מפורש דאין בזה איסור שכחה (ובליקוטי מהרי"ח שם כתב על הספר חסידים "ודברים הקדושים צריכין עיון וביאור") וצריך להבין למה באמת לא נקרא שמסיר דברי תורה מלבו בזה שאוכל או עושה דבר המביא את השכחה וצריך לומר דכיון שאין זה מוכרח שישכח אלא רק גורם להחליש הזיכרון והוא מכוין להנאת עצמו לאכילה אינו עובר איסור משא"כ במבטל ואינו חוזר על משנתו שבודאי ישכח זה נחשב שמסירם מלבו ע"כ, ובשו"ת משנה הלכות (ח"ג סי' ס"א, ח"ה סי' ק"ה) מלמד זכות על המקילים דסומכים שהיום נשתנו הטבעים עיי"ש

(ג) ספר הזיכרון שם והטעם שהרי לכך מנאום חכמים כדי שידעו להיזהר בהם וקצת מהם הובא בפוסקים ליזהר בהם עיי' במגא"א (סי' ב' סק"ב) ובסימן קנ"ח (סקי"ז) ובסימן ק"ע (ס"ק י"ט)

(ד) בחוו"ד (יו"ד סי' ע"ב חידושים סק"ב) כתב כן לענין לב של עוף וז"ל רק הזכרים אינם אוכלים לב העוף שקשה לשכחה" עיי"ש וכ"כ בבית לחם יהודא (שם סק"ג) בשם כנסת הגדולה ויש לציין לדברי הפמ"ג (סי ע"ב שפ"ד סק"ב) שכתב שרק בעלי תורה נזהרים שלא לאכול לב בהמה ועוף עיי"ש, ויש לעיין מדוע לא חששו גם בנשים שישכחו את ההלכות שצריכות ללמוד ולדעת, ובספר סדר יעקב (ע"ז י"ח ע"ב) מביא בשם הגרח"ק כי הלאו דהשמר פן תשכח הוא מצד מצות תלמוד תורה וכיון דנשים אין מצוות על תלמוד תורה לא שייך אצלם חיוב זה כמו

ומצינו בחז"ל ובפוסקים הרבה דברים הגורמים לשכחה וקושי הלימוד ובס"ד נביא כמה מהם למעשה בעניני לימוד ואכילה ושאר ענינים

ו] המשאיר ספר פתוח ויוצא משכח תלמודו [ו] וצריך ליזהר בזה אפילו בספרים שלנו הנדפסים ועל כן אם רוצה לצאת יסגור הספר או יפרוש עליו בגד או מפה [ז]

ז] יש לכסות את כל הספר הפתוח ואין די במה שמכסה רק חלק מהספר אלא אם כן יוצא לזמן קצר [ח]

ח] יש אומרים שאם יוצא לזמן קצר כגון לבית הכסא או לדבר עם חבירו ודעתו לחזור ללימודו אינו צריך לסגור את הספרים [ט] ויש מחמירים לכסותם אף באופן זה [י] ואשרי הנזהר בכבוד הספרים לכסותם אף ביוצא לזמן קצר [יא]

ט] י"א דהאיסור הוא רק אם יוצא לחדר אחר אבל אם עומד ממקומו לחפש איזה ספר באותו חדר אין שום חשש[יב]

י] יש אומרים שכל האיסור הוא רק אם נמצא לבד ויוצא ומשאיר הספר פתוח אבל אם נשאר שם אדם כגון החברותא מותר לו להניח הספר פתוח ולצאת [יג]

יא] צריך ליזהר שלא להפוך את הספר כדי שלא להשאירו פתוח [יד]

ביאורים והוספות

שאין אצלם חיוב לחזור כל הזמן על הדינים שלמדו כדי שלא ישכחו והיינו דאיסור שכחה הוא דווקא בלימוד לשם מצוות תלמוד תורה אבל לא בלימוד של נשים שהוא רק בשביל לדעת איך ומה לקיים למעשה

(ה) בית לחם יהודה שם וכ"כ בספר הזיכרון והטעם כי דברים אלו עושים טבע של שכחה ויכול להזיק לו ח"ו כשיגדל ועיי"ש שכתב כי בכלל זה היא גם אשה מעוברת דיש ליזהר בכל זה שמא ולדה זכר

(ו) בגמ' עירובין (צ"ח) ובשו"ע (סימן רע"ז ס"א) מבואר דאם כותב יריעה ורוצה להניחה כדי שתתייבש לא יהפוך את הכתב למטה כי הוא דרך בזיון אף שעושהו כדי שלא יעלה אבק על הכתב ולכן צריך שיהיה פני הכתב למעלה ויפרוש עליו בגד ובטו"ז שם ובש"ך הובא דברי הב"ח דלאו דווקא ספר תורה אלא הוא הדין שאר ספרים ובש"ך הביא שידוע מחכמי האמת שיש מלאך אחד הנקרא ש"ד והוא שומר דפין על מי שמניח ספר פתוח ויוצא שמשכח תלמודו

(ז) יד שאול להשואל ומשיב יו"ד שם ובערוך השולחן (שם ס"ב) ויש הנוהגין לכסות הספר עם כובע וכדומה ואין בזה בזיון להספר שמניח עליו כובע כי אדרבה עושה קן כדי לכבדו שלא ישאר פתוח, וכתב בסידור האריז"ל (לר"י קאפל, כוונת הלימוד) דמי שמניח ספר פתוח הוא מבזה את התורה והוא נפסקת מזרעו אך מי שמכבדה התורה נעשית לו ירושה

(ח) שו"ת שלמת חיים (סי' תקס"ח) וגם בזה כתב דעדיף לכסותו לגמרי

(ט) כ"כ בערוך השולחן ובהגהות יד שאול כתב וז"ל נראה דזה דווקא במניח ספר פתוח והולך לעסקיו ואין דעתו לחזור תיכף אבל אם בעת לימודו צריך לילך לנקביו או לדבר עם אחד בחדר אחר אין צריך לסגור הספרים שלפעמים ג' או ד' ספרים נפתחים ויהיה לו ביטול רב אם יצטרך לסגור ולפתוח בכל פעם וכו', וכן אני נוהג לפעמים ומ"מ אשרי הנזהר בכבוד הספרים ושמעתי שהגאון בעל אורים ותומים היה מניח תמיד פתוח הספרים בבית ישיבתו וכשהגיע עת האוכל והלך לו היה פורס מפה עליהם וכן נכון לעשות עכ"ל

(י) כף החיים להגר"ח פלאג'י סימן כ' סי"א

(יא) יד שאול שם ובשו"ת שלמת חיים (סי' תקס"ח) כתב שיש ללמד זכות על מי שיוצא לזמן קצר אם כיסה בכיסוי שאינו מכסה את כל הספר כיון דיש בזה היכר ואין בזיון והוא רק לשעה קלה ובכל זאת היותר טוב לסגור הספר

(יב) שיעורי שבט הלוי

(יג) קול יעקב לבעל הכף החיים (סימן רע"ז סק"ג) דהוי כמו שומר וכן הובא בשם הגה"ק רבי אברהם שלמה מסטראפקוב "שאם האחרים נשארים לישב שם אין צורך לסגור הספר כ"כ בדברי שלום

(יד) עיי' סי' רע"ז ורפ"ב ס"ה ברמ"א

דבר חריף [נ]

חתך בצל בסכין של בשר נעשה בלוע מבשר

חתך בצל בסכין של בשר[1], אפילו שניהם צוננים, נעשה הבצל בלוע מבשר, ואסור לאכלו עם חלב. והוא הדין אם חתך הבצל בסכין של איסור קיבל הבצל בליעה של איסור, ואסור[2].

חתך בצל בסכין של בשר על כלי שבלוע חלב

חתך בצל בסכין של בשר על גבי כלי שבלוע חלב, יש אומרים שנאסר הבצל משום בשר וחלב[3]. ויש אומרים שהבצל קיבל בליעה רק מהבשר[4]. ולכן ראוי ליזהר בזה, ובדיעבד ישאל לחכם.

חתך בצל בסכין של בשר ואח"כ בסכין פרווה

חתך בצל בסכין של בשר, ונעשה הבצל בלוע מבשר, ושוב חתכו הבצל בסכין פרווה, נחלקו הפוסקים האם הסכין הפרווה נעשה בלוע מבשר מהבצל.

יש אומרים שנבלע בסכין הפרווה טעם בשר, ונעשה סכין של בשר[5], ויש אומרים שאין הבליעה שבבצל נבלע בתוך הסכין, ונשאר הסכין פרווה[6]. ולכן ראוי ליזהר בזה, ובדיעבד ישאל לחכם.

---

1 בכל מקום שנאמר 'בצל' אינו אלא דוגמא לדבר חריף, והוא הדין לכל המאכלים החריפים. וכן כשכתב שחתך בסכין של 'בשר' נעשה של בשר, הוא הדין להיפך אם חתך בסכין של 'חלב' נעשה של חלב.

2 כפי שהארכנו בזה בגליון הקודם.

3 כתב בחכמת אדם (כלל נו ס"ב) וז"ל "ונראה לי דאם חתך עליו [על כלי איסור] הערינג ואוגרקעס חמוצים, אפילו דיעבד אסור, דדוחקא דסכינא וחורפא דמליח מפליט מן הכלי על כל פנים במקום החתך. ואף ששמעתי שמקילין בזה שאומרים דזה לא הוי דוחקא, לא נראה לי כלל וכו'".

ועיין עוד בשו"ת טוב טעם ודעת (ח"ג סימן רטו) שנשאל בחתך בצלים בסכין של בשר על טעלע"ר של חלב או להיפך. וכתב שהוא מורה תמיד לאסור בזה דודאי שייך בזה דוחקא במה שדוחק הבצלים על הטעלע"ר, ולכך ודאי הבצלים והסכין טריפה. עי"ש. והובא בדרכי תשובה (סימן צו ס"א ד"ה ובדין אם חתך). וכתב בדעת תורה (שם) דיש להחמיר בזה, ורק אם עושין כן בקערה של חרס וכדומה, שבוודאי חותכין במתינות ולא בחוזק כדי שלא ישבר יש לצדד להקל, אבל בשל עץ ומתכות כשמכין עם הסכין בחוזק כנהוג יש להחמיר.

4 כתב בשו"ת ספר יהושע (פסקים וכתבים סימן קכב, הובא בדרכי תשובה שם) וזה לשונו על שאלה המצויה בכל יום שחותכין על דולבקי בשר בצלים בסכין של חלב, ויש להסתפק אם החתך שלמעלה מיקרי דוחקא בהבצל לדולבקי ותהיה הסכין והקערה והבצל טריפה, דלא אמרינן נ"ט בר נ"ט בדבר חריף, או דאמרינן דזה לאו דוחקא מיקרי כיון שאין כאן דחק למטה מהחידוד שלמעלה. רק בצדדים שייך דוחקא בכה"ג, או אם יכתוש במכתשת אז יש דחק גם למטה ולא בכה"ג. ובאמת נראה מסברא דבחתיכות סכין לא שייך לומר שדוחק הבצל למטה להדולבקי או להקערה וכו'".

5 כתב המג"א (או"ח סימן תנא ס"ק לא) "ומהאי טעמא עושין שלא כדין שלפעמים חותכין זנגביל בסכין של בשר, ודכין אותו במדוכה, ונמצא המדוכה בלוע מבשר, ואחר כך דכין בתוכו בשמים, ואוכלין בחלב, לכן יש ליזהר שלא לחתוך הזנגביל רק בסכין חדש". והובא במשנה ברורה (שם ס"ק צ) "כתב המג"א יש ליזהר שלא לחתוך הזנגויל רק בסכין חדש, ואותן שאינן זהירין בזה יוצא קלקול מזה, שחותכין זנגויל [שהוא דבר חריף] בסכין של בשר ודכין אותו במדוכה, ונמצא המדוכה בלוע מבשר, ואחר כך דכין בתוכו בשמים ואוכלים בחלב".

דוגמאות למעשה:

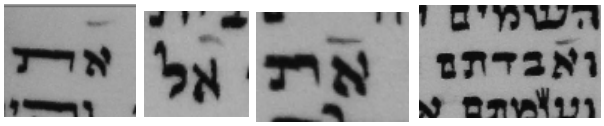
א] חתך בצל בסכין של בשר, ואח"כ טחנו בבלענדער או במיקסער פרווה, האם נעשו הבלענדער והמיקסער בלוע מבשר, או שנשאר פרווה.

או שטחנו אח"כ במיקסר חולבת, האם נאסר מבליעות בשר וחלב.

ב] חתך בצל בסכין של בשר וטיגנו בקדירה פרווה, האם הקדירה נשאר פרווה, או נעשה של בשר.

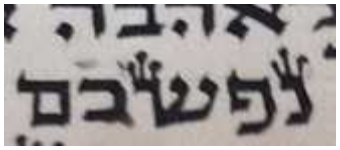
או שטיגנו בקדירה חולבת, האם נאסרה הקדירה מבליעות בשר וחלב.

מכתלי הלשכה

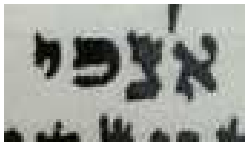

מצורף כמה תיבות שכתבם אותו סופר, ובכולם יש אותו חסרון שהיו"ד העליון של האל"ף אין ניכר היכן הראש והיכן הירך. ולכן פסולה משום חסרון איבר. ונקטינן שאין לתקנה ע"י הוספת דיו בתפילין ומזוזות משום שלא כסדרן.

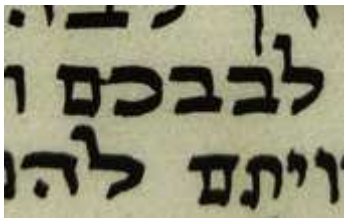
בדוגמא הראשונה של תיבת 'אל' ניכר להדיא שאין ראש. ובשאר הדוגמאות נמי פסולים, מכיון שאין להם שבירה, לראות היכן הראש והיכן הירך.

כ' של 'נפשכם', פסולה, משום דהוה שינוי צורה. ודומה לאות ב'.

כ' של 'אנכי', אע"פ שנתמעט חללה לצד פנים עדיין צורתה עליה, וכשרה בדיעבד.

כ' ם' של 'לבבכם' נוגעים הדדי, כמו שהוא פסול משום חסרון מוקף גויל. אבל כשהחסרון רק משום מוקף גויל מותר להפריד הנגיעה. ואין בזה משום חק תוכות.

אמנם אם נעשית הנגיעה בשעת כתיבת הם', אז אסור לגרור הנגיעה, כיון דבשעת כתיבת הירך של הם' נעשית לאות מ' פתוחה, ואע"פ שעכשיו ניכר שהם כ' ם', מ"מ הוה כחק תוכות ע"י כתיבה.

---

6 אבן העוזר (יו"ד סימן צו) משום שיש כאן נ"ט בר נ"ט, ואע"פ שאין אומרים נ"ט בר נ"ט בדבר חריף, היינו משום שדבר חריף מוציא כל הטעם מהכלי להאוכל החריף ולא נקלש טעמו. אבל מכל מקום לגבי הטעם שנפלט מהדבר חריף אל הסכין השני שפיר נקלש הטעם, והוי נ"ט בר נ"ט דהתירא, טעם אחד מהבשר להסכין והדבר חריף, וטעם השני מהדבר חריף להסכין הפרווה.

והובא דבריו בחות דעת (שם ביאורים סק"ו) וכתב "והנה בגוף הדין יפה כתב, אבל לא צריך לכל זה, דבלאו הכי דברי המגן אברהם תמוהין, דודאי אין המדוכה יכול לבלוע הטעם הבלוע בבשמים, דאין טעם הבלוע יוצא בלא רוטב. ואפשר דמיירי בבלוע שמן דיוצא בלא רוטב".

העולה מן האימורין דבין להאבן עוזר ובין להחוו"ד נשאר הסכין פרווה, אמנם מכח טעמים אחרים. האבן עוזר מתיר משום דהוה נ"ט בר נ"ט. והחוו"ד מתיר מפני שאין בלוע יוצא מאוכל לכלי בלא רוטב.

והנפ"מ בין הטעמים: א' בבלוע שמן, לפי החוו"ד יהא נעשה הסכין של בשר, משא"כ להאבן עוזר הוי נ"ט בר נ"ט. ב' אם חתך דבר חריף בסכין של איסור, ושוב נחתך בסכין של היתר, לפי האבן עוזר נאסר הסכין משום דהוי נ"ט בר נ"ט דאיסורא, משא"כ להחוו"ד אין בלוע יוצא מאוכל לכלי בלא רוטב, הסכין השני אינו נאסר.

כ"ב תמוז

הרה"ק ר' שלמה מקארלין הי"ד זי"ע

אלה תולדות

נולד בשנת ת"ק לערך בעיירה טולטשין, לאביו הג"ר מאיר סג"ל שהי' למדן גדול וירא שמים מרבים, כבר במעלליו התנכר הנער שלמה בכשרונות יו הברוכים ובעל ראש חריף ושנון, ועד מהרה יצא שמו לעילוי מופלא, כשהגיע לפרקו לקחו לחתן לבתו גביר אחד מן העיר קארלין, ועבר לדור בקארלין ליד חותנו, ושם המשיך לשקוד על דלתי התורה והיראה בהתמדה גדולה ובעמקות נפלאה, ונקרא בפי כל "רבי שלמה חריף".

התקרבותו לדרך החסידות

אז ישב בקארלין הרה"ק רבי אהרן הגדול שרבו הק' המגיד ממעזריטש זי"ע ציוה עליו שכל נשמה גדולה שיפגוש יקרב אותו לחסידות וישלחנו אליו, וכשפגש את האברך העילוי ר' שלמה שבא לגור בעירו ראה עליו שהוא נשמה גדולה ומיד ויקרב אהרן אותו להקדישו, ור' שלמה נעשה אז לתלמידו המובהק ועל ידו נתקרב לחסידות, ונסע עמו למעזריטש להמגיד הק' ונעשה לאחד מגדולי החבורה, המגיד חבבו והעריכו מאד, ואמר עליו: "נפשו כאבן השואבת, נמשכת רק לנקודת האמת, להשיג יר"ש טהורה", ומסופר דכשבא הרה"ק רבי שלמה לבית המגיד הק' אמר המגיד בואו ונקבל את פני משיח בן יוסף.

גם הרה"ק רבי אהרן הגדול חיבבו מאוד ומסופר שפעם התאספו המתנגדים בעיר פינסק לדון בענין ה"כת" החסידים ושלחו לקרוא את הרה"ק רבי אהרן הגדול, ובא עם תלמידו הרה"ק רבי שלמה מקארלין, ובלהט הדברים העיז אחד פניו וצעק: "דער קליינער וואקסט נאך איבער דעם גרויסן", כשיצאו מהאסיפה נענה הרה"ק רבי אהרן ואמר: בכל האסיפה לא שמעתי שום דברי אמת, כי אם זאת "דער קליינער וואקסט נאך איבער דעם גרויסן".

כאשר הפך להיות חסיד השליך מעליו כל טרדות עוה"ז ועסק בעבודת ה' במסי"פ מתוך דחקות גדול, וממש לא הי' בבית לחם לאכול ובני ביתו לא יכלו לסבול הרעב והדוחק, ורופא אחד שראה בצרתם גמר בלבו לייסר את הרה"ק על שמפקיר בני ביתו בעירום ובחוסר כל, אך כשנכנס לביהמ"ד וראה את לימודו ועבודתו הק' נהפך לבו בקרבו והי' נותן להרבנית בכל שבוע ארבעה זהובים להחיות נפשה וביתה, ומסופר שקודם שמת רופא זה ביקש שיודיעו להרה"ק מפטירתו, ויצא הרה"ק אחריו ללוותו לבית עולמו, לאחר זיבולא בתרייתא תקע מקל בקברו, וכשבא המלאך דומה הממונה על נשמות המתים לא הי' יכול לגשת אליו, והלך אל הרה"ק ושאלו מדוע הוא מונעו מלגשת אל איש זה הרי עבר הרבה עבירות בחייו, וענה לו הרה"ק שיבוא אליו בעוד שלושת ימים, והתענה הרה"ק שלשה ימים וכשחזר אליו המלאך אמר לו: אמנם הוא היה בעל עבירה ועבר על כל התורה אך הרי החזיק ופרנס אחד שקיים את כל התורה כולה, ותמה המלאך עליו למה היה צריך לחכות שלשה ימים לתשובה זו, אמר לו הרה"ק שרצה לבדוק בעצמו האם נכון הדבר, ולאחר זמן החל לעסוק במלמדות לתלמידים.

ימי ההילולא

כ"א תמוז

- רבי אליהו ב"ר משה לואנץ (בע"ש מווירמייזא) - שצ"ו
- רבי אברהם מתתיהו משטעפינעשט ב"ר מנחם נחום - תרצ"ג
- רבי אברהם הלברשטאם מרודניק ב"ר צבי הירש - תש"כ

כ"ב תמוז

- רבי שבתי משורר מפראג ב"ר יוסף (שפתי חכמים) - תע"ח
- רבי שלמה מקארלין ב"ר מאיר - תקנ"ב
- רבי אורי שרגא פייביל מדובענקא ב"ר אהרן (אור החכמה) - תקע"א
- רבי דוד מקאצק ב"ר מנחם מענדל - תרל"ב
- רבי ישראל יוסף פינקלער מראדושיץ ב"ר אליעזר דוד - תרצ"ז
- רבי נחמי' אלטר ב"ר יהודה ארי' לייב מגור - תש"ב
- רבי יחיאל מקאלבסוב ב"ר אברהם אהרן - תש"ב

כ"ג תמוז

- רבי משה קורדבירו ב"ר יעקב (הרמ"ק) - ש"ל
- רבי משה בן רבינו יצחק לוריא- האריז"ל - ש"ל
- רבי יחזקאל קאצינעלנבויגן (אב"ד אה"ו כנסת יחזקאל) ב"ר אברהם -תק"ט
- רבי ארי' יהודה ליב הלוי מוואלטשיסק ב"ר שלום (תלמיד המגיד)- תקע"ג
- רבי יעקב יוסף ב"ר פנחס (בן הייב"י)

נשיאותו

לאחר פטירת רבו הרה"ק רבי אהרן הגדול שנפטר בשנת תקל"ב בדמי ימיו כשהוא בן ל"ו שנים, לקח ר' שלמה את בן רבו רבי אשר שנתפרסם ברבות הימים לרבי אשר הגדול מסטולין, וגדלו וחנכו כדי שיתעביד לאילנא רברבא ויוכל למלאות מקומו של אביו הק', והוא עצמו לא רצה לקבל עליו את עול העדה, והמשיך ליצוק מים ע"י הרה"ק המגיד זי"ע, עם הסתלקותו של הרה"ק המגיד נסע להרה"ק רבי מיכל מזלאטשוב זי"ע, אבל רבי מיכל לא רצה לקבלו כחסיד וגזר עליו להנהיג עדה בעצמו. ואז בא אליו רבו הרה"ק ר' אהרן בחלום וביקש ממנו "היה אתה האיש על העדה", אבל הוא סרב, עד שהבטיח לו רבו אם תקבל עליך הנשיאות תראה מסוף עולם עד סופו ואז קבלו, ויקץ והנה חלום ובכוחו לראות מסוף העולם עד סופו.

פעם הגיעו אליו בבכי רב מקורביו של גביר אחד, נוטה למות, ונתנו לו פדיון כדי שיתפלל עליו, באותו יום בא אליו הממונה על ההקדש של העניים, להזכיר אשה מנשי העניים היושבת על המשבר ומקשה לילד, עד כדי כך שהיא והולד בסכנה, ראה ר"ש ברוה"ק שנשמת הגביר תכנס לאחר הסתלקותו ברך הנולד, וכל זמן שלא ילך הגביר לבית עולמו, לא תוכל האשה ללדת, וכן ה' מיד עם הגיע השמועה על מות הגביר הגיעה גם הבשורה שהאשה ילדה בן זכר, ספרו לר"ש שבהקדש אין עצי הסקה, והקור שם גדול, נטל מהפדיון שקיבל מן הגביר לקנות עצים, כי אמר הלא הרך הנולד הוא הגביר בעצמו, והמעות מעותיו, כן נתן לצרכי הברית, עברו שנים והגיע בנו הצעיר של הגביר הנפטר לגיל הבר מצווה, הכינו בני הגביר סעודה גדולה, בראש הקרואים ה' הרה"ק ר"ש, ובין המזומנים ה' גם עניי העיר ובתוכם הילד, הילד העני לא רצה בשום אופן לישב בין העניים ורצה לישב דוקא בראש המסובים, ר"ש ראה זאת שלמעשה תובע הילד מקומו הראוי שהרי הוא הבעל שמחה, ע"כ אמר הרי הוא ילד, נעשה רצונו ואל יפריע השמחה, וכך ה' לכל אורך הסעודה הוא רצה מנה חשובה וכדו', ולפליאתו של אמו שאין דרכו של הילד כך, כשחלקו מעות לעניים רצה שיתנו לו יותר, בני הגביר חשבו שכבר הגדיש את הסאה, נטלו אותו וזרקוהו אותו לחוץ, חרה הדבר לר"ש בידעו שזהו אביהם וכך נעשה לו, ועוד ראה הרבה דברים אשר לא היה יכול לסבול ובקש מהשי"ת שיטול ממנו מדריגה זו.

עד מהרה נתפרסם גדלותו, ורבים החלו להשכים על פתחו, חסידים שחפשו דרך ה', ואף פשוטי המון עם אשר זקוקים לישועה ורחמים נהרו אליו, והוא מרוב אהבת ישראל הבוער בקרבו לא השיב פניהם ריקם, ונתפרסם לאיש קדוש, ולפועל ישועות ובעל מופת ונקרא בפי החסידים "הבעל שם טוב הקטן".

ימי ההילולא

כ"ד תמוז

- רבי אלכסנדר ב"ר אלעזר [בן השר שלום מבעלזא] - תרי"ג
- רבי יצחק יואל מקנטיקוזיבא ב"ר גדלי' אהרן מלינץ - תרמ"ה
- רבי יעקב יוסף ב"ר דוב (רב הכולל בניו יארק) - תרס"ב

כ"ה תמוז

- רבי מאיר מאפטא ב"ר שמואל (אור לשמים) - תקצ"א
- רבי ישראל יהושע טרונק אב"ד קוטנא ב"ר דוד (ישועות מלכו) - תרנ"ג
- רבי שמעון שלמה מאליק ב"ר מרדכי - תרנ"ה
- רבי פנחס מדאלינא ב"ר משה רוקח מקארוב - תרע"ח
- רבי ישע' זילבערשטיין אב"ד ווייצען ב"ר דוד לייב (מעשי למלך) - תר"צ

כ"ו תמוז

- רבי נחום טריביטש אב"ד ניקלשבורג ב"ר זעליב - תר"ב
- רבי מנחם נחום מרדכי ב"ר דוד משה מטשורטקוב - תר"ל
- רבי יחיאל איכל מפראשניץ ב"ר זאב וואלף מסטריקוב - תרל"ח
- רבי ישראל מסטאביהוב ב"ר מרדכי - תרמ"ה
- רבי יצחק אהרן מרוהטין ב"ר אורי - תרנ"א
- רבי סיני מזמיגראד ב"ר ברוך מגארליץ - תש"א

כ"ז תמוז

- רבי משה מזענטא ב"ר אורי שרגא פייבל מדובענקא - תקע"ג
- רבי יצחק חריף מסאמבור ב"ר יוסף משה (שו"ת זרע יצחק) - תקע"ג
- רבי משה חיים מקאליב ב"ר יצחק אייזיק - תקצ"א
- רבי שמואל זנוויל מליטובסק ב"ר יצחק צבי - תקצ"ז

עבודתו הק'

הי' עמוד העבודה, בעבודה שבלב זו תפילה, כל עצמותיו וכל כוחותיו השקיע בתפילה, בכיסופין ובמסירות נפש עד כלות הכוחות ממש, פ"א ביקש ממנו בעה"ב אחד שיבוא אליו למחר, השיב לו: "שוטה, הלא צריך אני היום להתפלל ערבית ולקרוא קר"ש שהיא מסירות נפש, ואח"כ השינה, ומחר אני צריך להתפלל, ויש בתפלה מספר עולמות עד שבאים לק"ש ואח"כ נפילת אפים שאף היא מסינ"פ, ושמא יתן הקב"ה שיתמלא לי רצוני, ואתה רוצה שאבטיח לך לילך לביתך מחר".

תפילתו היתה בקולות ובהתלהבות גדולה אשר נמס כל לב שומעיו ועורדם בתשובה, רבים השיב מעון, מסופר שפ"א כשהי' יום השוק, והוא הי' מתפלל כדרכו בקול מלא רגש

וכיסופין, ותפלתו עשתה כ"כ רושם על הגויים בשוק עד שהתאספו על יד ביהכ"נ ובכו לקול תפילתו, וסיפר הוא בעצמו שפ"א הי' קטרוג גדול בבי"ד של מעלה על התפלה שהיא מהדברים שעומדים ברומו של עולם ובנ"י מזלזלין בו ואינם מתפללים כראוי, ומחמת הקטרוג הזה עמד מלך אחד ורצה לבטל התפלה מעם בנ"י, נעשה רעש גדול בפמליא של מעלה, ושאלו את הצדיקים מעולם האמת, מה דעתם, והסכימו על הביטול, לאחר מכן שאלו אותו אם מסכים, החל להרעיש עולמות בכוח תפילתו כדי לבטל את הגזירה, וזעק במר לבבו: "כתיב ואני תפלתי, אני מקבל עלי להתפלל בעד כלל ישראל", וביטל את הגזירה.

דרכו הי' להתפלל שחרית מאוחר בשעה אחת עשרה, מחמת שהי' חש במעיו, ולא הי' מוכן להתפלל מקודם, והי' רגיל לומר בדרך צחות "האל"ף לך שלמה".

דביקותו בקונו

הרה"ק מקארלין נסע פעם עם תלמידו הרה"ק ר' מרדכי מלעכאוויטש, ונכנסו לפונדק אחד והיה שם גם הרה"ק ר' מרדכי מנעשכיז, בתוך כך נכנסו שני שרי צבא ודיברו אל הרה"ק מקארלין, והרה"ק ישב דבוק בשרעפי קדשו ולא פנה אליהם כלל, ובערה כאש חמתם ושלפו חרבותם מנדנם והניחו על צווארו לאיימו, והרה"ק ישב בדביקותו ולא נע ולא זע מהם, ולבסוף עזבוהו לנפשו, והרה"ק מלעכאוויטש החוויר אז מרוב פחד ונשאר בחוורון פניו כל ימי חייו, ואמר הרה"ק מלעכאוויטש שאז הבין לפרש מאמר הגמרא "אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים" דהיינו שלא יפסיק עצמו מן הדביקות...

סיפר הרה"ק מקאברין זי"ע שפעם אחת נסע בדרך עם הרה"ק מקארלין והיה על הדרך הר גבוה ומשופע מאוד, וכאשר ירד העגלה מראש ההר להעמק ויריצו הסוסים מבוהלים ודחופים באין מעצור עד כי היה כפסע בינו לבין המות, כי כל רגע נדמה קץ לחיים, ומפני זה נפסק הרה"ק הנ"ל מעט בעת ההוא רגע מדביקותו, ויצא פסק דין בבית דין של מעלה שאין לו חלק לעולם הבא, ובראותו זאת ברוח קדשו, אמר כי מקבל עליו את הדין, באופן שישפטהו כביכול הקב"ה בעצמו, כי איך שיהיה הלא יהיה לפני השי"ת, ומה לו כי לא יהיה לו עולם הבא, וסיים, אשר בטענתו זאת יצא לצדק דינו, וכמאמר העולם: "אי דעם מלכות געזעהן, אי דעם משפט געווינען", כי נתנו לו שתיהן, ואמר על זה לפרש הפסוק בתהלים "אשרי אדם ה' לא יחשוב" אשר רגע אחת נפסק מדביקות ה', "לו עון" שגם זה נחשב לעבירה גדולה.

מלהיב לבבות

גם את תלמידיו חינך והרגילם לעבודת ה' במסי"פ ולהתפלל ביגיעה ובהתלהבות גדולה, ואכן תלמידיו הי' תלמידי חכמים ובעלי מדריגה, והיו יושבים חדשים בבית מדרשו ודבקו בו בכל נפשם, והי' מכניס אש להבת שלהבת בליבם שהיו מתפללים בהתלהבות גדולה עד שנפלו על הארץ מכלות הנפש, פעם בסעודה שלישית בעת רעוא דרעוין פירש הפסוק "כל מעייני בך – מיין גאנצע קוועלונגען איז נאר אין דיר" ונתלהבו החסידים מאוד, ושלשה ימים לא יכלו לצאת לעסקי החולין שלהם.

חסיד אחד מהנוסעים אל הרה"ק הבעל התניא נתעוררו לו פעם הרהורים וספיקות באמונה רח"ל, ונסע לרבו ושוחח עמו הרה"ק ולימדו פרקי אמונה ודעת והוטב לו, לאחר כמה שבועות שוב נתעוררו לו הספיקות וחזר לרבו והוטב לו קימעה, וחזר הענין בפעם שלישית גם כן, כשחזרו הבלבולים בפעם הרביעית נתיישב בלבו ונסע אל הרה"ק רבי שלמה מקארלין, והגיע לשם באחד מימי חול קודם התפילה, ובהגיעו הניח אז הרה"ק תפילין ובשמעו האיך שהרה"ק אומר "ואירשתיך לי באמונה" תיכף עזבוהו כל המחשבות והבלבולים לצמיתות, ונסע לרבו הק' וסיפר לו כל מה שהיה אתו, ושאלו למה זה כשבא אצלו ואף ששוחח עמו רבות, לא הוטב לו כי אם לזמן מה, ואילו אצל הרה"ק מקארלין לא שמע ממנו כי אם איזה תיבות והוטב לו לתמיד, השיב לו רבו: הנה כתיב "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים" שיש שני בחינות בצדיקים, ישנו מי שהוא בבחינת "ציון" ואצלו אי אפשר להוושע כי אם על ידי "תורה", וישנו צדיק שממנו אפשר להוושע גם בבחינת "דבר ה'" בלחוד דהיינו אפילו בכמה תיבות בלבד, וזהו רק בבחינת "ירושלים" דהיינו "יראה שלימה" והוא הרה"ק קארלין.

פע"א אמר בלש"ק: "מען קען זיין אַ מחיה מתים אַ פוקד עקרות און אַ רופא חולים... אבער שוועדערע פון די אלע זאכן איז אריין ברענגען יראת שמים אין אַ אידישע הארץ".

רבו הרה"ק ר' אהרן הגדול אמר פ"א לרבו הרה"ק המגיד, שיש לו אברך שבשעה שאומר התהלים בליל יוהכ"פ, כשאומר הפסוק "ה' אדוננו מה אדיר שמך בכל הארץ" לא נשאר בפולין ליטא ריישן שום ניצוץ שלא העלה אותו, וידוע שכל מי שנגע בידו הקדושה לא נפטר בלי תשובה.

וצדקתו לבני אדם

גם במידת הצדקה לא ידע גבולות, לא הניח לעצמו מאומה, אף בזמנים שביתו הי' מרוקן מכל פזר נתן לאביונים, באומרו שכל חיותו היא מנתינת צדקה, סיפר הרה"ק מרוזין זי"ע על צדקתו, שבזמן דחקו, נכנסו נכדיו לזוגתו הרבנית ובכו לפניה: רעבים אנחנו, שלחה אותם אליו, נכנסו אל הקודש פנימה בבכיה גדולה, שאלם מדוע אתם בוכים, ענו לו אנו מורעבים, ענה להם גם אני מורעב לצדקה, וכתוצאה מזה חיו הב"ב בדחקות גדולה, החליטו אנשי ביתו לקנות במעות מזונות ולתתם לרבנית כדי שלא תהי' אפשרות לחלקם, ביום מן הימים הגיע לידו המפתח מהחדר שבו היו סוגרים המזונות, קרא לעניים שיבואו בחצי הלילה, וחילק את המזונות עד הפרור האחרון, בבוקר ראתה הרבנית שהחדר ריק מכל, נכנסה במר נפשה לפניו, ובכתה "הלא בניך עניים כמותם, הכיצד לא השארת להם דבר", מיד חוורו פניו הקדושים, ונחלש, בשובו לאיתנו אמר היא פגעה בי "ביזן פינטל פון הארץ", בפרט לעניי א"י הי' פועל רבות, והוא הי' הרבי הראשון שדאג לגביית כספים עבור החזקת מתיישבי ארץ ישראל ה"ה הרה"ק ר"מ מויטעפסק ור"א מקאליסק זי"ע, ותיקן הרבה תקנות בענין זה, וגם מינה גבאי מיוחד מאברכיו לכך, כשהגיע תורו של הרב ר' יעקב נכד הבעש"ט להיות

גבאי א"י, ובדיוק באותה עת היתה משמרתו לשמש את הרה"ק מקארלין, (המנהג הי' שכל שבוע שמש אברך אחר את הרה"ק מקארלין), אמר לו אתה כעת גבאי א"י, חלילה לי להשתמש בך, כמו"כ הונהג תשלום לקופת א"י עבור כל פתקא שנתנה לו, לפי כמות המילים שנכתבו בה.

פועל ישועות

הי' מפורסם לבעל מופת גדול, והי' נקרא בפי צדיקי דורו בעל שם טוב קטן, תלמידו הרה"ק ר"מ מלעכעוויטש זי"ע הי' אומר: "הצדיקים כינו את רבי הקדוש רבינו שלמה בעל שם קטן, אני אומר שהוא הי' בעל שם גדול, בעל שם בשלימות, ממני לא הסתיר מאומה הכל גילה לי".

פ"א הגיע לאיזהו מקומן לשבות שם שב"ק, ובהיות והמקוה הי' קר רצו החסידים לחממה בשבילו, הרתיחו מים ושפכו לתוך המקוה, אחד מן החסידים רצה לראות אם כבר הפיגה המקוה את צינתה, ונכנס להמקוה ערום, והחסידים לא ידעו מכך ושפכו עליו מים הרותחים מלמעלה, ונכוה מראשו ועד רגליו, עטפוהו בסדינים ונשאוהו לבית חותנו, כשראוהו חותנו שהי' מתנגד לא רצה להכניסו לביתו באמרו הוא רצה להכין מקוה עבור הרבי שהרבי ירפאהו, לקחוהו לשטיבל השכיבוהו על הספסל והי' מוטל שם ביסורים גדולים, לעת מנחה בבוא הרה"ק ר"ש להתפלל, הביאו החולה לפניו, ציוה להניחו על מטתו [הגם שהקפיד על כך שלא ישב שום אדם על מטתו, ואם ישב אדם, לא ישן יותר על המטה] החל לומר "הודו" ובהגיע לפסוק "ישלח דברו וירפאם", הרגיש החולה כי יסוריו חולפים ועוברים, עברו רגעים ספורים והנה קרמו הכוויות עור חדש וכל גופו מבריא, כשהגיע ל"רפאנו" בחזרת הש"ץ וסיים "רופא חולי עמו ישראל" שב בשרו כבשר ילד קטן, עם גמר קבלת שבת קם ממטתו, והי' כאחד האדם.

פוקח עורים

סיפר הגה"ק בעל תורת חסד מלובלין זצ"ל שפעם ראה איש אחד נותן תיקון ביומא דהילולא של הרה"ק רבי שלמה מקארלין זי"ע, וסיפר האיש שהוא נסתמא על עיניו רח"ל והלך להרה"ק ושח אליו צרתו, אמר לו הרה"ק ר' שלמה דאם הוא מאמין שהקב"ה פוקח עורים אז תראה, אמר לו האיש דהוא מאמין בזה, אמר לו הרה"ק, א"כ אתה צריך לראות, ואמר האיש הזה דאינו רואה, אמר לו הרה"ק, אז אין אתה מאמין, וכך חזר הדבר הרבה פעמים, עד שלבסוף אמר האיש "יעצט גלייב איך באמת", אמר לו הרה"ק "זעהסטו באמת", וכן היה שהתחיל לראות בעיניו כאחד האדם.

מעלה נשמות

סיפר כ"ק מרן האדמו"ר מסקווירא זצ"ל שהמשרתת בבית הרה"ק נסתלקה בדמי ימיה ר"ל ולא היה מי שיאמר קדיש אחריה, ואמר הרה"ק שהוא יאמר קדיש בעבורה, בלילה הראשונה באתה בחלום להרה"ק שיפסיק לומר קדיש לעילוי נשמתה, דבקדיש הראשונה שאמר בשבילה עלתה נשמתה למדריגה גבוה כל כך שאי אפשר לעלות יותר.

יראה עילאה

הרה"ק בעל ה'תניא' זללה"ה שלח פעם תלמידים אל הרה"ק ר' שלמה מקארלין זי"ע, הם שבתו אצלו כל השבת והסתיר מדיגותיו הקדושים מהם עד שלא ראו מאומה, רק שבסעודה שלישית שמעוהו אומר 'כל מעיני בך' – "רבונו של עולם, אלע מיינע קוילען זענען אין דיר", מזה התפעלו מאוד והבינו שזה התכלית שרבם שלחם לשם. ובחזירתם הסביר הבעל ה'תניא' לתלמידיו, שהרה"ק מקארלין דרגת יראתו היא כיראה של אדם ההולך יחידי בלילה בינות עצי היער, ובא שודד ויורה עליו חיציו, היראה שיש לאדם זה בהרף עין מאז יציאת החץ ועד לפגיעה בו, זוהי אצלו יראה תתאה.

השפעות פרנסה בעת עריכת הזייגער

אמר על הרה"ק רש"ק זללה"ה שעסק בתיקון הפרנסה בעת עריכת הזייגער, ובתיקון הנשמות בפסוק ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך אשירה. (בית אהרן לקוטים, דף קנ"ט)

העניש עצמו על הפסקה קלה מדביקות

בספר 'דברי אלימלך' פר' שופטים, כתב וז"ק: וכמו ששמעתי מאאמו"ר ז"ל (הרה"ק רבי חיים מאיר יחיאל זללה"ה ממאגלינצא) שסיפר מהצדיק הקדוש רבי שלמה מקארלין ז"ל, שפעם אחת נסע בדרך משיפוע ההר הגדול, ומפחד הסוסים אשר נסים רצים ומבוהלים ודחופים באין מעצור נפסק מדביקות ד' לשעה מועטת, והתמרמר מאוד על זה, וקיבל על עצמו מסירות נפש ממש לתקן זאת לפי תשובת המשקל, והיינו כי היה צריך לעבור דרך הספר וגבול, ובמכוון עבר הגבול אשר לפי הנימוס רשאים לירות אחריו בקנה השריפה, ואם כן היה ביראה מסכנת מוות, ומכל מקום היה מחזיק עצמו לבל להיות נפסק מדביקות ה', ואח"כ כשעבר הגבול צוה לעמוד לבל להבריח המכס כמנהג המדינה. מכאן תראה גודל מעלת הצדיקים הגדולים אשר יראים ועושים תשובה במסירות הנפש אף על ביטול רגע אחת מדביקות ה', לאשר כי אז היה נמנע מלשמח הקב"ה.

מסירות נפש על דין בשולחן ערוך

כידוע שהרה"ק זללה"ה הי"ד ירו בו האויבים חץ מכותם, ונפגע מחיצי המוות באמצע תפילתו ביום שבת קדש, באותו זמן בזזו הקאזאקין את כל העיר ולא היה בנמצא יין כשר לקידוש וסירב הרה"ק לטעום קודם קידוש, ושדלוהו אנשיו שבמצבו בהיותו מסוכן יטעם דבר מה וענה להם, היינטיגע יונגעלייט, צוליב א קלייניקייט, איז רעכט בי זיי צו מבטל זיין איסורים.

בראיה בעלמא קני

אמרו עליו על הרה"ק ר' שלמה קארלינער, שהיה יכול להביש על איש "אין אים פארברענען מיט די אויגען". דהיינו שהיה מבעיר בו הרהורי תשובה שלימה. (כתבי ר"י שו"ב רפ"ח)

סיפור מגודל מדריגת בטחונו בהש"י

מעשה מהרב הקדוש רבי שלמה מקרלין זי"ע, אשר בצעירותו לפני שהנהיג עדה, היה איש אחד עוקב אחרי מעשיו,

וראהו שיושב בבית ה' כל ימיו ולילותיו, וביתו ריקם, האשה והילדים שואלים לחם ואין, בא עליו בעקיפין והרהיב לשאול, פרנסתו של מר מהיכן היא, השיבו הצדיק, אני מתפרנס משני 'קוהען', (ב' פרות) היה השומע סבור שיש לו בבית שתי פרות חולבות, וברצותו לתמכו דרש איה מקום מגודיו, וביקש מזוגתו שתלך לקנות שם חלב. עשתה האשה כבקשתו ותפן אל מעונו של הצדיק, ותשאל מעקרת הבית למכור לה חלב, אך עניה מרודה זו השיבה לה במרירות וכי ללעוג לרשים באת הרי אין לנו פרה ולא חלב ולא כלום, כי ביתינו מנוגב מכל טוב, חזרה איפוא לביתה בידים ריקות כיון ששמע מפיה שלא היו דברים מעולם, השתומם בעלה עד מאוד, כלום סתם כך שיטה בו אותו צדיק מיהר אליו לבית המדרש כשהוא מתפלא נענה רבי שלמה הקדוש והסביר לו, לא ידדת לסוף דעתי, התכוונתי לפירוש אחר לגמרי אנכי מתפרנס וחי מב' פעמים 'כי' שנזכרו בכתובים מ'כי בו ישמח לבנו 'כי' בשם קדשו בטחנו.

הבושה בעוה"ב הוא מהעונשים הקשים

פעם בשבת קודש בסעודה שלישית סיפר: שעכשיו היה אצלו נשמה מעולם העליון, שבחייו היה איש פשוט עם מעשים רעים, אך דבר טוב אחת היה לו שהיה נוסע אלי בקביעות. ולפעמים היה עוזב את עסקיו במסירות נפש ונוסע בזמן הקבוע, אחר שמת דנו אותו שיהיה בעולם התהו וכו' וטען שיעשו דין וחשבון על מעשיו ורוצה שרבו שאליו היה נוסע הוא יהיה מהבית דין ואמרו שהצדק אתו, וסיים רבי שלמה עכשיו היה אצלי לא נתתי לו גיהנם או גלגול רק שיפרט את מעשיו במסיבה של צדיקים, אתם חושבים שהיא עונש קל הוא היה מכן לקבל כל העונשים ולא הבושה הזאת, אך עונש זה לא יאריך זמן רב.

אף מחרב על צוארו איני מפחד רק מלהכשל בעבירה אני מפחד

פעם אחת בימי המלחמה בימים האלו שאז היה החוק, שבכל מקום שהחיילים נכנסים יש להם זכות קדימה הן בישיבה באיזה קרעטשמע וכדו' והן ליישן בכל מקום הם קודמים לכל אחד, ופעם אחת ישב רבינו הק' רבי שלמה מקארלין בקרעטשמע, ונכנסו קאזאקין וציוו אותו לעמוד מפניהם ועשה עצמו כלא שומע, והיה להם רשות להרוג אותו על המקום בלי משפט כך היה החוק בזמן המלחמה, וכשלא רצה מהר"ש לעמוד, הוציא חרבו מנרתיקו והפחיד את הרה"ק מהר"ש שיכול להרוג אותו ולא התפעל כלום ממנו, ונתן חרבו על לבו ואמר שאם לא עומד מיד דוקרו בלבו, ומהר"ש עשה עצמו כלא שומע, ותיקף אמרו החיילים שזה האיש חסר דעה ועזבו אותו. ואח"כ אמר הק' מהר"ש שלא היה לו אפילו פחד כל שהוא, שאם היה לו פחד כל שהוא ממנו, היה יכול לשלוט עליו ח"ו, ואחר כך אמר מהר"ש, איך האב נישט מורא פאר חרב על צווארו (איני מפחד לא מחרב על צווארו), ולא מחץ פתאום ולא משום דבר, רק מיצר הרע אני מתיירא שהוא מלאך ואני אדם הוא אינו צריך לאכול ולישן ואני צריך, הוא אין לו כאבי הראש ואני יש לי.

לפני התפילה הכין עצמו למסי"נ ממש

ב'בית אהרן' מובא שפעם קראוהו [להרה"ק רבי שלמה מקארלין זיע"א] לברית מילה שאלם הרה"ק האיך אפשר להזמיננו, הרי קוראים בלילה קריאת שמע שהוא מסירות נפש ואולי יתרצה ה' שיוכלו למסור לו הנפש ואם לא בלילה הזה הרי שייך גם למחר בעת התפילה שיש גם קריאת שמע ומסירות נפש ושמא נזכה אז בחסדי ה' למסור הנפש ולהתדבק אליו יתברך. אלא שאם אחר התפילה אשאר בחיים תזמינני אז, ורואים שכל ימיו היה בהשתוקקות למסירות נפש, השתוקק לגווע לה', כל קריאת שמע ייחל וציפה אולי יעזור ה' שבקריאת שמע זו נזכה למסור הנפש ולהתדבק בחי החיים בהוב"ש.

הבריח את החיצונים בקדושתו

איש אחד היה לו בית אשר החזיקו בו החיצונים ר"ל, ולא ידע לשית עצות בנפשו, ופעם עבר הרה"ק מקארלין דרך שם, ויבקש האיש מהרה"ק מקארלין שיסור אל ביתו, ויעתר לו ויסר אל הבית, ונתן האיש פתקא ופדיון להרה"ק מקארלין, ויבך לפניו, היות שבבית החזיקו בו החיצונים, ובכל לילה באים וחוגגים ורוקדים שם עד אור הבוקר, וכבר עשינו כל הפעולות ולא הועיל, וכבר הכנסנו שם ספר התורה ולא הועיל, ויאמר הרה"ק מקארלין למשמש שלו, קח מקלי ותעמיד אותו אצל החלון אשר בהבית, ועשו כן. והנה בלילה נשמע קול מהרבה מחנות וחיל גדול, וכאשר באו אל החלון להכנס דרך שם, לא יכלו לקרב שמה, ונשמע קול, אשר אחד שואל, מדוע אין נכנסים פנימה, ויען רעהו, אי אפשר לקרב אל החלון, כי מטה הקארלינער עומד שמה, והנה נשמע קול רעש, אשר המלך שלהם בעצמו נתקרב אל החלון, וניסה כוחו להכנס, אמנם גם הוא הוסג אחור, ושמע כי אחד מהם היה מתמה, מה זאת, הלא כבר הכניסו שמה ספר תורה ובכל זאת נכנסו, ועתה מפני מקלו של הרה"ק מקארלין אין לנו רשות, ויען רעהו ואמר, ומה התמיה, ומה הדמיון ספר תורה שכתבה סופר הבליעל הזה, למטה של הרה"ק מקארלין, ובבוקר אמר הרה"ק מקארלין, מעתה לא תפחד, כי לא יהיה עוד פה שום רע ח"ו, וכך הוה, כי מאז והלאה לא נשמע מהם.

בתפילה ירגיש שאין לו עוד בעולם אלא תפילה זו

היה אומר, לו יצייר שאדם מת השוכב כבר שמונים שנה בקבר וביום אחד דופק לו מלאך על קברו ומודיעו שקיבל רשות מן השמים לקום לשעה אחת לתחיה, לאמירת שבח והודיה להשי"ת, האם אפשר לתאר באיזה שמחה והתרגשות והתבוננות יאמר הנפטר את פסוקי שבח להשי"ת, הרי עכשיו שהוא כבר יודע את גדול מעלתה בודאי לא יבזבז זמנו לאומרו בלא כוונה, אף אנו בבואנו להתפלל תפילה להשי"ת צריכים אנו להרגיש כאילו שזהו תפילה אחת ויחידה הנאמרת לאחר שמונים שנה בקבר ושוב לא יוכל לאמרה.

הפלגותיו במעלות לימוד הגמרא

רבינו הרבה להוכיח על החוב ללמוד גמרא באמרו "שהקדושה של הגמרא גדול מאוד, והוא מלשון גומרא דאשא", פירוש גחלת, והוא שורף כל הקליפות המבדילים בינו לבין קונו ית"ש" (בית אהרן", סדר היום).

בהזדמנות אחרת אמר "אין צריכים ספר מוסר יותר מן מעט גמרא בעיון" (שם במאמרים לשבת שובה).

עוד מובא בשמו "כי החידושים בגפ"ת מטהר את המחשבה לעבודת השי"ת" (דרכי צדק)

אמר הרה"ק זיע"א, שהלומד גמרא בעיון מביאו לידי יראת שמים והסביר את הענין משום שהאדם מתחילתו נברא עם השכל הישר, כמו שנאמר (קהלת ז' כ"ט) 'אשר עשה האלקים את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים', פי' שבאמת אלקים עשה את האדם בתחילת בריאתו בשכל הישר, אין דער אמת'ן וואלט דער מענטש געדארפט זיין אין ארדענונג, אך 'והמה בקשו חשבונות רבים', ועל ידי זה נסתבכה שכלו הישר ועל ידי שהאדם לומד גמרא בעיון מחזירתו את השכל הישר שעל ידי שמתייגע עם שכלו בתורה להשיג לאמתה של תורה על ידי זה חוזר אצלו השכל הישר ובא לו יראת שמים על ידי זה ('עבודת בנימין' עמ' תכ"ב, הובא בבית אהרן לפסח)

על יסוד דברים אלו של הרה"ק רבי שלמה מקארלין ז"ל הזהיר תמיד הרה"ק בעל בית אהרן ז"ל ללמוד גמרא עם תוס' לפני התפילה בעיון, באמרו שכשלומד בעיון קדם התפלה נתיישר השכל אצלו, ואז תפלתו עולה כראוי, ואמר כי לפי דעתו הוא תיקון גדול לכמה ענינים. (בית אהרן במאמרים לפסח).

לא להשבר ממה שאינו רואה אור בעבודתו

ביאר את הפסוק (קהלת ז' י') 'אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה כי לא מחכמה שאלת על זה', דהיינו שלא יאמר האדם כי 'הימים הראשונים' שבהם הרגיש נועם העבודה 'היו טובים מאלה' הימים ששוב אינו מרגיש בהם כלום, ועל זה אמר שלמה המלך 'כי לא מחכמה' היינו כי הרגשת המתיקות בימי הראשונים לא היה לגודל החכמה והיגיעה שבך, אלא רק 'שאלת על זה', היינו שקבלת זאת בהשאלה ובאת'ערותא דלעילא לימים מועטים, כדי שאחר שתטעם מנועם העבודה תתאווה מאליך לעמול ולהתייגע באת'ערותא דלתתא להשיג שוב המדריגות הללו כדאי' בספה"ק.

קירור מתאות האכילה נחשב כגלגול שלג

אי' בספה"ק בית אהרן, (בליקוטים) בשם הרה"ק רש"ק זללה"ה "שהמקרר עצמו מתאות האכילה נחשב כגלגול שלג".

הש"י מושיעינו מהיצר הרע בכל עת ובכל דור

אברך א' התאונן מחשבות לפניו על המטרידות אותו. בשבת בעת התפלה נגש אליו רבינו בעת שאמר ויפרקנו מצרינו ואמר: מאמין אתה שהש"ת יכול להושיעך מזה, והשיב: אני מאמין, ומיד הרגיש כאילו לקחו המחשבות בידים. וסיים רבי שלמה: ויפרקנו מצרינו לא נאמר ממה מת', פון די נידריגסטע, פון די ערגסטע און אין אלע צייטען כי לעולם חסדו, דער אייבערשטער איז אייביג, זיין חסד איז אייביג, זיין אמונה איז אייביג. (בית אברהם עמ' רל"ג).

הסתלקותו

פ"א נמצא מומר הרוג בזיטאמיר, העלילו על הרה"ק ר' נחום מטשערנאביל זי"ע כי יש לו יד בדבר, אסרוהו בבית האסורים, וחייו היו בסכנה, הרה"ק מקארלין עם הרה"ק ר' זאב מזיטאמיר זי"ע השתדלו רבות להצילו, וכל פעולותיהם הי' לשוא, ראו בעליל כי אין זה דבר טבעי שכל עבודתם יורדת לטמיון, הבין ר' שלמה כי ידו של ר' נחום עצמו בדבר, היות ורצונו למסור נפשו על קידוש ה', השתדל לבקרו בבית האסורים, דיבר עמו שיחזור בו מרצונו ואמר לו "הפוך צלותך", אמר לו ר"נ "מחשבה זו לא ידעה אף מלאך ושרף, ואם הרגשתם בזאת, אין לי צורך בזה", ואכן ברגע שבו נתרצה לצאת הועילה השתדלותם והצליחו, אמר ר"ש "הוא השליך מחשבה זו, ואני לקחתי", הודיעו להרה"ק מבארדיטשוב זי"ע משמים על הגזירה שנגזרה על ר"ש, ולא רצה להסכים על כך, הודיעוהו אם לא יסכים, תבוא צרה על ישראל, ועדיין בסירובו, שוב אמרו, אם לא תסכים לכך תבוא על היהודים פורענות כבשנת ת"ח, כששמע זאת סרה התנגדותו.

בשנת תקנ"ב היתה מלחמה כבידה בין פולין ורוסלאנד, בערב שב"ק ט"ז תמוז נכבשה העיר לאדמיר שם הי' גר ר"ש בסוף ימיו, בליל שב"ק בטרם קדש על היין יצא רבינו לחציר, שם בסמוך עמדה אורות סוסים, בשובו, אמר ששמע מהסוסים שאינם מבשרים טובות, (עיין בספר ברכת אהרן שמביא שהרה"ק ר"מ מלעכעוויטש זי"ע העיד על רבו הקדוש שהי' מכיר שיחת עופות שיחת דקלים ושיחת מלאכי השרת, כל מה שמפורש בגמ' (סוכה כח.) על רבן יוחנן בן זכאי, ולא העלים ממנו כל זה) למחרת בבוקר הקציב השר המקומי, לרגל נצחון המלחמה, לחייליו פרק זמן של שתי שעות לעשות בעיר ככל העולה על רוחם, החיילים הקאזאקים התנפלו על בתי היהודים והחלו לשלול ולבוז, וזרקו חצים ובליסטראות בכל העיר עד אין שיעור, יהודי העיר אחוזי בהלה ברחו לבית המדרש בו התפלל הרה"ק ר' שלמה, ר"ש עמד בתפלתו ראשו בפנים ארון הקודש וכולו דביקות, נכדתו בראותה שהוא מאריך בשהייתו סברה אולי נתעלף, ונענעה בשפת בגדו, ומיד נתעורר מדביקותו, באותו רגע עבר קאזאק צולע בחוץ, וכיון את היורה על ר' שלמה וירה דרך החלון פנימה ופגע ברגלו, אמר על כך ר"ש שאלמלא עוררוהו, לא הי' יכול לשלוט בו שום כח שבעולם, ברגע זה נסתיימו היריות בעיר, ר"ש לא הניח לטפל בו בשבת קודש, המכה ברגלו הלכה והחריפה, הוא שכב על מטתו כל אותו השבוע, וספר הזוהר הק' פתוח לפניו, ביום ה', כ"ב תמוז תקנ"ב עלתה נשמתו השמימה בקוראו הפסוק "וינטלם וינשאם כל ימי עולם", צדיקי דורו אמרו עליו שהי' לו נשמת משיח בן יוסף לכן נהרג על קידוש השם, ימי חייו הי נ"ב שנה כמנין שנותיו של שמואל הנביא, נטמן בלודמיר, באוהל מיוחד, על קברו לא כתוב כלום, וישנה רק אבן גדולה. ליקוט מדברי תורתו נדפס בספר "שמע שלמה".

כ"ה תמוז

הגה"ק רבי ארי' לייב ממיץ זי"ע

בעל "שאגת אריה"

אלה תולדות

נולד לאביו ר' אשר בערך בשנת תנ"ה בפלח מינסק ומסופר כי בהיותו ילד קטן הלך לשאול גמרא מאלמנה אחת שהיתה לה ש"ס וביום שלאחריו חזר אלי' לשאול גמרא אחר כי גמר כבר כל המסכתא ביום אחד בגודל חריפותו, והאלמנה לא רצה להשאיל לו כי בזמן מועט יקרע את כל הגמרות והחליט כי ילמוד בעיון ויחזור על כל מסכת בפני עצמו היטב לתקופת מה ואח"כ ישאול עוד גמ' מהאלמנה וככה התגדל לגאון מופלג בעודו בנערותו.

רבנותו בעיר וואלאזשין

מקודם הי' ראש ישיבה בעיר מינסק ואח"כ נתקבל לרב אב"ד בעיר וואלאזשין והי' חי שם חיי צער ודוחק כי משכורתו הי' רק ג' זהובים לשבוע ואשתו הרבנית היתה נאלצת לעזור בפרנסת הבית והיתה עוזרת בבתי האופים ללוש בצק, והי' לו רק בגד אחד לחול ולשבת, ואז הדפיס ספרו שאגת ארי' והוא מלא ר"ת על פני כולו כי לא הספיק לו די כסף לקנות נייר והוכרח לכתוב בר"ת וכך נדפס בדפוס ראשון כשביקש מאלופי הקהל דשם דיוסיפו לו על משכורתו ולא יכלו למצוא מקור מוצא להוספה זו החליט לעזוב רבנותו והתחיל לערוך גלות.

השאגת ארי' הלך שנים הרבה בגלות והלך נע ונד ממדינה למדינה לבוש בבגדי עניים והי' לן בהקדישות ביחד עם האורחי ופרחי ובלילה הי' לומד לאור הלבנה, פעם בדרך נידודיו הגיע לעיר לעמבערג שכיהן בעת ההוא שם ברבנות רבי חיים הכהן ראפאפורט ושבת שם על שבת שובה ולעת הצהרים כשדרש הרב דמתא את דרשתו והי' השאגת ארי' בין הבאים לשמוע דבריו לבוש בבגדי עניים ובמשך הדרשה הי' מחייך כמה פעמים ואחר שסיים הרב את דרשתו קרא ואמר דאף דדברי הרב נאים הם אבל אין להם יסוד כי בכמה קושיות יכול לסתור את כל הבנין, ונעשה רעש בביהמ"ד על הקבצן המחוצף וישימו אותו ראשי הקהילה בצינוק, למחרתו כשהביאו אותו לפני הבי"ד ושאלו האם נכון מה שאמר על דברי הרב אמר להם דאמת הוא והוא יכול לומר לפניהם קושיותיו וכן עשה והקשה כמה קושיות לסתור הדרשה של הרב, כשמוע הרב הגאון רבי חיים את דבריו הודה לו ואמר שנזכר שקושיות האלו מובא בס' שאגת ארי' ונשכח ממנו בעת דרשתו, מיד הכריז העני ואמר אני הוא השאגת ארי' ומיד הושיבו הרב על ידו ופייס אותו על שהושיבו בצינוק והזמין אותו לביתו להיות סמוך על שולחנו אבל עוד באותו היום חמק עבר מן העיר והמשיך בדרך נידודו.

רבנותו בעיר מיץ

שנים רבות הי' השאגת ארי' נע ונד עד שנעשה כבן שבעים בערך והגיע לעיר קעניגסבערג ופגש שם רב העיר רב ארי' לייב עפשטיין בעל ספר הפרדס והתחיל לדבר איתו בד"ת והי' שניהם מתווכחים בדבר וכל אחד תקיף בדעתו והרב הנזכר קרא ואמר דגם השאגת ארי' סובר כמוהו, ונענה השאגת ארי' כי הוא מכיר היטב את המחבר של השאגת ארי' ולא לכך התכוון, והרגיש הרב שבן שיחו הינו הוא השאגת ארי' בעצמו והזמין אותו לביתו והוא נענה להזמנתו לימים בא להרב בעמח"ס הפרדס הזמנה לכהן ברבנות בעיר מיץ ומסרו להשאגת ארי' שקיבלו ואכן נתמנה לרב ואב"ד בעיר מיץ שכיהן בה ברבנות רבי אליעזר תלמידו של ר"ת.

כשנתקבל לרב בעיר מיץ כבר היה לעת זקנתו והגיע לשם בשבוע של פרשת ויגש ובבואו אל העיר הגיע אליו שמועה שיש בין בעלי הבתים שאין דעתם נוחה ממנו והם מרננים על מיניו זה של רב בא בימים, ביום השבת בעמדו לדרוש בבית הכנסת את דרשתו הראשונה, פתח השאגת ארי' ואמר: בפרשתן אנו מוצאים שבשעה שבא יעקב אבינו למצרים שאלו פרעה "כמה ימי שני חייך" והשיב לו יעקב "ימי שני מגורי שלושים ומאת שנה, מעט ורעים היו ימי שני חיי" ולכאורה הלא בעצם הדבר מוקשה ראשית מה לו לפרעה לדעת בן כמה הוא, שנית מפני מה השיב לו יעקב על שאלה שלא נשאל כלל, ומה ראה להוסיף ולומר "מעט ורעים היו ימי שני חיי, אלא משראה פרעה שעם בואו של יעקב למצרים נתברכה הארץ, הנילוס עלה והרעב פסק, היה חושש שמא אין אושר זה שמור לאורך ימים דהלא יעקב זקן ובא בימים, לפיכך שאל למספר שנות חייו, אך יעקב ירד לסוף כוונתה של השאלה, ולפיכך השיב "ימי שני מגורי שלושים ומאת שנה מעט ורעים" אני נראה זקן מכפי שאני באמת, בסך הכל אני בן מאה ושלושים שנה ומעט הוא "ולא השיגו את ימי שני חיי אבותי" שהאריכו ימים ממני, ומראה פני זקנים כל כך מפני ש"רעים היו ימי שני חיי" וקפצה עלי הזקנה בלא עת, כן הדבר עמדי – סיים השאגת ארי' – אין אני זקן כפי שאני נראה בעיניכם, הזקנה קפצה עלי מחמת החיים הקשים מאוד שידעתי, שסבלתי דחקות ורדיפות ומחלוקת אין קץ, אבל אני מבטיח לכם שעוד אוסיף לישב על כס הרבנות למעלה מעשרים שנה, וכך היה.

גדלותו בתורה

חריפותו וגאונותו של השאגת ארי' הי' לשבח בפי כל גדולי הדורות הגר"א העיד עליו שחזר על הרי"ף אלף פעמים ומסופר שבסוף ימיו עשה סיום הש"ס לפעם האלף, והשואל ומשיב דיבר בשבחו כי הוא גדול כאחד מבעלי התוס' ואמרו עליו כי יכול לעשות סיכום מכל הש"ס בשעה אחת, כשנתקבל לרב בעיר מיץ שאלו הלומדים דשם מראי מקומות של דרשתו הראשונה והשיב להם שברצונו שהם יתנו לו מראי מקומות באיזה סוגיא ידרוש, והם רצו לתהות אותו על קנקנו ובחרו בסוגיא שאין מה לפלפל בה והוא בחריפותו אמר בזו הסוגיא פלפול עמוק לתמיהתם ולמרבה פליאתם.

הלכה כמותו

בוואלוזשין הי' אחד מתושבי המקום שסבל ממחלת הריאה ורצה לצאת מן העיר ולהתיישב במקום אחר ונתראה אליו אביו בחלום והזהיר אותו כי הוא סבל מסרכה שעל הריאה במכה הסמוכה לדופן והיות שבוואלוזין נוהגים כהוראת

השאגת ארי׳ שמכשיר סיכרה כזו בבהמה וכל זמן שהוא דר כאן יש לו הזכות לחיות במחלה, משא״כ כאשר יצא למקום אחר ששם מטריפין ריעותא זו אין לו מקום לחיות דטריפה אינה חיה.

ויראו ממך

מסופר כי פעם אחת נסע בדרך בעגלה סגורה והיא ישב בתוך העגלה מעוטף בטלית ותפילין ועוסק בתורה והתנפלו שודדים על הבעל עגלה ולשמע קול צעקתו הוציא השאגת ארי׳ את ראשו לראות מה נעשה שם והשודדים בראותם את פניו נבהלו ממנו וברחו לנפשם, ולשאלת הבעל עגלה מדוע נבהלו מפניו ענהו כי הוא הי׳ לבוש בתפילין של ראש שדרשו חז״ל על זה הפסוק וראו כל עמי הארץ כי שם ד׳ נקרא עליך ויראו ממך ועל כן בראותם התפלין ברחו לנפשם.

הסתלקותו לחיי עוה״ב

בסוף ימיו כבו מאור עיניו כאשר כותב בהקדמה לספרו טורי אבן, וז״ל תלמידו בהסמכמה לספר גבורת ארי: ואחר זה שכהה מאור עיניו של בעל השאגת ארי״ה זצ״ל זכיתי עוד לשמש אותו וקריתי לפניו ממש כל חודש כל הש״ס מידי יום ביומו הגמ׳ בלי רש״י ותוס׳ ואך לאדכורי בעלמא כי מיד שפתחתי במאמר א׳ לדבר הוא הי׳ אומר להלן בע״פ, וכן בקרותי לפניו בספר אלפסי ורמב״ם ורא״ש וטור ושו״ע אך לשון המחבר, וכן ספרי הראשונים שאילתות דרב אחאי והלכות גדולות וסדר קדשים הי׳ ממש אצלו כמונח בקופסא.. ונפטר זקן ושבע ימים כבן תשעים שנה ביום כ״ה תמוז תקנ״ה.

גדולים צדיקים במיתתם

במין הי׳ שם איש עני שהי׳ משמש את השאגת ארי׳ שלא ע״מ לקבל פרס וכשבא קיצו של העני למות מסר בנו להשאגת ארי׳ שיגדלו ויחנכו לתורה וכן עשה השאגת ארי׳ והי׳ לומד עם הילד היתום שיעורים כסדרן, ויהי׳ היום והנה נעלם הילד ולא מצאו עקבותיו והי׳ לו להשאגת ארי׳ צער גדול מזה והרבה והפציר בתפלה ונתגלה לו בחזיון דהילד הוא בבית תפלתם של הכומרים והוא עומד ליד חלון השמאלית והוא לומד ומתפלל, ושלח השאגת ארי׳ אחר החייט שהי׳ תופר את בגדי הנזירות של הכורמים וביקש ממני שיציל את הילד ויוציאו משם ויקחהו לעיר אחר והבטיח אותו השאגת ארי׳ שאם יציל את הילד יזכה שיקבר סמוך לו ובתנאי שלא יספר את זה לשום איש עד אשר יהי׳ קרוב למות, וכן עשה החייט והציל את הילד במס״נ, כשבא קיצו של החייט סיפר כל הנ״ל לאנשי הח״ק והם לא האמינו לדבריו, והחייט נפטר לעולמו והיום ערב שבת היתה והנה פתאום נתקדרו השמים בעבים וירד גשם עז והח״ק קברו בקבר הראשון שמצאו ולא בדקו מרוב מהירות ובהילות, וביום ראשון הבא המה ראו כן תמהו כי נקבר אצל השאגת ארי׳ סמוך לו ונתקיים הבטחתו.

מורשתו הרוחנית

השאיר אחריו לברכה חיבורו הידוע ספר שאגת ארי׳ ק״ח תשובות באו״ח, בשם הגדולים כותב על ספרו בזה״ל: ״מופת דורינו אשר בספרו שאגת ארי׳ הראה את עושר כבוד חכמתו ובקיאתו להפליא״, גם השאיר אחריו ס׳ טורי אבן על מסכתות ר״ה חגיגה ומגילה שכתבן תלמידו מפיו, וס׳ גבורת ארי על מסכתות תענית יומא ומכות, והרבה שנים אחר פטירתו נדפס שו״ת שאגת ארי׳ החדשות.

ביום ב׳ פר׳ מטו״מ הבעל״ט - כ״ג תמוז

חל היארצייט של הרבנית הצדיקת אמה של מלכות

פעסיל לאה בת רבי אהרן ע״ה

מחברתה הטהורה של כ״ק רבינו הגה״ק

בעל ברך משה זצוק״ל

אנ״ש שיחיו די בכל אתר ואתר יקדישו זכותים, בלימוד משניות, אמירת תהלים ולהדליק נר לעילוי נשמתה

ותהא נשמתה צרורה בצרור החיים

אלו הכ"א יום הם מקוריים ושרשיים לכל מועדות השנה

למה קורין פרשת פנחס בשבת בין המצרים ברוב השנים. אשר כל עיקרי המועדים המועדים כתובים בפרשה זו ועל כן לא דבר ריק הוא. אך בכוונה מכוונת עשו חכמינו ז"ל זה ברוח קדשם.

אמנם יש לומר בהעיר לב ושום שכל, **דאלו הכ"א יום שבין י"ז בתמוז לט' באב** הם מקוריים ושרשיים לכל המועדות של השנה שהם בכללן גם כן כ"א יום. היינו שבת וראש חודש, ז' ימי הפסח, יום חג השבועות, ב' ימים של ראש השנה, יום הכיפורים, ח' ימי חג הסוכות. וסימנך **'אך' טוב לישראל** (תהלים עג, א).

ואלו הכ"א יום שבין המצרים הם מקורים שרשיים להם. דהנה כתיב (תהלים לא, כ) **מה רב טובך אשר צפנת ליראיך**. ואיהו הרב טוב הצפון לצדיקים לעתיד לבא. כי ראה שאין העולם כדאי לו ולכך גנזו לעתיד לבוא. וזה הרב טוב בא מסטרא דצפון דאיהו בחינת **זהב** ואיהו בחשיבות יותר **מהכסף**.

אך זוהם הזהב הוא קשה מאוד, רצה לומר דאינון דינין קשיין. אבל טוביה גנזו בגוויה ולעתיד לבוא יהיו ראויים לכל הטובות והברכות והישועות מצד הדין ולכך גנזו לעתיד לבא וכו', וחורבן הבית היו בט' באב. ואות ט' בכתיבה אשורית ראשו כפול לתוכו לרמז כי טוביה גניז בגוויה.

ועל פי הנ"ל מבואר **שאלו הכ"א יום** הם ימים טובים גדולים מאוד אך בעונותינו הרבים עדיין אין אנו ראויים להם וטובייהו גניז בגווייהו. ואי"ה כשנזכה במהרה בימינו לעשות תשובה ומעשים טובים לזכך החומר ולהעביר זוהם הזהב אז יתגלה רב טוב הצפון כי אז נהיה ראויים לכל הברכות וישועות טובות מצד הדין, ואז יהיו **הכ"א ימים**, ימים טובים גדולים ונוראים אשר אין להעריך והם מקוריים שרשיים **לכל הכ"א ימים טובים** שאנו עושים בזמן הזה, ועל כולם יהיה ט' באב למועד יותר גדול.

ולזה אנו קורין פרשת פינחס אשר כל המועדות כתובים בו בימים האלו כי מהם נמשכים כל המועדות והמשכיל יבין כל זה.

(אוהב ישראל)

◆◆◆

הקב"ה מקדים רפואה למכה, וכבר הכין 'אליהו' לבשר גאולתינו במהרה

עוד יש לומר **בטעם שקורין פרשת פנחס בשבתות בין המצרים**, דהנה נודע מה כתב **המהר"ל מפראג** בהגדה של פסח בטעם שפותחין הדלת לאמירת **"שפך חמתך"**, דכיון שבא לעורר אז רחמים על הגאולה לפיכך חייבים לפרסם מה שקבלה בידינו מן הנביאים, שטרם בוא הגואל יקדים אליהו הנביא לבשר הגאולה, וזה האות שהוא הגואל, והרי זה יסוד אמת למען לא נפול ברשת איזה משיח שקר.

ולפיכך נוהגים לפתוח הדלת לכבודו של אליהו הנביא, וגם למזוג לכבודו כוס מיוחד כוס ישועה כדי לפרסם לבני ביתו ולהודיעם שהגאולה תלויה בביאת אליהו הנביא מקודם לבשר הגאולה, עד כאן דבריו הקדושים, עיין שם שהאריך.

ולזאת קורין בימי בין המצרים פרשת פנחס, שרמוז בה **פנחס הוא אליהו** דעתיד לאשתלחא בסוף יומיא להראות שהקב"ה מקדים רפואה למכה, ובימי צאתנו ממצרים כבר הכין את המבשר לעתיד, והוא מוכן ומזומן לבא ולבשר גאולתן של ישראל במהרה, כמאמר הכתוב (מלאכי ג, כג) **הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום וגו'**, השי"ת יזכנו לביאתו ועל ידי אליהו הנביא זכור לטוב יתהפכו הימים האלה לששון ולשמחה

(מרן רביה"ק זי"ע - ס"ג תשט"ז)

◆◆◆

פרשיות 'פנחס מטות מסעי דברים' מגינים על ישראל

עוד יאמר **דלכן קורין בימי בין המצרים** [פרשת] **פנחס** ומטות מסעי ודברים, משום דהם מגינים על ישראל. [בפרשת פנחס] **קורין פרשת המועדות, ושבת בכללם, וכל המענג את השבת נותנים לו נחלה בלי מצרים** (שבת קיח.).

(אך פרי תבואה)

◆◆◆

קוראין פרשיות 'חלוקת הארץ' בימי בין המצרים

ונראה לי משום דמהדרינן כל מה דאפשר לקרות **הפרשיות שמבואר בהם חלוקת הארץ בימי בין המצרים**, דהנה פרשיות מטות, מסעי, ודברים (הדברים) יש בהן חלוקת הארץ, **לזה קורין אלו הפרשיות תמיד בימי בין המצרים להורות הבטחה לישראל' לאלה תחלק הארץ** (במדבר כו, נג) גם כן. והנה גם בפרשת פנחס מבואר חלוקת הארץ, **על כן מהדרינן כל מה דאפשר שיקראו גם פרשת פנחס בימים האלה, וגם בפר' פנחס נאמרים כל המועדים, הנה יתנחמו ישראל בהוסיף להם מועדים במהרה בימינו** שעתידין הימים האלה להיות לששון ולשמחה ולמועדים טובים.

(בני יששכר מאמרי חדשי תמוז אב מאמר ב אות ב)

ה' ישמור צאתנו ובואנו לחיים ולשלום!

שמירה

• לימי הקיץ ולכל ימות השנה •

Yossi Goldberger | 917.549.4378

פארגעסט נישט:

רבי מאיר בעל הנס
איז די וויכטיגסטע זאך
מיטצונעמען סיי וואו איר
פארט, אין די קאנטרי
אדער אויף וואקאציע!

צו באקומען אדער אויסצולייגן פושקעס אדער
צו מנדב זיין געלט פאר רבי מאיר בעל הנס רופט 24 שעה א טאג:

1888-REB-MEIR

(1888-732-6347)

משולחן מלכים

שיחות קודש שנשמעו מפי כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

שיחה במסיבת שבע ברכות
לרגל שמחת נישואי נכד כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א
בן חדב"נ הגה"צ רבי ברוך טייטלבויים שליט"א
רב ביהמ"ד 'ברך משה' בקרית יואל יע"א

יחד עם הנגידים החשובים קרואי מועד אנשי שם הע"י
השותפים בהקמת בנין האדיר דקהלתינו ומוסדותי' הק' בעיה"ק ירושלים ת"ו

בבית כ"ק רבינו שליט"א – בקרית יואל יע"א

יום ב' פרשת פקודי, ב'דר"ח אדר ב', תשפ"ד לפ"ק

המשך השיחה מהגליון בשבוע העע"ט

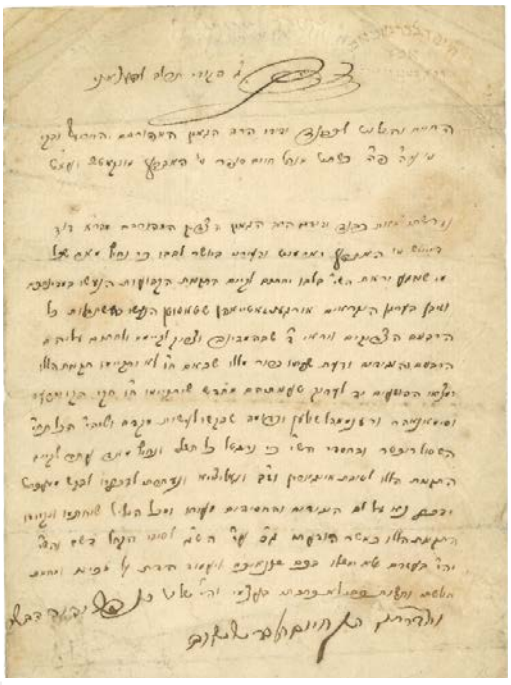
רבינו: מ'האט פריער געריידט פון דעם בריוו וואס ס'איז געדרוקט אינעם קובץ דא, נומער 10–11, דער בריוו וואס דער הייליגער דברי חיים האט געשיקט צו רבי חיים סופר, דער מחנה חיים.[1]

---

1 וזהו לשון קדשו של מרן הגאון הקדוש מצאנז זי"ע אל הגה"ק בעל המחנה חיים ממונקאטש ז"ל:

בעזה"י ג' פקודי תרל"ב לפ"ק צאנז, החיים והשלום לכבוד ידידי הרב הגאון המפורסם החריף ובקי נ"י ע"ה [עמוד הימיני] פ"ה [פטיש החזק] כש"ת [כבוד שמו תפארתו] מו"ה חיים סופר נ"י האבדק"ק מונקאטש יע"א. נדרשתי מאת כבוד ידידינו הרב הגאון הצדיק המפורסם מהר"א דוד דייטש נ"י האב"ד יארמוט והעירני ביושר לבבו כי נחוץ מאוד שכל מי שנוגע יראת הש"י בלבו יחתום לקיים התקנות הקבועות הנעשו במדינתכם ויבינו בערגין הנקראים אורגעניזאטייאהן שמאטטן הנעשו בהשתדלות כל הרבנים הצדיקים ויראי ה' שבהמדינה וצריך לקיימם ולחתום עליהם הרבנים והנגידים. ודעת שפתיו ברור מללו שבאם ח"ו לא יתקיימו התקנות הללו ימצאו הפושעים יד לערוך טענותיהם מחדש שיתקיימו ח"ו חקי הקאנגרעס וסימאנאהר ורענמאהלשולען וכדומה שבקשו לעשות מקדם ושיהיה הכלת ח"י השטולריכטער ובחסדי הש"י כי נתבטל כל הנ"ל ונחוץ מאוד עתה לקיים התקנות הללו לטובת אונגארין וז"ב [ויבינו-בערגין] וואליציא. ונעתרתי לדבריו לבקש ממעכ"ת נ"י ידבר נא על לב הנגידים והחסידים מעירו ומכל הגליל שיחתמו ויקיימו התקנות הללו כאשר הודעתי ג"כ ע"י הט"ג [הטעלעגראם] לטובי הקהל דשם והש"י יהי' בעזרם שלא ימשלו בכם שונאיכם ויעמוד הדת על מכונו. ומחמת חולשתי ותשות כחי לא כתבתי בעצמי והי' שלום כנפש ידידו דבש"ת להדרת"ג. הק' חיים הלברשטאם

להלן תצלום המכתב הנ"ל.

אינטערסאנט, דער ר׳ חיים סופר דער מחנה חיים,[2] איז געווען רב אין מונקאטש, ער איז געווען א זייער א גרויסער גאון און א לוחם מלחמות ה׳, אבער א שארפער מתנגד,[3] ער האט געׅרודפׅט די חסידים אין מונקאטש. פון אלע אונגארישע רבנים איז ער געווען דער שטערקסטער מתנגד.

אין אוהעל איז אויך געווען רבי ירמי׳ לעוו, וואס ער איז געווען דארט רב נאכ׳ן ייטב לב, ער איז אויך געווען א שארפער מתנגד.[4]

כ׳האב געהערט אז דער פעטער ז״ל האט אמאל געזאגט אויף דעם רבי חיים סופר, אז פון אלע אונגארישע רבנים איז נישט געווען אזא מתנגד ווי ער,[5] און עמיצער האט אים געזאגט אז ער האט זייער געׅרודפׅט די חסידים, האט ער צוריק געענטפערט, דו ווייסט נישט וויפיל די חסידים האבן אים געׅרודפׅט... דו ווייסט דאך נישט די צווייטע זייט..., בקיצור ער איז זייער א גרויסער מתנגד געווען.[6]

---

2 האגאון ר׳ חיים סופר ז״ל נולד בשנת תקפ״ב בפרעשבורג לאביו הגאון ר׳ מרדכי אפרים פישל בן הגאון ר׳ זוסמאן סופר מפרעשבורג ז״ל, ונימול על-ידי החתם סופר. בגיל י״א כבר נודע בעילוי ונכנס ללמוד בישיבת מרן החתם סופר. כאשר נפטר רבו נסע ללמוד אצל המהר״ם א״ש אב״ד אונגוואר, במהלך נסיעתו לשם התארח בשבת בעיר אוהעל אצל מרן הק׳ הישמח משה ז״ל שקירבו בחביבות ושמח מאד לשמוע מפיו מגדולת וקדושת רבו החתם סופר וענין הסתלקותו מן העולם. בשנת תרי״א נתמנה לרב בעיר יעמרינג, ומשנת תרכ״ח לאב״ד מונקאטש. בשנת תרל״ט עבר לכהן כראב״ד הקהילה החרדית בבודאפעסט, ונסתלק בשנת תרמ״ו. בעל מחבר ספרי שו״ת מחנה חיים, קול סופר על ששה סדרי משנה, דברי שערי חיים על התורה, שערי חיים על תהלים ונ״ך, אשכול הסופר אגדות הש״ס, וספר שערי חיים על שמירת שב״ק.

3 ויש לציין שגם אביו האגון ר׳ מרדכי אפרים פישל ז״ל היה מתנגד נחרץ לחסידות, וכתב בצוואתו ...אין אני מסכים על החדשות שלובשים מלבושי חסידות ומתרשלים בלימוד בכלל... נא וגא שאל תפנו ימין או שמאל אפילו זיז כל שכן מהמנהגים הישנים כי החדש אסור מן התורה בכל מקום...

4 האגון ר׳ ירמיהו לעוו ז״ל מח״ס דברי ירמיה על הרמב״ם ועל כמה סוגיות הש״ס, נולד בשנת תקע״א לפ״ק לאביו הגאון ר׳ בנימין זאב לעוו ז״ל אב״ד וועׅרבוי ומח״ס שערי תורה, מילא את מקום אביו בוועׅרבוי לאחר פטירתו בשנת תרי״א, ולאחר מכן קיבל את ההצעה להיות רב העיר אוהעל יצ״ו, בתנאי שלא יהיה לחסידים שום שליטה שם, והי׳ מפורסם בהתנגדותו לדרכי החסידים, נסתלק בחג הפסח שנת תרל״ד לפ״ק ומנו״כ שם בעיר אוהעל יצ״ו.

5 ועכ״ז כתב מרן הגה״ק הדברי חיים ז״ל בעבורו, מכתב נאה ומרומם לעיר מונקאטש, להגן על כבודו מפני הרודפים אותו, כדמובא להלן.

6 ועיי׳ בס׳ שה לבית (עמ׳ תמ״ו) שהגה״צ מוה״ר שמואל צבי ווייס ז״ל (אביו של האמרי יוסף מספינקא) היה דר בעיר מונקאטש בתקופה שהמחנה חיים שימש שם ברבנות העיר, וכידוע היה לו קטטות עם החסידים שבעיר, ומצד שני רבי שמואל צבי שהיה משמש שם כראב״ד כולם העריצוהו.

פעם כאשר דיברו ביניהם רבי חיים סופר ורבי שמואל צבי, אמר לו הגר״ח סופר, הלא אמרו חז״ל בכתובות (דף קה) האי צורבא מרבנן דמרחמין ליה בני מתא, לא משום דמעלי טפי, אלא משום דלא מוכח להו במילי דשמיא, וא״כ מכאן קשה עליכם, מדוע בני העיר מתקוטטים אתי ולא אתכם, השיב לו רבי שמואל צבי, הנה דרכו של הרב היא כשהוא שומע תלונה על איש אחד מן החסידים שלא התנהג ביושר במסחרו או אינה את זולתו וכדומה, הוא קורא לו ושואלו בלשון חידודים, האם קודם שעשה הגוילה לבש חגורה והלך למקוה וכו׳, ועי״ז הרב מעורר על עצמו את חמת זעמם של החסידים, כי בדברים כאלו הוא מזלזל בהם ומבטל את כל מעלתם, לכן הם שונאים אותו, אבל אם הרב היה מוכיח את האיש הזה באמור לו רק ׳למה גזלת ממון זולתך׳, ולא היה מוסיף עליהם שאר דברים היה מתקן יותר, ולא היו שונאים אותו.והוסיף רבי שמואל צבי דזה הביאור בגמרא הנ״ל, האי צורבא מרבנן דמרחמין ליה בני מתא, לא משום דמעלי טפי, אלא משום דלא מוכח במילי דשמיא, היינו שאינו מערבב בתוך תוכחתו את ה׳מילי דשמיא׳ שלהם, ללעוג עליהם ודפח״ח.

*

כמו כן יש לציין שהגאון המחנה חיים לא רצה להתערב בהמחלוקת הידועה בין צאנז לסאדיגורא, ויש להעתיק לשון קדשו במכתב שכ׳ לבני קהילת בארשא בהמחלוקת הגדולה שהיתה שם נגד האב״ד דשם שהיה מחסידי צאנז.

וז״ל: ...מכתבכם קבלתי כאשר הייתי מוטל על ערש דוי, וחשבתי דרכי מה אשיב מי ישמע לקולי, הלא אין אני מן החסידים, ויאמרו אם היית מן כת החסידים האלו היית עוזר לנו, טוב השתיקה לפני, אבל כעת אשר ראיתי מכתבכם השניה שתחשדוני כאלו אין אני משתתף בצערן של ת״ח כמותו הוא הרב המאוה״ג אב״ד שלכם נ״י, אמרתי לא אוכל עוד מלחשות, ואודיע דברי אתכם, שמעוני בני קהלתו וחיו, חלילה לי לדבר דבר או דיבור בגוף המחלוקת אשר יש בין האגון הגדול דק״ק צאנז נא נגד כת סאדיגורא, כי אין אני בקי לדעת גבול החסידים דשם, לכן בקיץ העבר לא דרכתי קסת הסופר בענין זה... עכ״ל.

*

ויש לציין שהחסידים התרעמו מאוד עליו ורדפוהו על זה, וכשקיבל מכתב מלא תרעומת מדייני צאנז על שאינו חס כל כבוד הרה״ק הוא השיב להם בזה״ל מכתב חריף:

בעזה״י עין החיים יתן פריו, וגפן השלום חילו ועץ הדעת כחו, לכל עבדי ד׳ ובתוכם היושבים על מדין לשפוט משפט צדק שלשה אנשים הדיינים המובהקים בק״ק צאנז נ״י.

מגילה עפה לפני עיני כתובה באותיות שלהבת חקוקה בעט אש הקנאה מן אנשים העומדים כשרפים ממעל ידיד עליון, וחזות קשות ראיתי שם בתוכחה מגולה ואהבה מסותרת אשר עומדת ממולי לשאול אותי לדעת מה זה ועל מה זה אשר לא אחפוץ לצאת לקראת נשק לעזרת ד׳ בגבורים לקנא קנאה גדולה, בעבור אדם אחד מאלף מגן גבורים, ה״ה הרב האי גאון אביר התורה והיראה, כקש״ת הרב ר׳ חיים אבדק״ק צאנז נ״י.

הגרש"ש: דער רבי האט טאקע אנגעכאפט דעם ענין פון אוהעל, דאס איז דער קומענדיגער בריוו דא אינעם קובץ וואס אונז ווילן מיר אריבער גיין, ס'איז דא אסאך פראגעס וואס צו פרעגן איבער דעם ענין, דער בריוו איז אינעם קובץ אויף נומער 12, אונז וועלן מיר פראבירן אפצולערנען דעם בריוו, ווייל עס ליגט אין דעם בריוו אסאך. דאס האט געשריבן רבי שמואל בראך דער נירמאדער רב וועז ער איז נאך גרויסן אין אוהעל.[7]

צו מקדים זיין פארץ עולם דא, צו פארשטיין דעם בריוו וויל איך איבער גיין אפאר נקודות, דער ייטב לב האט איבער געלאזט אוהעל שנת תר"ז, און ביז תרי"ב האט אוהעל נישט געהאט קיין רב, רבי ירמי' לעוו איז אננעקומען קיין אוהעל אום תרי"ב, מיר ווייסן דאך אז ס'איז געווען א גרויסע מחלוקת צווישן די חסידים מיט רבי ירמי' לעוו, עס איז דא בריוון פונעם הייליגן צאנזער רב איבער דעם ענין.

רבינו: ס'איז געווען א געפערליכע מחלוקה מיט רבי ירמי' לעוו, דער ליסקער רב (הגה"ק בעמח"ס אך פרי תבואה ז"ל) איז געווען שטארק פארמישט אין די מחלוקת.[8]

ס'איז דא בריוון פונעם דברי חיים קעגן דעם רבי ירמי' לעוו ממש מ'קען עס נישט נאכזאגן, זייער שארפע בריוון.[9]

שמעוני וחיו, טרם אני אענה אודיע, כי מאז דעתי את הגאון נ"י נפשי ולבי דבוק בו, כי הוא גדול ליהודים ידו בכל, מי מלל גדולתו וצדקותו וחסידותו, וגם היטיב עמי בטובו חסד חנם, כי הוא צדיק באמונתו יחי' וד' יאריך ימיו ושנותיו בנעימים לשיבה טובות, אולם בכל זאת אלקים אני ירא, לא אוכל לדבר אחד בפה ואחד בלב להיות חונף אף לגברא רבה כמוהו, ואם אצליכם אהבה מקלקלת השורה לא כן עמדי תל"י, אני אוהב צדק ואשנא רשע ואתווכח עמכם למנוע אתכם מלבוא למלחמה עם רשים ודלים... כי המשפט לאלקים הוא בדבר הנוגע בדיני נפשות.

וגם תדעו כי בפעם הזה אני אעבור על כל דברי חידודים, ולא אשלם לכם מפעליכם, אבל אם תצאו עוד בלי מתג ורסן, אני גם אני תל"י אצא בקסת הסופר אשר במתני, ותדעו שגם אני אוכל לעשות כן בעשרת מונים, אבל אין זה נאה ליושבי בשערי ציון המצויינים בהלכות.

דברי הכותב בשמחה במקהלות הנעלבים ואינם עולבים, הק' חיים סופר.

*

אגב, הרה"ק מצאנז ז"ל יצא להגן על כבודו מפני הרודפים אותו במונקאטש, וכתב במכתבו (הובא בספר תולדות סופרים עמוד ק"כ). כפי שאנו רואים במכתב קדשו:

ב"ה לק"ק מונקאטש. בשורה לא טובה בא אלי שאנשים בני בליעל קמו ונועדו כנגד רבכם, ולא עוד אלא שתלו עצמם גם בי, דבר זה הוא שקר מוחלט.

רבכם הגאון המפורסם רבי חיים סופר השי"ת יאריך ימיו ושנותיו, תפארת ישראל והוא נר ישראל באמת, ידיד נאמן לי וידיד עליון וידיד נפש כל חי, והוא בקי נפלא כאשר הוא מפורסם בגולה ובנסתר כאחד הראשונים, והוא מוסר נפשו בכל יום מאודו בעד השי"ת בעד עמו ובעד תורתו, כל הקם נגדו כאילו קם נגד הקב"ה, כל מי שיש בליבו ניצוץ יר"ש יהיה נזהר מלעשות כואת... עכלש"ק.

וכאן המקום להביא כאן מש"כ הגאון בעל שואל ומשיב ז"ל בתוך מכתבו להמחנה חיים (מובא בס' ק"ץ ספר מכתב לב יום ג' תולדות תר"ל), וז"ל: הלא כבר הדפיסו בשם אדמו"ר החת"ס ז"ל, וז"ל הזהב, החסיד מימין מחלל, והאפיקורס משמאל זורק ומולל, והתלמידי חכמים בתוך ידום ויחולל, ע"כ.

7 הגאון הצדיק רבי שמואל בראך ז"ל אב"ד ניר-מאדע, נולד בשנת תרי"ד, בעיר נייטרא, לאביו הרב ר' יהודה ז"ל, אמו היתה בת הגאון הגדול רבי יעקב מאיר צבי פרידלענדער ז"ל אב"ד שוראן בעל "דרך

ימה". למד כמה שנים אצל הגה"ק מהר"ם שיק, ושימש אותו בנאמנות (מזכר בשו"ת מהר"ם שיק חלק או"ח ס' צג, קבג, שלג, שלט. חלק יו"ד ס' טג ז, יט, שסט, שע-שעא), וגם סידר לדפוס את ספרו של המהר"ם שיק על תרי"ג מצות.

כשהגיע לפרקו נשא את הרבנית ע"ה בתו של הרבני הנגיד ר' נפתלי צבי קרויס ז"ל מעיר אוהעל וישב שם כמה שנים על התורה ועל העבודה. גיסו היה הגה"ק רבי שאול בראך ז"ל אב"ד קאשוי - שמזכירו בספרו בהיות הבקר (אות צט) על הפסוק (שמות כ, טז) דבר אתה עמנו ונשמעה וגו': "... וגיסי הגאון מו"ה רבי שמואל בראך ז"ל אב"ד דק"ק ניר מאדע סיפר, שביקר את מרן הגאון הצדיק מהר"ם שיק ז"ל בחליו לפני פטירתו, והי' כל אבריו מכף רגל ועד ראש נפוחים, ואמר לו מרן ז"ל, שהוא מתחנן לחיות אפילו נגזר עליו שישכב במטה כל ימיו כמו בעת ולא יהי' בכוחו לעשות מאומה, בכל זאת מרוצה לשכב ביסורין, רק שיזכה לומר פעם אחת ביום משמע עד אחד, ז"ע ועל כל ישראל".

בשנת תרנ"ד נתמנה רבי שמואל לאב"ד ניר-מאדע והגלילות, שם איזה למושב לו עד לפטירתו כעשרים וחמש שנים, ביום כ"א טבת שנת תרע"ט. ספרו "זכרון שמואל" נדפס לאחרונה במהדורה מחודשת.

8 עיי' בס' תולדות קול אריה שהגה"ק הקול אריה ז"ל סיפר מהרה"ק רבי צבי הירש מליסקא ז"ל בעמח"ס אך פרי תבואה אשר כידוע נרדף ע"י הגאון רבי ירמיה לעוו ז"ל אבד"ק אוהעל בעמח"ס דברי ירמיה, אבל בכל זאת כאשר בא הרב מליסקא לעיר אוהעל על ההילולא של הרה"ק בעל ישמח משה זצוק"ל נכנס אל הרב המרא דאתרא לשאול בשלומו בתוך שיחתם אמר הרב מליסקא:

...."אוהעלער רב, הנה בחוץ עומדים כעת ב' כתות, כת אחת אומרת ראו נא את גודל צדקתו של הרב מליסקא אשר אף על פי שיודע שהרב הוא איש ריבו, בכל זאת הוא מעביר על מדותיו והולך לבקרו במעונו מחמת כבוד התורה. וכת שניה אומרת, מזה עצמו ראיה שצדיק הראשון בריבו, שהצדק עם הרב דמתא אוהעל, כי אם לא היה כן, לא היה הרב מליסקא הולך אליו, אבל זאת תדעו - סיים הרב מליסקא - ששניהם טועים הם, אני איני צדיק, ואתם אינכם צודקים... ובלשונו: "איך בין קיין צדיק, און איהר זענט נישט גערעכט".

הגרש"ש: די בריוון פונעם דברי חיים זענען היינט געדרוקט, אבער ס'איז אהן א נאמען, ווער ס'וויסט ווייסט.

רבינו: ער שרייבט אזוי שארף...

הגרש"ש: יא, ממש פלאי פלאות, ער שרייבט דארט אז מ'מעג אים מבזה זיין.[10]

און דער רבי ירמי' לעוו האט גע'אסר'ט די פלייש פון די אנדערע קהילה. ס'איז דא א תשובה פונעם הייליגן דברי חיים (יו"ד סי' ל"ט) וועגן די געשטאפטע געגנו.

רבינו: מ'דארף צו וויסן וואס ס'איז אמאל געווען, ס'איז געווען א נושא פון געשטאפטע געגנו, די אשכנז'ישע איד האבן געגעסן געשטאפטע געגנו, דאם האט געהייסן פעט, און דאם האט דעמאלסט געהייסן אז דאם איז געזונט, אזוי האט מען זיך איינגערעדט..., היינט וואלט דאם קיינער נישט געגנומען אין מויל אריין..., אבער בימים ההם האט מען אזוי געהאלטן אז א פעטע גאנז דאם איז געזונט. און וועג מ'שטאפט א גאנז מיט מער עסן, קען עס נישט עסן אליינס, מ'מוז עס פיטערן און שטאפן, עס וועלט זייער פעט. וועלט א שאלה אויפן וושט, אויף נקיבת הוושט, דער רמ"א איז סימן ל"ג איז מתיר, אבער די חסידים האבן נישט געגעסן קיין געשטאפטע גענז אפילו אויב מ'האט בודק געווען. ס'איז געווען פארשידענע סארטן, ס'איז געווען געשטאפט, און ס'איז געווען געשיטן, עם האט געהאט אסאך דרגות.[11]

איז דער רבי ירמי' לעוו געגאנגען און האט געזאגט אז מ'מוז בודק זיין אלע וושט'ן, אפילו פון די נישט געשטאפטע גענז, און די חסידים האבן נישט בודק געווען, זיי האבן דאך נישט געהאט קיין געשטאפטע גאנז, במילא האבן זיי נישט בודק געווען, האט ער געזאגט אז זיי עסן נבילות, ווייל זיי זענען נישט בודק דעם וושט, דאם האט געהייסן די אומגעשטאפטע גענז, דאם איז געווען די מחלוקת.[12]

---

9 בספר דברי חיים על מקוואות (בהוספה שיצא לאור בירושלים ע"י כ"ק האדמו"ר מסטראפקוב ז"ל) מובא העתק מכתב ידו של הרה"ק מצאנז ז"ל נגד הרב דאוהעל, וכל הריואה יירתע וישתומם מחריפות לשון קדשו.

ובס' דרך צדיקים (אות ט"ז) מספר שהגאון מהר"י אסאד כתב להרה"ק מצאנז שירפה מהרב דאוהעל, והרה"ק השיב לו שהיות שהוא גורם לחילול ה' לא ינוח ולא ישקוט, וכך החליפו ביניהם כמה מכתבים עד שהרה"ק מצאנז ביקש מהגאון המהרי"א שלא יתערב עוד בענין זה כי בנפשו הדבר, אמנם הגאון מהר"י אסאד התחיל עוד הפעם לכתוב מכתב, ובאמצע כתיבת המכתב יצאה נשמתו בטהרה, והדברים נוראים.

ואכן בהקדמה לשו"ת דברי מהרי"א כותב בנו ברמיזה שאביו הגאון רבי יהודא אסאד ז"ל נסתלק בעת כתיבת תשובה למען השלום, עיי"ש.

10 תצלום שער ספרו של רבי ירמי' לעוו "אנשי השם":

11 כידוע היה מבוכה גדולה בענין האווזות פטומות, וגדולי אונגארן התירו לאוכלו ע"י בדיקת הווושט (כמבואר ביו"ד סי' ל"ט) ועיין תשו' מהר"ם שיק (או"ח סי' רמ"ט) תשובה ארוכה בענין זה, אך רוב האנשים שדרו באינטערלאנד שהלכו בדרך החסידות לא אכלום, ויש לציין שחוץ מהשאלות שנתהוה בענין נקיבת הווושט היה גם צדיקים שהתנגדו לזה משום צער בע"ח כדמובא בספר דברי שלום -סטראפקוב (עמ' קצ"ג).

ועיין בספה"ק אגרא דכלה (פר' וארא) מה שמחמיר מאוד על אכילת געשטאפטע גענו, ומסיים: ע"כ שומר נפשו ירחק מזה, עיי"ש. ועיין בשו"ת אבני צדק שמחמיר ג"כ בזה, , עיין בשו"ת מראה יחזקאל (סי' ע"ט) שכתב תשובה להרה"ק הבני ישששכר וכו מרעיש על ענין האווזות הפטומות, וכן עיין בדרכי תשובה (סי' ל"ג סקכ"א) שמאריך בזה, עיי"ש באריכות.

ועיין בס' מקוה ישראל (אות כ"ה) שמאריך מאוד לברר דעת הצדיקים בזה, ומביא שם שהגה"צ מאינטערדאם ז"ל התיר רק "שיטען די געגנו" דהיינו להשליך ליד העופות אבל לא "שטאפען די געגנו" דהיינו לתחוב בידים לתוך הגרון, ומעתיק שם מכתב מהרה"ק משיאווא ז"ל שהתיר באופן כזה, עיי"ש.

12 ויש לציין שפע"א בתוך א' השיחים סיפר מרן רבינו שליט"א: ...דער רבי ירמיה לעוו איז געווען א זוהן פונעם שערי תורה, דער וועלבויער רב, קודם האט ער נישט געהאט קיין קינדער, און רבי ירמיה לעוו איז שפעטער געבוירן פון א ברכה פון קאזשניצער מגיד, און אזוי ווי ער האט געוודפ"ט הסידים, האט עמיצער אים אמאל געזאגט, אז ער איז דאך אליינס געבוירן פון א חסידישער רבי'ן, האט ער עס אזוי אוועק געמאכט, ער האט אים געענטפערט 'וועז נישט, וואלט איך אויך קיין מיידל נישט געווען'...

הגרש"ש: דאם איז געווען די תשובה פונעם דברי חיים זיך אנצונעמען פאר די חסידישע קהילה.[13]

שפעטער איז דא אן אינטערסאנטע זאך, אום תרל"ד איז רבי אלעזר לעוו געווארן רב, ער איז געווען דער ממלא מקום פון רבי ירמיה.

רבינו: יא, ער איז געווען א זוהן פון רבי ירמיה.[14]

הגרש"ש: יא, און דעמאלטס אום תרל"ח האט מען געעפנט דאם חסידישע ביהמ"ד אין אוהעל. מ'זאגט אז דער ייטב לב האט געהייסן עפענען דעם חסידישן ביהמ"ד, אזוי ברענגען זיי.[15]

---

13 עי' בשו"ת דברי חיים (יו"ד סי' ל"ט) שכתב תשובה ארוכה לחזק את החסידים בק"ק אוהעל וכותב להם שלא יחושו לאלו המחרפים אותם נגד החומרא בענין האווזות פטומות, וסיים בלשון חריף "גם ידוע לכל החילוק בין הנקראים חסידים לבין המחרפים שאלו רצין ואלו רצים...".

14 תצלום שער ספרו של רבי אלעזר לעוו "פקודת אלעזר":

15 כן העיד הרה"ק משינאווא ז"ל במכתבו לראשי החסידים, [נדפס בספר וכתוב להיים, מכתב נ"ג], "ובענין השגת גבול השו"ב שמכבר, הלא בוודאי עשיתים מדעת מחותני, הרב הגאון המפורסם אבד"ק סיגעט", וראה עוד באגרות סופרים, מכתבו של הג"ר שמעון סופר מקראקא, מכתב ל"ה, שהקפיד הייטב לב על מאן דהו שלא בא לעזרת החסידים, ומזה תדון על גודל התערבותו של הייטב לב בענין זה, וכן נתפרסמו עוד שני מכתבים של מרן הייטב לב בענין זה, וראה מכ"ז באריכות בס' אוצרות ייטב לב (שער ה "על משמר הקהלות"), ובהערות שם.

רבינו: ס'איז אזוי, דארט איז געווען איינער ר' אברהם ראפאפארט,[16] ער איז געווען ווי עס זעהט אויס דער ראש הקהל פון די חסידים, דער אנפירער פון די חסידים, עס איז דא בריוון אפילו פונעם מהר"ם שיק צום אים.[17]

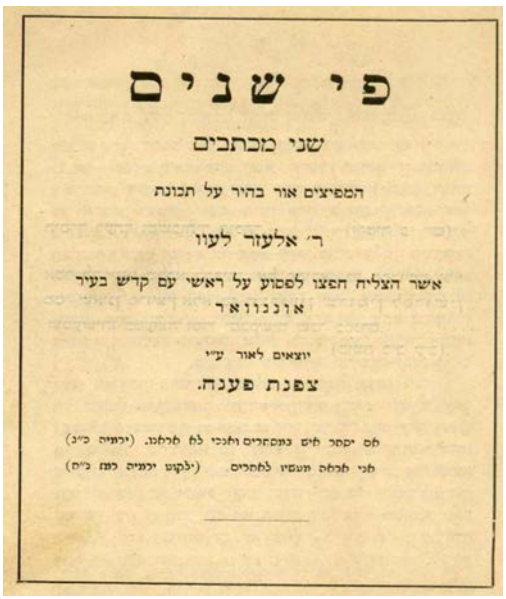
---

16 ה"ה החסיד המפורסם ר' אברהם אבלי הכהן ראפופורט-הארטשטיין בן רבי פנחס ארי' ראפאפורט [שמובא להלן המכונה ר' פנחס סאטאטערער], הוא היה ראש לעדת החסידים באוהעל ומילא מקום אביו בענין גבאות מעות רמבעה"ן בימיו של רבינו הישמח משה, והיה נערץ בעיני גדולי הדור.

17 עיי' מה שכ' המהר"ם שיק בתשו' (יו"ד סי' ס"ו) שכתב להגאון רבי אלעזר לעוו ז"ל אודות השאלה "אם יש כח להקהל לאסור היין ושאר דברים של הקהלה החסידית", לאור הדברים שנאמרו למעלה הדבר פשוט שאין בכוחם לעשות זאת, אעפ"י שמבואר בפוסקים דלרבים יש כח לאסור עניני המורדים והפושעים, אך במקרה שלפנינו שאנשי הקהילה הספרדית חסידית אינם לא מורדים ולא פושעים, שהרי בדין נתפלגו, ולא מצינו בכי האי גוונא שיהיו יכולין טובי העיר לאסור שלהן, והרב דמתא לא מצינו שיוכל לאסור אלא למגדר מילתא ולאפרושי מאיסורא, ובנדון דידן אין הדבר כן, והמהר"ם שיק מצהיר בסוף התשובה ..."ואמין לי שאין לי נטי' לא לכת הזה ולא לכת הזאת, ולא להלכה למעשה כתבתי אלא שאין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות.

ויש לציין שהקהילה באוהעל לא עברה למחנה הארטאדאקסן בשעת הטיילונג הידועה, אלא נשארה בקהילת שטאטוסקווא בראשות הגאון רבי ירמי' ואחריו בנו הגאון ר' אלעזר, וע"כ לא נאסרה על החסידים לפרוש ולפתוח קהילה נפרדת, כי האיסור היתה רק לפרוש מקהילת הארטדאקסן ולא מקהילת שטאטוסקווא, וכפי שמאריך המהר"ם שיק, ולכן הוא מצדיק את החסידים באוהעל. [ועי' לקמן בהערה אריכות בזה]

להלן העתק משער הקונטרס "פי שנים" שי"ל נגד הגאון רבי אלעזר לעוו ז"ל כשעבר לכהן בעיר אונגוואר:

און ס׳איז דא בריוון פונעם ייטב לב, ער שרייבט צום מהר״ם שיק ער זאל טוהן וועגן דעם, ער שרייבט אים דארט, אז ער קען נישט שרייבן, ווייל מ׳האט אים דאך ארוים געווארפן פון אוהעל, במילא וויל ער נישט מ׳זאל זאגן אז וועגן דעם שרייבט ער דעם בריוו וויייל מ׳האט אים ארוים געווארפן, ער געבט זיך אזוי אכטונג.[18]

הגרש״ש: פונעם שינאווער רב איז אויך דא א בריוו.

רבינו: ער איז מחזק דעם ר׳ אברהם ראפאפארט.[19]

הגרש״ש: כ׳בין נייגעריג צי דאם האט א מקור, כ׳האב געזעהן אין ׳בתוב לחיים׳ ברענגט ער פונעם ציעשנוב׳ער רב, אז דער ציעשנוב׳ער רב (הגה״צ ר׳ שלום יהוקאל שרגא רובין ז״ל, מבארא פארק) האט פארציילט בשם דעם שאפראנער רב ז״ל (הגה״צ בעל תורת א׳ ז״ל), ער איז דאך געווען אן אייניקל פון ר׳ פינחס ארי׳,[20] דא איז דאך געווען א איד אין סיגוט ר׳ פינחס ארי׳ סאמעטער.[21]

רבינו: ניין, אין אוהעל איז ער געווען, און דער ר׳ אברהם ראפאפארט איז געווען זייז זוהן.

הגרש״ש: יא, אין אוהעל, דארט איז ער געווען.

רבינו: ס׳איז דא אין ייטב פנים א תורה וואם דער ייטב לב ברענגט אראפ, וואם ער האט געהערט פון דעם ר׳ פנחם וועג ער האט געמאכט א סיום משניות.[22]

דער ר׳ פינחם סאמעטער האט געהאט א מעשה מיטן ישמח משה, דער ישמח משה האט אים געבעטן אז ער זאל זיין דער בעל תוקע, האט דער ישמח משה געוואלט מיט אים אדורך גיין די ענינים פון תקיעת שופר, די כוונות וכדו׳, איז ער געקומען, און דער ישמח משה האט געזעהן אויף אים אז ער איז עפעס נישט רוהיג, האט ער אים געפרעגט וואם גייט פאהר כ׳זעה אז דו ביזט אהנגעזויגן, האט ער געענטפערט, אז אין אלול – וועל ס׳וויייסט אלול איז דער זמן פון די לעיז – יעצט איז דער זמן וואם מ׳לעזט די טרויבן, ער האט געהאט אפגעקויפט אסאך טרויבן, און ער האט אויסגעפרעסט און געמאכט דערפון וויין, ער דארף האבן עמיצער זאל עם קויפן, ער דארף האבן א קונה, ער האט נאך נישט קיין קונה, און ער האט אסאך וויין זיך אנגעגרייט, איז ער זייער פארנומען, האט דער ישמח משה געזאגט, נו וועגן דעם דארף מען זיין נערוועז?

דעם אנדערן טאג איז אנגעקומען עפעס א גוי א גרויסער עושר, און האט געפרעגט צו ער האט צו פארקויפן וויין, מ׳פלעגט צו קומען פון די פרעמד, סוחרים פלעגן צו קומען זוכן צו קויפן וויין, איז אנגעקומען אזא גוי״שער סוחר, און ער האט געזאגט אז ער וויל קאסטן פון די וויין, און ער האט טוען געווען און געזאגט אז ס׳איז זייער גוט, בקיצור ער קויפט אפ פון אים דאם גאנצע וויין, און ער האט געגעבן געלט, א גרויסן דעפאזעט, גאר א גרויסן סכום, און שפעטער מיט אפאר חדשים שוין נאך יו״ט וועט ער עם קומען אפנעמען, שוין, קודם איז ער שוין געווען רוהיג, אז ער האט פארקויפט, און ער האט א גוטן קונה, און מ׳האט

---

18 כן כתב בשנת תרל״ח לריעו ועמיתו הגה״ק המהר״ם שיק ז״ל, במכתב אשר בו הוא מבקש לעמוד לעזרת קהל החסידים בעיר אוהעל בעת שפרשו מקהילת האם, ומינו שוחט לצרכי קהילתם, ובתוה״ד הוא נותן טעם למה מבקש עזרתו במערכה זו, "פן יאמרו המוני עם, אולי יש טינא בלבי על הרב ההוא, בשביל המקום אשר גרשוני מהסתפח בנחלת אבותי, והן לא יאמינו לי, על כן אני מבקש מאת כה״ת...".

19 ראה מזה במכתבו של הה״ק משיטאווא ז״ל מ״אור ליום ו עש״ק נשא ב׳ [שנת] תרל״ח״, [נדפס בספר וכתוב לחיים מכתב נ״ד] שלא יחוש על המלעיזים על נאמנותו, וראה עוד בשו״ת אבני צדק חלק יו״ד סימן ע, וראה גם העתקת גוף השאלה שנשלחה למרן הייטב לב שנדפס בספר אוצרות ייטב לב, שער יא "נשיאות ארץ הקודש".

וראה מכתבו של הגאון רבי שמעון סופר מקראקא ז״ל (איגרות ספרים ס׳ לה): ...ושדרו לי מה שכתבו הגאונים מו״ה משה ברעזאווי והגאון אבדק״ק אונגוואר כולם פה אחד עומדים על ימין קהל חסידים דק״ק פלוני... שנאה מקלקלת השורה לדבר עתק על צדיק תמים מוהר״א כ״ץ כמותו ירבו בישראל...

20 הגאון הצדיק רבי שמעון ישראל פאזען ז״ל אבד״ק שאפראן בעל תורת אלף, הי׳ חתן החסיד ר׳ פנחס הכהן רובין ז״ל מאוהעל, בנו של החסיד ר׳ יחיאל מיכל הכהן רובין ז״ל בנו של ר׳ שאול הכהן רובין ז״ל חתן רבי פנחס ארי׳ הכהן ראפאפארט-הארטשטיין (פאמאטער) ז״ל.

21 ה״ה החסיד המפורסם ר׳ פנחס אריה הכהן ראפאפורט-הארטשטיין ז״ל, המכונה ר׳ פנחס סאמאטערער ע״ש מקום מגוריו סאמאטער הסמוכה לאוהעל, היש״מ הגיד עליו שהוא "מובני היכלא שלו" [ראה אגחת שפרין, אות רלג לשון מכתבו של הרה״ק בעל מנחת אלעזר], והיה ממונה מהישי״מ כגבאי מעות ארץ ישראל, גם היה הבעל תוקע אצלו [קונטרס בית אבות עמוד ז ועמוד טו, בשם מהר רביה״ק ז״ל], ומנו״כ ליד ציון רבו באוהעל.

22 עי׳ בספר ייטב פנים (ליל״ג מדות) שמביא ד״ת ששמע היכמנו "בעת עשה סיום למשניות בע״פ". וזלש״ק שם: ....״והינו דסמיך ליה (עוקצין פ״ג מ״ב) אמר רבי יהושע בן לוי עתיד הקב״ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש״י עולמות, שנאמר (משלי ח כא) להנחיל אוהבי י״ש. שמעתי פירושו מהרב ר׳ פנחס סאמטער ז״ל בעת עשה סיום למשניות בעל פה, ההוא אמר כי צדיק הוא ששומר ברית מחטא קר״י ר״ל, או תיקן חטא הזה. וי״ש להנחיל לכל צדיק וצדיק בכפל, כלומר צדיק דמעיקרא שלא חטא כלל, וגם צדיק שחטא רק תיקון זה החטא ששב ורפא לו, ש״י עולמות, כי בדין הוא שיטול שכרו שנשמר מטומאת קרי מספר ש״י עולמות, עד כאן דבריו.

וויטער זיך געגרייט אויף יו"ט מיט די כוונות פון תקיעת שופר.

עס איז אדורך געגאנגען דער זמן, ס'איז אדורך די ימים טובים, און קיינער איז נישט געקומען אפנעמען, ער האט געווארט נאך א וואך און נאך א וואך, עס קומט נישט קיינער, איז ער געגאנגען צוריק צום ישמח משה, און ער דערציילט אים אז ער האט פארקויפט פאר א גרויסן סכום געלט דאם וויין, און יענער איז נאכנישט געקומען אפנעמען דאם וויין, ס'ליגט אים דארט מ'נעמט עס נישט אפ, וואס טוהט ער דא? האט אים דער ישמח משה געזאגט, 'קענסט עס גיין פארקויפן אויפן מארק, כ'האב געזעהן אז דו האסט נישט קיין מוח, האב איך געקלערט אז דו קענסט נישט מיטהאלטן די הכנות צו די הייליגע טעג, האב איך געמוזט שיקן עפעם איינעם ער זאל עס אפקויפן כדי דו זאלסט זיין רוהיג'...[23]

הגרש"ש: ער ליגט ממש נעבן דעם ישמח משה.[24]

וואם איז דער נאמען 'סאמעטער'?

רבינו: ער איז געווען פון שטעטל 'סאמעטער', דאס איז א דארף נעבן אוהעל.

הגרש"ש: עכ"פ דער ציעשנוב'ער רב ברענגט דארט, אז ווען דער ר' אלעזר האט געזאגט פון די חסידישע קהילה, האט ער געבעטן פון רבי אבא'לע, ער איז געווען דארט דער ראש הקהל, אז ער זאל ברענגען וויין און פלייש ביים טיש, און דער צאנזער רב וועט עסן דערפון צו ווייזן אז ס'איז נישט קיין פראבלעם, אזוי ברענגט דער ציעשנוב'ער רב אין 'כתוב לחיים'.

רבינו: יא, ווייל דער צאנזער רב האט עם שטארק צוגעהאלטן,[25] ער האט זיך נאך געקריגט מיט רבי ירמי' לעוו איבער דעם.

דער רבי אלעזר לעוו איז געווען א זוהן פון רבי ירמי' לעוו,[26] מ'רעדט יעצט פון גדולי ישראל, רבי ירמי' לעוו איז געווען א גאון אדיר, ער איז געווען פון די משלחת רבנים וואם זענען געגאנגען צום קייזער פראנץ יאזשעף וועגן דעם סעמינאר.[27]

---

23 מדי דברי בו יש להעתיק מה שסיפר מרן רבינו ז"ל תחת אחד השיחים ביום כ"ח תמוז בשעראן ספרינגס, ענין פלא שהי' אצל ר' פנחס מסאמאטער ז"ל, שהי' במרתף שלו חבית אחת עם יין משובח מאוד, וגמר בדעתו שמחבית זו ימלא צלוחיות קטנים, ובכל שבת ושבת יקח לעצמו ממנו וגם יתן צלוחית אחת למרן הישמח משה ז"ל שיקדש עליו, וכן עשה זמן רב. בשבוע שבה נסתלק מרן הישמח משה ז"ל הלך ר' פנחס להמרתף ליקח עוד בקבוק אחד כדרכו, בחשבו שעדיין יש לו שם כמה וכמה בקבוקים, אבל נתפעל מאוד שלא מצא אף בקבוק אחד, וחשב בדעתו איך אפשר שנפסק היין בפתע פתאום, עד שראה שלפי חשבון גודל החבית הרי זה פליאה איך הי' לו יין עד עכשיו, שהרי החבית היא קטנה מהכיל כל כך הרבה יין, ואז הבין שבדרך הטבע באמת כבר הי' נפסק היין מזמן רב, רק כל זמן שהישמח משה ז"ל חי נעשה בו נס, וכעת אחרי הסתלקותו של הישמח משה נפסק היין, ויהי לפלא.

24 להלן תמונת המציבה של רבי פנחס סאמעטער באוהעל:

25 להלן תצלום המכתב מהרה"ק מצאנז זי"ע מתורגם בשפת האידיש:

אום אונזער זאך צו סעפסמינגן' עס 'דיא ראשי סנהדרין אשכנזים עם זיא פון דיא ראשי סנהדרין ספרדים חסדים יצ"ו: האבען מיר אויך נעמטען איין הסכמה פון דיא ראשים חסדים ספרדים פאן דיא וועלכע אהרוע תלמידים סיפסמינגס אין אונגארן האבען ח"ל.

אללע זאבען וואס אבען שפעטן זיין אסור על פי שלחן ערוך אונז פוסקים, אוני עם אסור צו ענדערן מנהג ישראל אין בויא פון בית הכנסת אדער יעדער מנהג אונר אירע־יכמונג וואס מיר פון אונזער סעפער אין פון דיא דורות לאשונים מקובל האבען, דער וואס ענדערט. דען זאלל זיין מאכט דונקן.

הק' חיים האלבערשטאם מצאנז

אך קום אלס ייד — אוני וועגען דיא מארשריפט פון השי"ת, צו בעפעסמינגן דיא תורה הקדושה אונר צו עזראלטפען דען דת ישראל, אוני עם איזם אסור צו ענדערן אדער הערדים צו נעהמן פון דען וועג פון דיא תורה דען מיר אינער לעפערט בעקומען האבען פון הר סיני אוני פן מנהגי אבותינו דיא הייליגע מנהגים אוני אמוראים, מאן מוז אללעם נעמי האלטפן וויא עם אבען ששהט אויף דען דיא רבנים אונטערשריבען זיין.

כ"ד הק' יצחק אי"ק מידרישוב

חתום בית דין

חק' צבי הירש בהראי"ם אביד דק"ק ליסקא יע"א.

26 הגאון רבי אלעזר לעוו ז"ל מחבר ספר 'פקודת אלעזר' על סוגיות הש"ס, נולד בשנת תקצ"ט בטאפאלטשאן לאביו הג"ר ירמי' לעוו שהיה אב"ד אוהעל, והיה תלמיד זקינו הג"ר בנימין זאב וואלף לעוו ז"ל אב"ד וועריבוא בעל ה'שערי תורה', חתן רבי אהרן פרידמאן מבעקעטש, משנת תרל"ד מילא מקום אביו כאב"ד אוהעל, ומשנת תרמ"ז עבר לשרת כאב"ד אונגוואר, נפטר י"ד כסלו שנת תרע"ח לפ"ק.

27 הנה בשנת תרכ"ד רצו המתבוללים לבטל את הכח הרבנות ברחבי אונגארין – עסטרייך רח"ל, והשתדלו אצל הממשלה שיצא חוק שצריכים להקים 'סעמינאר לרבנים', ורק מי שילמוד שם ויקבל תעודה יוכל לשמש כרב בקהילה, וכמובן שהיא היתה פירצה נוראה בכרם בית ישראל, וגדולי ישראל טיכסו עצה איך לבטל הגזירה הנוראה, ושמו פעמיהם שבעה רבנים מפורסמים ובראשם הגאון בעל הכת"ס לעבר העיר הבירה וויען, ונתקבל בכבוד רב אצל הקייזער, וקיבל את דבריהם,

רבי ירמי' איז געווען אז זוהן פונעם 'שערי תורה', און אן אייניקל פונעם 'שמן רוקח', דאם זענען געווען דורות דורות רבנים מופלגים, און דער רבי ירמי' האט געהאט א זוהן רבי אלעזר, ער האט געמאכט א ספר 'פקודת אלעזר', דער רבי אלעזר איז שפעטער געווען רב אין אוהעל, און נאך אוהעל איז ער געווארן רב אין אונגוואר. דער רבי אלעזר לעוו האט שוין געהאט מאדערנע קינדער, און ווען ער איז אלט געווארן זיבעציג יאר האבן די קינדער אים געוואלט מאכן אזא סעודה, א געבורטם טאג פארטי, אבער ער האט געהאט א ספק אין דעם ער האט מסופק געווען צו ער זאל דאם לאזן צו נישט, די קינדער און די אייניקלך ווילן, און ער האט אהן געפרעגט דעם ערוגת הבושם וואם צו טוהן, און דער ערוגת הבושם האט אים משיב געווען מיט א מעשה.[28]

דער ערוגת הבושם איז געווען א תלמיד פונעם כתב סופר, האט ער דערציילט אז ווען ער איז געווען א בחור האט ער געלערנט אין פרעשבורג ביים כתב סופר, דעמאלטם איז געווען דער זמן פון די אונגארישע טיילונג, און דער רבי דער כתב סופר איז אוועק געפארן פון פרעשבורג, ער איז געפארן קיין פעסט, עם האט זיך אויסגעפעלט אז די רבנים זאלן זיצן א לאנגע צייט דארט אין פעסט לטובת הכלל.

אזוי ווי דער רבי האט שוין געפעלט א לענגערע צייט פון פרעשבורג, און זיי זענען געווען בחורים האבן זיך געבענקט נאכ'ן רבי'ן, זענען זיי אוועק געפארן, דער ערוגת הבושם מיט נאך אפאר תלמידים פון פרעשבורג צום רבי'ן קיין פעסט, זענען געפארן זוהן דעם רבין, זיי זענען אנגעקומען צו די אכסניא וואו דער כתב סופר איז איינגעשטאנען, די אכסניא איז געווען אויף א שטאק – דארט איז שוין בימים ההם געווען הויכע הייצער – זענען זיי ארויף געגאנגען די שטיגן, און זיי האבן געהערט אין פאר–צימער דעם רבינ'ס שטימע, זיי האבן געהערט דעם כתב סופר ווי ער וויינט אויפן קול, זיי האבן זיך זייער דערשראקן, האבן זיי אויסגעווארט, שפעטער ווען עם איז שטיל געווארן, האבן זיי אריינגעקלאפט אין די טיהר און זיי זענען אריינגעגאנגען און שלום געגומען פון רבי'ן, דער כתב סופר האט זיך געפרעידט צו די בחורים וואם זענען געקומען פון די ישיבה, און די בחורים האבן געפרעגט וואם איז עפעם געשעהן, וואם האט עפעם פאסירט אז דער רבי האט געווויינט אזוי, האט ער זיי געענטפערט, 'איך בין היינט געווארן צוויי אין פופציג יאר, היינט איז מיין יום הולדת, איך האב מיר געמאכט א חשבון, איך בין שוין אלט צוויי אין פופציג יאר, וואם האב איך שוין געטוהן אויף דעם עולם?'..., וועגן דעם איז ער געזיצן און געווויינט בדמעות שליש.[29]

האט אים דער ערוגת הבושם געזאגט, 'אזוי האט דער רבי אפגעפירט א יום הולדת'.[30] און האט אים געזאגט, אז איר ווילט מאכן אזא מסיבת יום הולדת אזוי ווי דער כתב סופר האט עם געמאכט, דאם קענט איר מאכן...

הגרש"ש: עכ"פ, צוריק צום בריוו פון אוהעל, דער בריוו גייט מיט א מעשה, דער רבי שמואל בראך איז געווען א תלמיד פונעם מהר"ם שיק, און ער ווען ער איז געקומען וואוינען קיין אוהעל האט ער געפרעגט דעם מהר"ם שיק צי ער זאל דאווענען ביי די חסידים צי ער זאל דאווענען ביי רבי ירמי' לעוו"ס ביהמ"ד, און דער מהר"ם שיק האט אים געזאגט דריי סיבות פארוואס ער זאל גיין דאווענען ביי די חסידים.[31]

[והרוצה לעיין בכל פרטי הביקור וכל הפרטים הנפלאים, הלה המה כתובים וערוכים בטוב טעם בהקדמות הספר 'תולדות רבי מנחם כ"ץ פרוסטיץ' עמ' ל"ו].

והשבעה רבנים היו: הגאון בעל הכתב סופר ז"ל, הגאון רבי יהודא אסאד ז"ל, הגאון רבי ירמי' לעוו ז"ל, הגאון רבי מנחם כ"ץ ז"ל מפרוסטיץ, הגאון המהר"ם א"ש מאונגוואר ז"ל, הגאון המחנה חיים ז"ל, הגאון רבי ישעיה בענעהט ז"ל מקאלוב.

28 עי' גם בשו"ת ערוגת הבושם (חלק א"ח ח"ב בהוספות לס' רש"ז) שהאריך שאין נכון לחוג חגיגת יובל של שבעים שנה, דאין זה כי אם מנהג בורים ההולכים בחוקות העמים, ולא נשמע כמוהו בין זקני שערים רבותינו מוסרי דור דורים, עיי"ש בדבריו מלהבות אש, וע"ע בדברי תורה (מונקאטש – ח"ה את פ"ח). אמנם עי' גם מש"כ בספרי מגדים (סי' תמ"ד משב"ז סק"ט) בשם שו"ת חוות יאיר (סי' רל"ז) דיש נוהגין לעשות סעודה ביום שמלאו לו שבעים שנה, עיי"ש.

29 רבינו הבר"מ ז"ל הי' רגיל להוסיף ע"ז גודל ענוותנותו של הכתב סופר ז"ל, שבאמת עוד משנת הכ"ד שלו כבר מילא את מקום אביו מרן החת"ס ז"ל, ולמד בכל יום שיעורים כסדרן לתלמידים גדולי תורה בישיבתו הגדולה, וכתב תשובות עמוקות בהלכה בכל הד' חלקי שו"ע וסוגיות הש"ס למרחוק ומקרוב, וכן עסק בהנהגת העיר הגדולה ובכל המדינה.

30 עי' גם בשו"ת כתב סופר (יו"ד סי' קמ"ח) שכתב אגרת ד"ת לבנו, וכתב שם, וז"ל: הנה ברך לקחתי ליום מולדתי א' דר"ח אדר שהגעתי בעזהשי"ת לשנת חמשים, והודיתי לאשי"ת ברבים על שהחייונו וקימנו לזמן הזה, וברוך ית"ש הנותן ליעף כח ללמוד וללמד כן יעזרני למען שמו ותורתו וכו', וממשיך שם במכתבו: ועשיתי ביום ההוא זה היום עשה ה' לי סיום למס' פסחים ואמרתי ביום אדר"ח בעיר מלוכה וויען ברבים בסיום המסכתא וביום שלאחריו פה לפני ב"י ואסיפת לומדי תורה...

31 הנה קהילת אוהעל לא הצטרפה להארטאדאקסן בעת התפלגות הקהילות בשנת תרכ"ט, כיון שרבה הגאון רבי ירמי' לעוו לא ראה לנחוץ

ס׳איז אינטערסאנט די סיבות וואס ער האט אים געזאגט. דער בריוו איז אויף דף 12 אינעם קובץ, א שטיקל פונעם בריוו קען מען זעהן די העתקה אויף דף 13 אז מ׳זאל עס קענען קלאר פארשטיין... יעצט דאס וועלט נישט דערמאנט אין דעם בריוו, אבער עס באציהט זיך אויף די מעשה, דער מהר״ם שיק האט אים געזאגט דריי סיבות פארוואס ער זאל גיין דאוועגען צו די חסידים. איינס, ווייל זיי זענען גייען אין מקוה. די צווייטע, ווייל זיי דאוועגען מיט התלהבות. און די דריטע, ווייל זיי פארן צו רבי׳ס. ביי די אשכנזים איז נישט געווען אזא זאך מ׳זאל פארן צו א רבי׳ן, מ׳האט געלערנט אין די ישיבה און מ׳איז זיך אהיים געגאנגען, מ׳איז נישט מער געפארן צו א רבי׳ן.

רבינו: יא, אזוי זאגט מען נאך אז ווען דער מהר״ם שיק איז געקומען קיין חוסט, האט ער אויך אזוי געזאגט, ער האט געזאגט אז ס׳געפעלט אים חסידים ווייל זיי גייען אין מקוה, און זיי דאוועגען מיט א התלהבות,[32] און זיי פארן צו א רבי׳ן, האט ער געזאגט אויף זיך ׳ווען אונז וואלטן מיר געפארן צו אונזער רבי׳ן, וואלטן מיר שענער אויסגעזעהן׳.[33]

בכלל, דער מהר״ם שיק האט זייער שטארק מחשיב געווען חסידים, ער איז געקומען קיין חוסט פון אויבערלאנד, פון יערגן איז ער געקומען קיין חוסט, דארט האט דער מהר״ם שיק זיך באקענט מיטן ייטב לב, און ער איז זייער נתפעל געווארן פונעם ייטב לב,[34] ער האט געזאגט ס׳האט זיך געלוינט אריבער צו קומען אהער קיין חוסט, כדי צו קענען לערנען דעם סיגוטער רב דעם ייטב לב. ער האט געזאגט אז ער האט נאך אזא אדם השלם נישט געזעהן,[35] ער פלעגט נאכזאגן ביי זיינע חומש רש״י שיעורים פונעם ייטב לב.[36] און ער האט געשיקט זיינע תלמידים זיי זאלן פארן הערן דעם סיגוטער רב זאגן די דרשות.[37]

לייסד קהילה נפרדת בעירו, כי שם לא היה סכנה מכת הנעלאגן בעת ההוא. [אף שהוא הי׳ בין ז׳ גדולי המדינה שנבחרו להיות מרואי פני המלך בעת בקשת הטיילונג].

אז התלכדו יחדיו החסידים דשם, ויסדו קהילה מיוחדת בשם ׳קהל ספרדים׳, והצטרפו לחבורת הארטאדאקסן, ותמכו בידיהם של גדולי הדור, כי ראו שמתכוונים לחיזוק הארטאדאקסן, אבל האב״ד רבי ירמי׳ מחה נגדם, וכתוצאה מזה התלקחה בעיר מחלוקת עזה, וביותר ההבערה ללהב יצאת אחר הסתלקות רבי ירמי׳ ביום י״ז ניסן תרל״ד, ונתמנה בנו הגאון רבי אלעזר לעוו בעמה״ס פקודת אלעזר, והוא יצא לחלוק נגד עדת החסידים בחומר הדין לאסור קהילתם יימ ושחיטתם.

ולעומתם שבחו גדולי הדור את קהל החסידים, וביניהם נמנו מרן הגה״ק הייטב לב ז״ל, מרן הגה״ק משינאווא ז״ל שהיה אז עוד אבד״ק סטראפקוב, והגה״ק המהר״ם שיק ז״ל, והגאון רבי חיים צבי מאנהיימער אבד״ק אונגוואר, ועוד, שהתייצבו לימין החסידים היראים.

הגאון רבי שמואל בראך ז״ל אב״ד ניר-מאדע שהיה מגדולי תלמידי המהר״ם שיק, ואף הוציא לאור את ספריו הגדולים של רבו ה״ה שו״ת מהר״ם שיק ומהר״ם דיק על תרי״ג מצות, ולאחר התונתו בשנת תרל״ה כשקבע משכנו בעיר אוהעל, ולפני החתונה אמר לו רבו שיקבע מקומו בעדת החסידים.

32 וכעין זה מובא בתולדות שמואל, שהגאון מאונסדארף ז״ל אמר שמקנא בחסידים בשני דברים באש ובמים, במים מה שהולכים למקוה בכל עת, ובאש מה שעושים תורה ומצוות בהתלהבות רשפי אש.

33 עי׳ בס׳ מבאר הצדיקים (ח״ב, עמ׳ כ״ב) מה שסיפר הגה״צ רבי שמואל בראך ז״ל אבד״ק נאנאש, כי בעת שנתארס זקינו הגה״צ ממאדע ז״ל בעיר אוהעל ושהה שם לאחר אירוסיו איזה זמן, השתעשע עמו בד״ת הגאון הגדול רבי ירמי׳ לעוו ז״ל האב״ד אוהעל יצ״ו, ונתפעל הגאון ממנו מחריפותו ובקיאותו, ועל כן ביקש ממנו שאחרי חתונתו כשיבא לעיר אוהעל לדור שם יקבע מקומו בבית מדרשו ואז ירבו להשתעשע בתורת ה׳, אולם זקינו חשק בלבו לקבוע מקומו בקהל עדת הספרדים ששם התפללו החסידים (ולא במהמ״ד שהתפללו האשכנזים), ולא ידע לשית עצה לנפשו, על כן שלח מכתב עם ספיקו לרבו המהר״ם שיק ז״ל לחוות דעתו בענין הזה, ורבו הק׳ השיב לו בחזרה במכתב, וזה אשר כתב לו: מפני שלשה דברים אני אוהב את החסידים, א׳ מפני שמתפללין בהתלהבות, ב׳ מפני שנזהרין בטבילת עזרא, ג׳ מפני שרגילין לנסוע לרבותיהם, והוסיף לכתוב ״ווען מיר וואלטן ווען געפארן צו אונזערע רבי׳ס (היינו לרבו מרן החת״ס ז״ל) וואלטן מיר אסאך א שענערן פנים געהאט״ (אגב, המסתב הנ״ל ה׳ ביזי ר׳ חיים בראך מבאניא בן הרב ממאדע, וכשהמהרי״ץ חיינסקי חזה בבאניא ביקש ממנו ור׳ חיים נתנו לו במתנה) ומזה הבין תלמידו הנ״ל את אשר עליו לעשות, וקבע מקום תפילתו בק״ק הספרדים בעיר אוהעל בחבורת החסידים.

34 עיי׳ בס׳ אלף כתב (אות צ״ט) שמביא שפע״א היה הרה״ק הייטב לב בחוסט על שב״ק, והתפלל בבית מדרשו של המהר״ם שיק וכיבדו להתפלל לפני התיבה, ואח״כ הזמינו לביתו לקידושא רבא, ועיי״ש הד״ת שאמר המהר״ם שיק מענין צדיקים גלים וצדיקים נסתרים.

35 עי׳ באבני שהם (ח״א, עמ׳ קי״ז) מ״ש רבינו בעל ברך משה ז״ל בדרשה לתלמידי הישיבה, וז״ל: ומסופר שמרן המהר״ם שיק שהי׳ אב״ד חוסט בגליל העליון והיו בשתי מדינות רחוקות שאין טבעיותיהם שוות, ובא מחוסט למארמאראש, וכשבא לסיגוט פתח ואמר ״הנני נותן להשי״ת שבח והודי׳ שחנן לי דעת לבא הנה להכיר את הייטב לב, עיי״ש.

36 עי׳ בס׳ שאול בחיר ה׳ (בהקדמה) כי בשיעור חומש רש״י שהי׳ המהר״ם שיק לומד עם תלמידיו הי׳ מזכיר בתוך הדברים הרבה פעמים ״דער סיגוטער רב זאל לעבן זאגט״, עיי״ש.

37 יסופר כי סביבות עיר חוסט מקום מגוריו של המהר״ם שיק היו הרבה ערים עם רבנים מפורסמים, אך המהר״ם שיק לא היה ניחא דעתי׳ שבחורי ישיבתו יסעו אצלם, אמנם כאשר רצו לנסוע לסיגעט למרן הייטב לב שמח מאוד וחיזקם בדברים ובכל פעם שלח אתם פרוסת שלום מיוחדת לה״ייטב לב וכמו״כ שלח הייטב לב בחזרה פריסת שלום להמהר״ם שיק.

דער מהר"ם שיק האט טאקע ליעב געהאט חסידים, ער האט געזאגט אז חסידים דאוועגען מיט התלהבות, און זיי גייען אין מקוה. דער מהר"ם שיק האט געהאט אן איידעם דער אדא"ער רב, ער האט געהייסן ר' יעקב פראגער ז"ל (בעל שו"ת שאילת יעקב), איינמאל האט ער געזעהן אז דער שווער קוקט אים עפעם אהן מיט א קרום אויג, ער האט נישט געווואוסט וואם האט ער זיך פארזינדיגט, האט ער זיך אמאל געטרויעט און איז צוגעגאנגען און געפרעגט, איך זעה אז דער שווער האט עפעם א שווער הארץ אויף מיר, מה פשעי ומה חטאתי, האט ער אים געזאגט, "אז!, א יונגערמאן גייט נישט אין מקוה שבת אינדערפרי?".[38]

האט ער געזאגט, כ'וועל זאגן דעם אמת, איך גיי יא אין מקוה, איך גיי אבער זייער פריה פארטאג'ס, ווייל כ'האב מורא געהאט אז דער שווער וועט ברוגז זיין אויף מיר אז איך גיי,[39] האב איך נישט געוואלט מ'זאל זעהן...

כ'וועל פארציילן א ענליכע מעשה, אין גראסווארדיין איז געווען דער רב דארט רבי משה הערש פוקס, גראסווארדיין איז געווען שטארק א אשכנזישע שטאט, שפעטער איז עס שוין יא געווען אביסל חסידיש, אבער בעיקר איז עס געווען – פאר די ערשטע קריג – שטארק א אשכנזישע שטאט.

הכלל, ערב פסח האט זיך געמאכט אז חסידישע יונגעלייט האבן זיך אפגעשמועסט אז מ'גייט באקן מצות ערב פסח און זאגן הלל כמנהג חסידים ואנשי מעשה, מ'האט אויפגעזוכט אן אויוועז ביי איינעם אין הויף, און אז מ'גייט מאכן אזא זאך האט מען עם געמאכט בגניבה... ס'האט געמוזט זיין א גרויסער סוד, אז קיינער זאל נישט וויסן.

למעשה, דער ראש הקהל איז געוואויר געוואָרן – איינער האט אים פאר'מסר'ט די חסידישע יונגעלייט – איז ער אריבער געגאנגען ערב פסח נאכמיטאג צום רב, צו רבי משה הערש, ער קומט אריין צום רב אין שטוב אינגאנצן פארקאכט און זאגט אים 'מ'האט זיי געכאפט...', פרעגט דער רב 'וועמען?', זאגט ער 'מ'האט געכאפט די חסידים, מ'האט זיי געכאפט...', מ'האט אים נישט געקענט בארוהיגן, ביז מ'האט פארשטאנען אז מ'האט געכאפט די חסידישע יונגעלייט באקן מצות, פרעגט דער רב, 'וואו? דא איז גראסווארדיין?!', זאגט דער ראש הקהל, 'יא יא, דא איז גראסווארדיין', זאגט דער רב, אויב אזוי זאל מען שוין ברענגען דעם איבערציער (מלבוש העליון) און ער גייט שוין אריבער אהין, ער האט גענומען א פיאקער, און ער פארט צו צו די אדרעם וואו מ'באקט דארטן די מצות.

די חסידים האבן געהאלטן אינמיטן באקן מצות, אויף איינמאל עפנט זיך אויף די טיהר, און דער רב איז אריינגעקומען, ס'איז געווארן דארטן א מהומה, דער פראבירט זיך צו באהאלטן דא, און דער דארט..., רופט זיך אן דער רב, 'וואו לויפט איר?!, כל ימי האב איך געהאט השתוקקות צו באקן מצות ערב פסח, נאר כ'האב נישט געהאט קיין השגה אז ס'איז דא דאהי יונגעלייט וואם באקן, אז כ'האב געהערט אז מ'באקט דא מצות, האב איך זיך געוואלט צושטעלן'...[40]

---

38 ובס' גדולת שאול, מסופר שהגה"ק רבי שאול בראך ז"ל אבד"ק קאשוי הי' מתלמידי המהר"ם שיק, בהיותו שם בישיבתו בהיות כבן י"ג [ט"ו] שנה, חשק נפשו לנסוע למרן הייטב ליום שלש עשרה מידות, כי העבודת הקודש בסיגוט ביום י"ג מידות הי' איום ונורא, קמו בחצות הלילה, ואמרו כל ספר תהלים, והייטב לב היה הבעל תפילה, כשגמרו אמרו סליחות, ואח"כ התפללו שחרית, ואחר התפילה אמרו עוד הפעם כל ספר תהלים, אח"כ דרש הייטב לב בדברי התעוררות למשך כמה שעות, וכשגמר קרא הייטב לב בעצמו את סדר הקרבנות, אדהכי כבר הגיע זמן תפילת מנחה, וקראו ויחל, כי ישבו כולם בתענית, ובכן רצה הגה"ק רבי שאול בראך להיות בצל הייטב לב ביום קדוש כזה, אך ידע ששיטת רבו המהר"ם שיק היתה שבחור צעיר צריך לישב וללמוד ולא ליסע לרבי, אבל כיון שהשתוקק כ"כ לנסוע, התאזר עוז ונכנס לרבו המהר"ם שיק, ושאל את חוות דעתו, ענה לו רבו "צום סיגעטער רב דארף צופארן יעדער וואס האט נאר א מעגליכקייט", כשיצא סיפר לחבריו מה שאמר לו רבו, ונכנסו עוד בחורים לבקש רשות, והוא נתן להם ברכת פרידה, וביקש שיזכירוהו אצל הייטב לב.

ופע"א כשבאו למרן הייטב לב שני בחורים תלמידיו של המהר"ם שיק מעיר חוסט, וטרם שנסעו אמר להם הייטב לב שיאמרו לרבם הרב מחוסט, שאם רוצה שיהיה לו שכן טוב (העיר חסט היא קרובה לסיגעט) יתפלל עליו שישוב בתשובה שלימה...

38 עיין בס' אלף כתב שהגאון המהר"ם שיק ז"ל אמר לחתנו הנ"ל שמורו ורבו החתם סופר איז געווען א גרויסער מקוה גייער, ע"ש.

אגב, עיי' בס' דרכי משה החדש (אות קל"ז) שהגה"ק ר"ש בראך מקאשוי ז"ל סיפר שכשרבו המהר"ם שיק הגיע לכהן בעיר חוסט, קרא בליל שב"ק להשמש המקוה-איד וביקש ממנו המפתחות של המקוה, ובהשכם בבוקר כשהאנשים רצו ללכת לטבול ראו שהוא סגור, וכשהלכו להשמש אמר שהמפתח אצל הרב החדש, והאנשים הגיעו אליו לשאול וכי למה סגר את המקוה, והשיב להם שלא ידע שכאן בעיר חוסט יש אנשים המקפידים על טבילה בשב"ק, ומסר להם את המפתח וציוה לפתוח מיד.

39 כי אצל האשכנזים הי' כמה שחששו שלא לטבול בשב"ק מחמת חשש חילול שב"ק.

40 ויש להעתיק תשובה נפלאה מהגאון הנז' (בסוף שו"ת יד רמ"ה בהשמטות סי' קל"ד) כשא' מתלמידיו שואל לו האם להניח תפילין דרבינו תם, ומייעץ

הגרש"ש: איז אזוי ווי ס'איז געווען אין גראסווארדיין אזעלכע באהאלטענע חסידים, אבער אין אוהעל זענען זיי

לו להניח תפילין דר"ת, וכותב לו בזה"ל: ...ואם לבו נוקפו באמרו, בכל זאת כתוב בשו"ע שרק מי שהוא מפורסם בחסידות ינהוג כן, זאת עצתי ישתדל באמת לקיים מילי דחסידי - חסידות אמתי - להתחסד עם קונו, לדקדק במצות בזהירות וזריזות יתירה, ולדבק עם חסידים באמת ואנשי מעשה אשר כוונתם לש"ש.

ועיקר החסידות ומקורו, לדעתי הוא האהבה לה' ולתורתו הקדושה, ישקוד בכל כח ועוז על דלתי התורה, בעת אשר אינו מוכרח להשתדל בפרנסת ביתו, וילמוד בעיון רב ושמחת הנפש. וגם לילך כפעם בפעם אל צדיק מפורסם לראות התנהגותו בקדושה וללמוד ממעשיו מה טוב.

והחכם עיניו בראשו ללמוד רק מהצדיקים ומתלמידיהם החסידים באמת, אבל לא ישגיח על המון עם הרצים אחריהם ונקראים 'חסידים' ואינם אלא מכת החסידים, "אם גם באלו אין להתגרות ולהתווכח חס ושלום", ואם כן יעשה מעלתו נ"י מובטחני בו שלא יתחרט חס ושלום... עכ"ל הזהב.

ומן החובה לציין שכבר נפלאים מעשיך (ה"ב) מובא שסיפר הרה"ח ר' פרץ לעפקאוויטש ע"ה שפע"א שחה עם מרן רבינו בעל הברך משה ז"ל ונסתובבה השיחה אודות האנשים המכונים חסידים, והם צבועים רח"ל, ומרן רבינו אמר לו שכדאי ללמוד את התשובה הנ"ל, ובה רואין שהגאון רבי משה הערש ז"ל הנ"ל מייעץ שגם אם אלו שאינם חסידים באמת גם כן אין להתגרות, וחזר על דבריו בהתפעלות גדולה.

שאלות ותשובות

יד רמה

על ד' חלקי שו"ע וח"מ על כמה סוגיות הש"ס

אשר חברו האיש הגדול בעקום ציס"ע
הרב הנאון האמתי מופלא והדרו כקש"ת

מוהר משה צבי פוקס יצ"ל

שהיה אביד"ק בעובי דקק נראסווארדיין יצ"ו
ומלפנים בק"ק וו. סערעד יצ"א.

נסדר והובא לבית הדפוס ע"י נכדו
הק' דוב בער קליין
דיין דק"ק האלמין

שנה ת"ש לפ"ק

נדפס ברשות של בן אחות המחבר ועל
בנימין זאב רובינשטיין
אראדנא (גראסווארדיין) האמבורג

נישט געווען אזוי באהאלטן, נאר זיי האבן זיך געמאכט א בית המדרש'ל, אבער דער רבי שמואל בראך ער האט מורא געהאט, אפילו וועז דער רבי דער מהר"ם שיק האט אים געזאגט אז ער קען גיין דאווענען דארטן ביי די חסידים, איז ער געגאנגען אזוי נישט אפיציעל, ער האט זיך אוועק געשטעלט אז בעצם געהערט ער פאר רבי אלעזר לעוו"ם קהילה, פאר די גרויסע קהילה, אבער ער האט זיך געדרייט ביי די חסידים, און ער האט געמאכט א 'חברה ש"ס', אזוי ווי ס'איז דא ביי אונז חבורות וואס מ'לערנט תורה, האט ער דארט געמאכט א חברה, אבער ער האט קיינמאל נישט געגעסן פון די פלייש פון די ספרדים, ווייל ער האט מורא געהאט פון רבי אלעזר לעוו, ער האט דאך גע'אסר'ט די פלייש.

דא האט ער זיך געטראפן אז זיי האבן געמאכט א סיום אין ביהמ"ד, און טאמער וועט ער נישט עסן פון די פלייש, וועט דער עולם זעהן, דו מאכסט מיר דא קינצען... לערנען לערנסטו פאר דא, און דא האסטו א שטעלע, און די פלייש עסטו נישט? האט ער נישט געוואוסט וואס צו טוהן, האט ער אנגעפרעגט דעם מהר"ם שיק די שאלה וואס ער זאל טוהן, צי ער זאל עסן פון די פלייש, צי ער זאל נישט עסן פון די פלייש?[41]

איז מורא'דיג אינטערסאנט דא אין דעם בריוו, מ'קען זעהן, מ'האט אריין געלייגט די העתקה אויך דא אינעם קובץ,[42]

---

41 הגאון רבי שמואל בראך ז"ל אב"ד ניר-מאדע אשר עפ"י עצת רבו המהר"ם שיק קבע מקומו בעדת החסידים באוהעל אחרי חתונתו, ובתוך זמן קצר שנה לעצמו שם טוב בהיותו גדול בתורה וביראה, ואף עם גילו הצעיר בחרה אותו הקהילה להיות ראש החבריא, ויסד בעיר חברה ש"ס ללימוד תורה ברבים, ועמד בראש החבורה, כאשר יחזה הקורא להלן במכתב שערך לרבו.

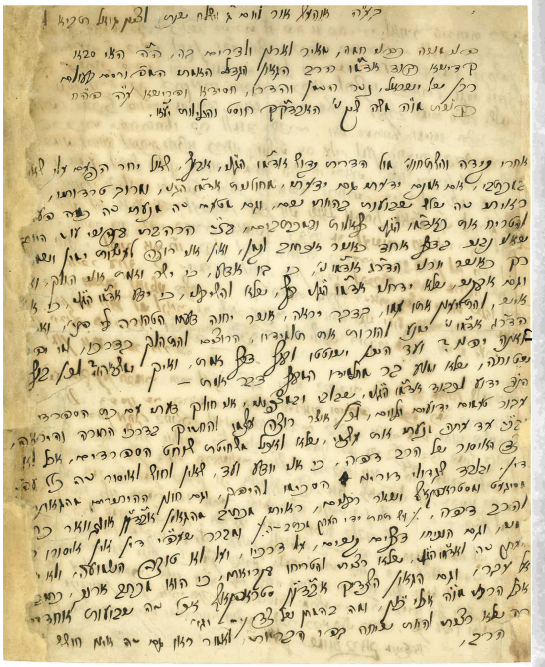
והנה בחודש כסלו בשנת תרל"ט התכוננו החברה ש"ס של עדת הספרדים לערוך סעודת סיום מסכתא ברוב פאר, והיה ברור שיגישו שם בשר משחיטת השוחט של הספרדים שנאסר ע"י המרא דאתרא, ורבי שמואל נמנע מלאכות משחיטתו מפני שלא רצה להיות לשיחה בפי המחרחרי ריב, וערך אז שאלה ארוכה וערוכה לרבו מרן המהר"ם שיק ז"ל להורות לו כדת מה לעשות.

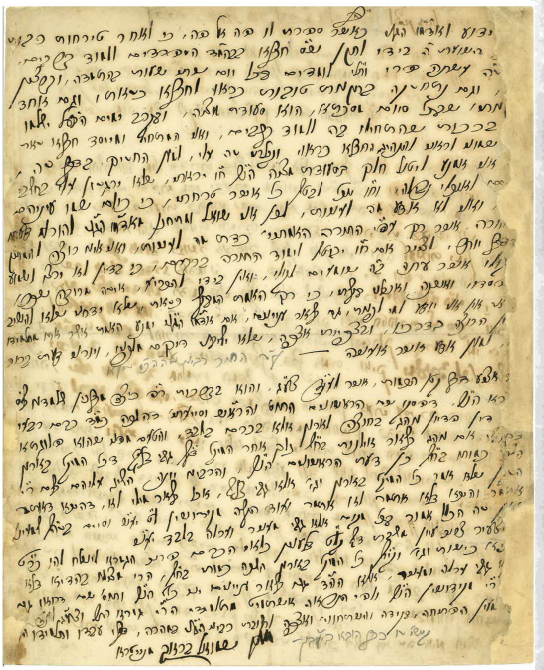
מרן המהר"ם שיק כבר היה אז חלוש וחולה, כי זה היה שבועות אחדים לפני הסתלקותו, ביום ר"ח שבט בשנה זו, עכ"ז לא היה יכול לעצור ברוחו מלשאול מחמת נחיצות הענין, וגם כי לא היה רגיל לעשות שום דבר מבלי לשאול את רבו.

42 להלן העתק המכתב הנ"ל:

אין נומער 13, און ער שרייבט דארט אזוי, ממש דעם דריטן שטיקל:

"הנה ידוע לכבוד אדמו"ר שבלבי ובמצפוני אני חולק דעתי עם כת הספרדים" – איך האלט מיט די כת הספרדים – **"עבור טעמים ידועים וגלויים לכל אשר רוצה עצמו להחזיק בדרכי התורה והיראה, ובכל זאת עד עתה מנעתי את עצמי שלא לאכול משחיטת שוחט הספרדים, אבל לא מצד איסור של הרב דפה, כי אני יודע ועד, שאין לחוש לאיסור זה כלל עפ"י דין, בפרט שגדולי דורינו הסכימו להיפך, וגם חוץ ההיתרים מגאונים מסיגעט** (מרן הייטב לב) **ומסטראפקאף, ושאר רבנים"** – סטראפקוב מיינט ער דעם היילגן שינאוועך רב – **"ראיתי מכתב מהגאון אבדק"ק אונגוואר"** – פון רבי חיים הערש מאנהיימער – **"ומברר שעפ"י דין אין איסורו בזה ממש, וגם הוכיחו דברים קשים על דרכיו, ועל לא טובה השמועה".**[43]

---

43 והרי לפניך קטעים ממכתב עוז זה אשר נראה ממנו עומק הערצתו לרבו הקדוש, וגם דביקתו הנפלא למדת האמת, וקנאת ה' שבער בקרבו.

"בע"ה, אוהעל אור ליום ג' וישלח שנת לציון גואל תביא (תרל"ט) לפ"ק

פני משה כפני חמה, מאיר לארץ ולדרים בה, ה"ה האי סבא קדישא כבוד אדמ"ו הרב הגאון הגדול האמתי המפורסם בעולם, רבן של ישראל, נזר הזמן והדרו, חסידא ופרישא, ע"ה (עמוד הימיני) פה"ח (פשש החק) בקש"ת (כבוד קחשת שם תפארתו) מו"ה משה שיק נ"י האבדק"ק חוסט והגלילות יע"א.

אחרי קידה והשתחויה מול הדרת קדוש אדמ"ו הגנ"י, אבקש, שאל יחר הפעם עלי שאטריחו במכתבי, אם אמנם ידעתי גם ידעתי מחולשת אדמ"ו הגנ"י, ומרוב טרדותיו [אשר] ראיתי זה שלש שבועות בהיותי שם, וגם מטעם זה מנעתי זה כמה פעמים להטריח את כאדמ"ו הגנ"י בשאלות ובמכתבים, בכל זאת ההרבתי בנפשי עוז, היות שאני נבוך בדבר אחד כאשר אכתוב לקמן, ואין אני רוצה לעשות ימין ושמאל רק כאשר יורני הדר"ג אדמ"ו נ"י, כי בו אדע כי ישר ואמת אני הולך, [ואחלה] וגם אבקש שלא יחדני אדמ"ו הגנ"י בקל שלא להשיבני, כי ידע אדמ"ו הגנ"י כי אין איש להתייעץ אתו עמו בדבר שלא יראה אשר יחוה דעתו הטהורה בלי פני...

הנה ידוע לכבוד אדמ"ו הגנ"י, שבלבי ובמצפוני אני חולק דעתי עם כת הספרדים עבור טעמים ידועים וגלויים לכל אשר רוצה עצמו להחזיק בדרכי התורה והיראה, ובכ"ז עד עתה מנעתי את עצמי מלאכול משחיטת שוחט הספרדים, אבל לא מצד איסור של הרב דפה, כי אני יודע ועד, שאין לחוש לאיסור זה כלל עפ"י דין, (ובלבד) [ובפרט] שגדולי דורינו הסכימו להיפך, וגם חוץ ההיתרים מהגאונים מסיגעט (ה"ה מוהר הגה"ק הייטב לב) ומסטראפקאף (ה"ה מוהר הגה"ק בעל דברי יחזקאל) ושאר רבנים, ראיתי מכתב מהגאון אבדק"ק אונגוואר (ה"ה האאן רבי חיים צבי מאנהיימער) כתוב להרב דפה (ויש תחת ידי העתק מכתב זה) ומברר שעפ"י דין אין באיסורו בזה ממש, וגם הוכיחו דברים קשים על דרכיו, ועל לא טובה השמועה, ולא [שלחתי] התעק זה לאדמ"ו הגנ"י, שלא רציתי להטריחו בקריאתו, כי הוא מכתב ארוך, כתוב על עבר, וגם הגאון הצדיק אבדק"ק סטראפקאף אכל זה שבועות אחדים אצל הרבני מו"ה אבלי כ"ץ, ומה בהמתן של צדיקים וכו', רק שלא רציתי להיות שיחה בפי הבריות לאמור, ראו גם זה אינו חושש לאיסור של הרב.

דער ״לא טוב השמועה׳ איז, מ׳האט געהאט געשמועסט אז ס׳איז פונעם מהר״ם שיק אויך דא א ברייוו אז רבי אלעזר לעוו האט געהאלטן זיינע דרשות אויף אונגארישׁ, איז אינטערעסאנט אז דער מהר״ם שיק שרייבט אים אין א ברייוו, א מעשה וואס ער האט מיטגעהאלטן מיט זיין זיידן דער ״שמן רוקח׳, אז ער האט ממש מקלל געווען א געוויסער רב ווייל ער האט גערעדט א דרשה אויף די גוי׳אישע שפראך, און האט אים געזאגט, ״כ׳בין גוט מיט דיר אבער כ׳דארף דיר זאגן דעם אמת, איך הער לשון הרע אז דו רעדסט דעם שפראך׳.[44]

רבינו: ס׳איז געווען זייער א גרויסע קפידא אין אונגארן, נישט צו זאגן א דרשה אויף אונגארישׁ, ווען ס׳איז געווען די אסיפה אין מיהאלאוויטץ (באסיפה שהתקיימה בשנת תרכ״ו),[45] דער ערשטער סעיף אין די תקנות פון מיהאלאוויטץ איז געווען אז מ׳טאר נישט זאגן קיין דרשה בלשון לעז,[46] דאס איז נאך פאר די אנדערע זאכן, שפעטער איז ערשט דא די

ידוע לאדמו״ר כאשר ספרתי לו פה אל פה, כי לאחר טירחות רבות [עלה] בישועת ה׳ בידי לתקן ש״ס חברה בבהמ״ד הספרדים ללמוד ברבים, וב״ה עשתה פרי, ותל״י לומדים בכל יום שתי שעות בהתמדה וברצון [טוב], וגם נתחזקה בתקנות טובות כראוי להחברה כזאת, וגם אחד מתקנותי׳ שבכל סיום מסכתא, הוא סעודת מצוה, ובקרב הימים הבע״ל ישלמו מס׳ ברכות שהתחילו בה ללמוד ברבים, ואני המתחיל ומייסד חברה זאת, שמוני לראש להנהיג החברא כראוי, וקבלתי זה עלי, למען החזיק בדבר זה.

ואם אני אמנע ליטול חלק בסעודת מצוה הנ״ל, ח״ו יראתי שלא ירגזון עלי בחשבתי עליהם לאוכלי נבילה, וח״ו לבטל כל אשר טרחתי, כי כולם שמו עיניהם [בי], ואני לא אדע מה לעשות, לכן אני שואל ומתחנן מאדמו״ו הגו״י להורני דעתו דעת תורה, אשר רק עפ״י התורה האמתי׳ כדת מה לעשות... ואשנה ואשלש בקשתי, כי רק האמת המבקש כזאת, דלא ידחני שלא להשיב, [בי] אז אין אני יודע למי לפנות, גם בשאר ענינים, אם אדמו״ר הגו״י ימנע האמת אשר אתו מתלמידו הנאמן הרוצה בדרכיו, ובצפיותי אצפה, שלא ישיבני ריקם מלפניו, ויורני דעת ברור... למען אדע אשר אעשה...״.

בהמשך המכתב מקשה לרבו קושיא נפלאה בדברי רבינו יונה בר״פ כיצד מברכין במס׳ברכות מה שעלה בדעתו בעת לימודו ברבים.

רבו המהר״ם שיק לא איחר מלהשיבו אף על חולשתו האנושה משום נחיצות הענין ביום ה׳ וישלח, רק שני ימים מיום ששלח השאלה, והתיר לו לאכול משחיטת השוחט בלי פקפוק, וכמו כן כתב לו יישוב נאה על קושייתו. תשובה זו הדפיס רבי שמואל כאשר הו״ל ספרו שו״ת מהר״ם שיק חלק יו״ד סי׳ ט״ז-י״ז בעילום שם השואל, וזהו מתשובותיו האחרונות של מאור הגולה רבינו המהר״ם שיק.

על טופס מכתב השאלה עצמו כתב אח״כ רבי שמואל שרבו המהר״ם שיק התיר לו לאכול משחיטתו, וכמו כן על הקושיא ברבינו יונה כתב לו שכבר הקשה זאת היעב״ץ.

44 עיי׳ בקובץ כרם שלמה (קובץ כ״א עמ׳ כ״א) שנעתק מכתב ששלח המהר״ם שיק להגאון רבי אלעזר הנ״ל אודות הדברי ריבות בעיר אוהעל:

...ואני נוטל רשות והורמנא מאת מעכ״ה לפרוט איזה דברים ששמעתי. - הראשון, שהוא דורש בלשון לאומים ודבר זה אסרו באסיפה יותר מעשרים רבנים גאונים מובהקים, ואע״ג שאביו הגאון המנוח זצ״ל לא

חתם עצמו על התקנה ההוא, וגם אני לא הסכמתי מצד טעמים, כיון שנאסר ואין מעלתו חושש לאיסור הנעשה ע״י הרבה רבנים, וה״ד שהם אינם צריכין לחוש לאיסור שנתן מעלתו, ואם אמנם שאין בטענה זו ממש, אבל באמת כבר הזהיר במשנה דאבות על זה, דשמעיה אומר חכמים הזהרו בדבריכם וכו׳, ובפרט מעלתו שיש לו תלמידים רבים, וידוע דאי אפשר לדרוש בלשוניהם, אלא א״כ הרגיל עצמו טובא בלשוניהם, ותלמידים השומעים את זה ויסברו שזה דרך הישר, יבלו ימיהם בציטטוגען וביכער שהרבה מהם מלאים אפקורסות, והיינו שאמר התנא, שמא יגלו למקום מים הרעים ויהיה ח״ו שם שמים מתחלל, וגם אבותיו ואבות אבותיו לא עשו ככה, וראוי לנו לילך בדרכי אבותינו ומנהג אבותינו מקדמת דנא, ואית ביה נמי משום אל תטוש תורת אמך, וכבר כתבתי לו בזה פעם אחד... עכ״ל.

45 להלן תצלום מחתימת הרבנים על תקנות מיהאלאוויטץ אשר חתמו באסיפה הנ״ל:

46 על נוסח הקול קורא הנ״ל התומים ע״א רבנים גדולי וצדיקי אונגארין ובניהם הרה״ק מצאנז והרה״ק מהרי״א מויד־טשוויב, וז״ל בסעיף א׳: אסור לדרוש דרשה בלשון אומות העולם, וכן אסור לשמוע דרשה בלשון אומות העולם, על כן צריך כל בר ישראל אשר ישמע שרב או אחר דורש בלשון נכרי, לעזוב את בית הכנסת ולצאת החוצה, והדורש צריך לדרוש בלשון יהדות שמדברים בו ישראל הכשרים אנשי המדינה הזאת.

אנדערע סעיפים, אז די בימה זאל זיין באמצע, דאם איז ערשט שפעטער אין סעיף ב', אבער סעיף א' איז געווען אז מ'טאר נישט זאגן קיין דרשה אויף אונגאריש, ס'איז א גרויסע קפידא געווען.[47]

און מ'זעהט, ס'איז דא אין דברי יואל אין די תשובות צום סוף (ח"ב סי' קעו), איז דא געדריקט א בריוו וואם דער זיידע ז"ל דער קדושת יו"ט שרייבט צום באניהאדער רב,[48] אין יאר תרס"ג, א יאר פאר זיין פטירה, זעהט מען דארט ווי ער האט זיך געשלאגן דאם אנצוהאלטן די קפידה אין אונגארין.

*

רבינו שליט"א המשיך: אז מ'רעדט פון היסטאריע, ווען האט מען זיך אפגעטיילט אונטערלאנד פון אויבערלאנד, אין דעם פרט, די אסיפה אום תרכ"ו וואם איז געווען אין מיהאלאוויטץ, איז געווען אונטער געשריבן דורך אסאך רבנים, אז מ'קוקט ארום זעהט מען דאם איז אונטערלענדישע רבנים, נאר פון אונטערלאנד, די אויבערלענדישע רבנים זענען נישט אונטער געשריבן, דער כתב סופר איז נישט אונטער געשריבן. דער מהר"ם שיק אויך נישט. דער ייטב לב יא.[49]

ס'איז דא א תשובה אין מהר"ם שיק (סימן ע'), וואו דער מהר"ם שיק שרייבט, מ'האט זיך ארום געקריגט וועגן דעם, אוז ער האט נישט געהאלטן אז ס'איז דא אן איסור, אבער רבו עלי חברי והנני מבטל דעתי.[50]

---

47 וזל"ק של מרן החת"ס: ועל כן הקדים לומר כה תברכו בלשון הקודש, שאם ידרוש הדורש בלשון עם זר וילביש דברי התורה במלבוש שק ואפר יהיו דברים טובים ונאמרים לשם שמים מ"מ התורה שהיא חגורה שק אינה נכנסת בלב השומעים, והיינו דכתיב כי תורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא שאינם מכירים בלשון ארמי אז תורה יבקשו מפיהו, והיינו כה תברכו בלשון הקודש דוקא, וקאי אחכם הדורש כנ"ל.

וכן כתב הגה"ק משינאווא ז"ל (דברי יחזקאל פ' ראה): ...שנמצאים אנשים שידמה להם שאם יחניפו את הרשעים באיזה ענין דהיינו שידרוש בבית הכנסת בלשונות העכו"ם אשר אסרו חז"ל וידמה להם אשר בזה שיחניפו אותו יוכל להטות לבבם לדבר טוב, דהיינו שעי"ז יוכל לתקן העיר בדברים טובים, וזה ונתן אליך אות או מופת ואח"כ ובא האות והמופת וגו', דהיינו שהראו לכל שעל ידי זה הטו לבבם ופעלו דברים טובים, על זה הזהיר הכתוב לא תשמע אל דברי הנביא ההוא וגו', כי אנו אין לנו אלא אחרי ה' אלקיכם תלכו ומפרש האוה"ח הקדוש שבכאן נרמז ששה סדרי משנה יעו"ש, שאין לנו אלא דברי חז"ל ולא לעשות תחבולות אחרות ממה שאסרו חז"ל, והנביא או חולם החלום ההוא יומת, והדברים הטובים ההם לא יהיה להם קיום וחיזוק כלל רק אנחנו נלך בעקבות אבוה"ק ואז לא יעזבנו ה' ואל יטשנו.

ועי' בדברי יואל (פ' שמיני, עמ' רנ"א) וז"ל: ...וק"ו בנידון דידן דאסור לנו להשתמש בלשונם, דלא היתה בו קדושה מעיקרא, רק אדרבה כח טמא מכל אומה ואומה מושרש בלשונם, ועיי"ש מה שהאריך רבינו בענין זה.

48 הגאון ר' אליעזר חיים דייטש ז"ל אבד"ק ור"מ באניהאד, מח"ס שו"ת חלקת השדה, שו"ת פרי השדה, תבואות השדה על סוגיות הש"ס ועוד.

49 עיי' בס' זכור ימות עולם מהגה"ח ר' בן ציון יאקאבאוויטש ע"ה (ח"א עמ' ע"ט) שמקדיש כמה דפים על ענין זה, ומביא שא' מהלוחמים נגד 'תקנות מיהאלאוויטץ' פירסם אז מאמר במכ"ע נגד התקנות הנ"ל, וכותב שרק הרבנים המשתייכים להחסידים מאונטערלאנד חותמים על התקנות הנ"ל, והרבנים מאויבערלאנד ובראשם תלמידי החת"ס לא חתמו על התקנות הנ"ל. כמו כן העלה הלה טענה שלמעשה חתומים על התקנות רק ע"ב רבנים, והרבה רבנים מפורסמים ומנהיגי העיירות באונגארין לא חתמו, ובראשם הכתב סופר ז"ל, המהר"ם שיק ז"ל, והגאון רבי ירמי' לעוו ז"ל.

והגה"ח הנ"ל מפריך את דבריו מכל וכל, ראשית כל כי בהאסיפה הגדולה שהתקיימה אח"כ בשנת תרכ"ט נתקבצו ובאו כל הרבנים החרדים כולם כא', וכולם הסכימו לענין הטיילונג, וסופם הוכיח על תחילתם.

חוץ מזה מעתיק תשו' בעל הגורן דוד ז"ל מדיארמאט (סי' ז') שא' שאל לו בענין העמדת הבימה באמצע הביהמ"ד שהיה נראה לו שזה איסור קטן, והגאון משיב לו בגודל האיזור לשנות צורת הביהמ"ד, וכותב לו בהמשך דבריו בזה"ל: ...והמתיר הוא מתיר איסור תורה, אך מה שלא חתמו על פסק בית דין רק שנים ושבעים רבנים, הוא מטעם שרבים מהרבנים חשבו שאין טוב לפרסם האיסור, כי הרבה שלא ישמעו ורבים ילגלגו עוד יותר בכתב ולשון לע"ז לעיני העמים והשופטים, וחשבו (ר"ל הרבנים חשבו) שהגיע העת שנאמר "לכן המשכיל בעת ההוא ידום", ומוטב שיהיו שוגגין וכו'... ע"ש.

ויתירה מזו, הוא מעתיק שם מכתבו של הגאוה"צ מו"ה ישראל משה דושינסקיא ז"ל גאב"ד בירושלם עיה"ק ת"ו (שמפורסם בראש הס' מקור חיים - דיארמאט) ובשולי המכתב כותב משמי' דמר אביו הגאוה"צ המהרי"ץ ז"ל, שהוא אמר דלכן נעדר מרן המהר"ם שיק ז"ל מאסיפת מיהאלאוויטץ, כי עי"ז רצה לחזק את הפסק דין, כדי שלא יאמרו שיצא פסק דין בחתימות גרידא בלי מו"מ של הלכה כדרכו של תורה, לכן רוצה הוא שיבואו וישאלו שאלה ממנו בכל הנוגע להאמור בפסק דין, והוא ישיב כדת וכהלכה, וממילא יקבל פסק דין זה תוקף של דין תורה, אשר אין עליו עוררין, עיי"ש.

50 וז"ל המהר"ם שיק בהמשך התשובה שם: "ולכך בוודאי אין להתיר ללמוד דברים שיש בהם חשש מכמה קלקולים הנ"ל אפי' אם יהיה כוונתו רצויה, מכל מקום אם נמצא אדם צדיק שהכניס עצמו לזה דקים ליה בנפשיה שלא יכשל, אפילו עבר והכניס עצמו לסכנה ויצא בשלום, ומוחזקין אנו בו שהוא ת"ח וירא ה' מרבים, ודורש בלשון לאומים וכל כוונתו להרחיב גבול הקדושה, ולהמשיך קלי הדעת לתורת ה' ויראתו, וללחום מלחמות ה' נגד הרשעים, לסתום פי דוברי שקר, ועתק על תוה"ק, ורצונו ומאויו לזכות הרבים, וכל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו, לחוש ח"ו שיחטאו אחרים על ידו, אם מעשיו באמת ואמונה

אבער דער כתב סופר האט נישט מסכים געווען. פרעשבורג איז מער צו מערב, דארט איז שוין געווען זייער שטארק דייטש׳יש, מ׳האט גערעדט דייטש, און צו אסר״ן צו זאגן א דרשה אויף דייטש, האט דער כתב סופר דאם שוין נישט געקענט ביי זיך אין שטאט אויספירן. אין פרעשבורג האט מען עם נישט געקענט טוהן, האט ער נישט אונטער געשריבן.

אינטערסאנט, רבי שאול בראך אין זיין ספר (אבות על בנים) שרייבט א מורא׳דיגע מעשה וועגן רבי הילל קאלאמייער, וועלכע ס׳איז געווען די אסיפה אין מיהאלאוויטץ אין שנת תרכ״ו האט .... [א׳ מגדולי הדור המפורסמים] נישט אונטער געשריבן, שרייבט ער דארט אז רבי יהודה גרינוואלד דער סאטמארער רב (ה״ה הגה״ק בעל שבט מיהודה עה״ת ושו״ת זכרון יהודה) האט אים פארציילט אז ער איז אמאל געווען אין ׳באדן׳ און איז געזעצן מיט רבי הלל קאלאמייער אויף א באנק, און רבי הלל קאלאמייער האט געזאגט פאר רבי יהודה גרינוואלד ׳אויף דעם באנק בין איך געזיצן מיט יארן צוריק, אויף איינמאל האב איך געזעהן .... [אותו גאון הנ״ל], וועלכע ער איז שוין נישט אויף דעם עולם, און ער בעהט א תיקון פאר זיין נשמה, וווייל ער האט נישט געוואלט אונטער שרייבן אויף די תקנות....!׳, אזוי שרייבט ער דארט.[51]

למעשה האט דער כתב סופר ביי זיך אין שטאט געמוסט א מגיד,[52] וווייל אין שטאט איז שוין געווען אסאך מאדערנע מענטשן, האט ער געמוסט א מגיד זאל דרש׳ענען (ה״ה הרה״ג רבי שרגא פישמאן ז״ל), יענער האט געזאגט גוטע דרשות און האט נאך געדרעדט א גוטן דייטש, אז דער המון עם האט זיך מחי׳ געווען.[53] אבער וועלכע ס׳איז געקומען אז דער כתב סופר איז נפטר געווארן, האט די שטאט נישט געוואלט אויפנעמען דעם זוהן דעם שבט סופר, נישט וווייל ער איז

וכוונתו רצויה לא מצאתי מקום לאסור לו במקום שאין רוצין לשמוע כי אם בלשון אשכנז, ואם לא ידרוש בלשון אשכנז יקבלו אחר אינו הגון וכו׳, לא מצאתי איסור לירא ה׳ לדרוש בלשון אשכנז.... וזה היה דעתי בענין דרשות בלשון אשכנז, אבל חברי רבו עלי והסכימו שלא כדברי וצריך ומוכרח אני לקבל דבריהם באימה וביראה, וחלילה לסור מדבריהם.

51 וז״ל שם בס׳ אבות על בנים (עמ׳ ב׳, בהקדמת הספר) ״ובמקום מולדתי עיר נייטרא הי׳ רב אב״ד גאון וצדיק מפורסם כש״ת מו״ה יחזקאל בענעטה ז״ל, וצוה לפני מותו שיעשו גדר ד׳ אמות סביב לקברו, מטעם שאולי יקחו אחריו רב דורש בלע״ז, והוא אינו רוצה להיות קבור בתוך ד׳ אמות שלו. וכדי שלא יהי׳ הפסד לקהל, הרשה לקבור בתוך ד׳ אמות אלו נפלים. והמון עם נתפתו וחשבו שאם יהי׳ הרב מלומד בחכמות חיצוניות יפעול להם טובות אצל השרים. והאמת לא כן הוא, כי ה׳ יתן חן ליריאיו ולב מלכים ושרים ביד ה׳.

וסיפר הצדיק המפורסם כקש״ת מו״ה יצחק רייך [נשיא הלשכה של הארטאהדאקסין הראשונה במדינת אונגארן] שבקהלה אחת גדולה בסלאוואקאיי הי׳ הרב גאון וקדוש, ולאחר הסתלקותו בחרו בגאון מפורסם, וזה כבר דרש בלע״ז. ובעת בואו לדרשתו הראשונה, קראו ראשי הקהלה את ראשי השרים שבעיר שיבואו לשמוע הדרשה של רבם החדש, בעת פרידתם שאלו אותם ראשי הקהלה, אם מצאה הדרשה חן בעיניהם. ע״ז השיב הראש שבהם, שהוא דרשן מובחר, אולם הרב הזקן הי׳ איש קדוש.

52 זה היה בשנת תרכ״א ותרכ״ב כאשר הי׳ מדוכא ביסורים ר״ל ולא עזב את טרדותיו העצומות בהרבצת תורה בלימוד שיעורים עמוקים תמידין כסדרם, ובכתיבת תשובותיו בדבר ה׳ זו הלכה שהשיב לרחוק ולקרוב ובהנהגת המדינה ללחום מלחמת ה׳ עם המתחדשים ופורצי גדר בכרם בית ישראל, ובעצם בהנהגת עירו, אז ביקשו אותו להקל מעליו ולקבוע בעל דרשן בעירו, [עיין בסוף ש״ת כתב סופר חלק חו״מ בתילחת המחבר דף כ״ז עמוד ג׳ ד״ה ק].

53 בהקדמת הספר אור שרגא (מהמגיד הנ״ל שנדפס בהסכמת הדעת ספר ועוד נכד החת״ס) מובא שכשהגאון הכתב סופר הציע לו להיות מגיד בעיר פרעשבורג, שאל את הכתב סופר בצחות: מהיום אתם תהיו ׳הרמב״ם׳ ואני אהיה ׳המגיד משנה׳?, ענה לו הכתב סופר בדרך צחות: זאת איני יודע, אבל קופת הקהילה יצטרכו מהיום לשלם ׳כסף משנה׳.

וראיתי מכתב מכ״י הגאון הקדוש מו״ה שמעון סופר ז״ל אב״ד דק״ק קראקוי, בו סיפר שהגאון בעל שערי תורה התגורר פעם במרחץ פישטיאן, ונסע הגאון מו״ה שמעון לבקרו. ואז בא לשם גם בנו של בעל שערי תורה, הגאון מו״ה ירמי׳ לעוו לבקר את אביו, התחיל השערי תורה להתאונן על הדרשות בלע״ז, ואמר שזה יכחד ח״ו ידיעת התורה מישראל. בתוך הדברים בא גם הגאון הנזכר בקהלה גדולה שבסלאוואקיי לבקרו. וביקש הגאון מו״ה ירמי׳ לעוו מאביו, שאל ידבר כעת מענין דרשות בלע״ז, לפי שהגאון הנזכר דרש בלע״ז. והגאון בעל שערי תורה הרע לו זה מאד, וקם על רגליו וקילל קללות נמרצות להדורש בלע״ז. והגאון הנ״ל שב לביתו, ובימים מועטים של״ח״.

והגאון הצדיק כקש״ת מו״ה יודא ז״ל גרינוואלד האב״ד דק״ק סאקמער סיפר ענין פלא שהגאון הקדוש כקש״ת מו״ה הילל ז״ל ל״ש האב״ד בק״ק קאלאמיא היה במרחץ באדען והגאון מו״ה יודא נסע לשם לבקרו, ומצאו יושב על ספסל, וסיפר לו זה כמה שנים הייתי יושב על ספסל זו ואמרתי תהלים, בא אלי הגאון הצדיק כקש״ת ..... זצ״ל שהיה אב״ד בק״ק ....., וביקש ממנו שאתקן נשמתו שיש עליו דין על שהוא לא רצה אז להסכים לגזור איסור לדרוש בלשון לע״ז, וחזי מאן גברא דקמסהיד עליו.

ותו בשנת תרכ״ח באסיפת רבנים גאונים צדיקים גזרו איסור לדרוש בלע״ז, וז״ל, אסור לדרוש דרשה בלשון אוה״ע, וכן אסור לשמוע דרשה האמורה בלשון אוה״ע, ע״כ צריך כל בר ישראל אשר ישמע שרב או אחר דורש בלשון נכרי לעוזב הביהכ״נ ולצאת חוצה, והדורש צריך לדרוש בלשון יהדות שמדברין בו ישראל הכשרים אנשי מדינה הזאת עכ״ל. והסכימו לזה כל בתי דינים מארבע ארצות ורבותינו שבא״י ורבותינו שבגולה כמבואר בס׳ מעשה אבות, עכל״ק.

נישט געווען געגנג תלמיד חכם, ער איז געווען א גרויסער גאון, א גרויסער תלמיד חכם, נאר ווייל די שטאט איז שוין געווען געגנג אזוי פארפארן, און זיי האבן שוין געוואלט האבן מער א מאדערנער רב.

מ׳וועט היינט דאס נישט גלייבן, מ׳האט נישט מקבר געווען דעם כתב סופר דריי מעת לעת,[54] איר ווייסט וואס דאס הייסט? ס׳איז געווען ווינטער כ״ד טבת, און מ׳האט אים אויפגעהאלטן דריי מעת לעת, ווייל די שטאטישע אידן האבן נישט געוואלט אויפנעמען דעם שבט סופר אלין רב, האט מען אים נישט מקבר געווען ביז מ׳וועט אים אויפנעמען. און מ׳האט געמאכט אן אלארעם, ס׳זענען געקומען צופארן די תלמידים פונעם כתב סופר, גרויסע רבנים, און אויך תלמידים נאך פונעם חתם סופר וואס האבן נאך געלעבט, און זיי האבן געמאכט פרעשור אויף די שטאט אז מ׳זאל אויפנעמען דעם זוהן, און ס׳איז נישט געגאנגען אזוי גרינג.

די מעשה האט זיך געענדיגט, ווען דער מגיד, אזוי האט מען אים גערופן ׳דער מגיד׳, ער איז ארויף געגאנגען צום ארון קודש אין שוהל, און ער האט גזאגט, ׳איך שווער אז איך נעם נישט איבער דאס רבנות דא׳, ער איז נאך נעווען געגנג ערליך, און האט גזאגט אז ער נעמט נישט איבער דאס רבנות, און אזוי אז ער האט שוין צוריק געצויגן, במילא איז געווארן רוהיג.[55]

אינטערעסאנט, רבי הילל קאלאמייער, ער איז יא געווען אונטער געשריבן דארט ביי די אסיפת מיהאלאוויטין, מ׳קען זיך דאס פארשטעלן, רבי הילל קאלאמייער איז דאך געווען דער שארפער, און רבי הילל קאלאמייער האט בשעתו געבעטן דעם כתב סופר אז ער זאל נישט אויפנעמען דעם מגיד, ער האט אים געזאגט ׳איר וועט האבן פון אים צרות׳. און אזוי איז טאקע געווען, ער האט געכאפט דעם עולם די שטאט מענטשן, און זיי האבן נישט געוואלט מ׳זאל אויפנעמען דעם זוהן.

אין ייטב פנים (ל״ג מידות – דרוש ל״א) איז דא א הספד פונעם ייטב לב אויפן כתב סופר, ס׳איז געווען אים שלש עשרה מידות ווען ער האט אים מספיד געווען, ס׳איז זייער א שיינער הספד, א נאבעלער הספד, ער רעדט שטארק פון די גרויסקייט פונעם כתב סופר, און ער ענדיגט דעם הספד, אז ס׳איז ראוי מ׳זאל אויפנעמען דעם זוהן אלין רב, דעם שבט סופר, ער באצידט זיך אויף א תשובות חתם סופר אז מ׳דארף אויפנעמען דעם זוהן פאר רב,[56] דאס איז שוין געווען ניין חדשים שפעטער,[57] אבער מ׳זעהט אז עס האט זיך נאך דארט געוואקלט אזוי דאס רבנות. דער ייטב לב פון סיגוט האט געמוזט מחזק זיין דעם שבט סופר.

הגרש״ש: די תשובה פון רבי הילל קאלאמייער איז געדרוקט אין תשובת בית הילל (סי׳ ל״ה), דארט איז געדרוקט די תשובה וואס ער שרייבט צום כתב סופר דעם לשון אז ער וועט נאך חרטה האבן....[58]

---

54 עיין בשדי חמד (אות פ״ו בשם ס׳ צפיחית בדבש) שכ׳ שנהגו העולם דמי שמתה אשתו ורוצה לישא את אחותה עושים השידוכין קודם קבורת המת, וימנין סגיאין אישתהויי אישתהי קבורת המת עידן ועידנין, עד אשר יבואו אל עמק שוה ויתפשרו ביניהם, כיון שמה שעושים כן הוא לנייח נפשה, דמסתמא ניחא לה להנפטרת שתכנס אחותה במקומה, ואם לא יעשו השידוכין בשעת חימום יש לחוש שמא לא יתרצה הבעל, לכן אין שום חשש משום הלנת המת, ומנהג ישראל תורה היא. ועיין בנצי״ב וכן משמע ביעב״ץ (סי׳ שנ״ו סק״ה) שמותר להלין את המת אף לכבוד החיים, כי כשמלינין לכבוד החיים אין בזה בזיון למת, והנוב״י נשאר בצ״ע.

55 בהקדמת הספר אור שרגא (מהדה״ג רבי שרגא פישמאן ז״ל שהיה המגיד הנ״ל והספר נדפס בהסכמות הדעת ספר ועד נכדי החת״ס) מובא ששמע מהדעת סופר שסיפר שבשעת המרקחה הגדולה, הכריזו בהעיר שהמגיד הולך להגיד דרשה בביהמ״ד, וכל בני העיר נתכנסו, והוא עלה לפני הארון קודש ואמר: שאף שאני זקן ובא בימים, אך על פי דין תורה אין שום ספק שהרבנות בהעיר שייכת לבנו של הרב ה״ה הגאון רבי שמחה בונם ז״ל בעל השבט סופר, ואין לערער אחריו כלום. ולפי גירסא אחת אמרו בנקיטת חפץ ובשבועה.

56 וז״ל הייטב פנים שם: ת״ל אתה ה׳ לעולם תשב כסאך לדור ודור, כלומר כסא הרבנות שאתה נותן הוא לדור ודור, שהיה שם החתם סופר ובנו הגאון ז״ל, ועתה קם למלא מקומו בן בנו הגאון שיחיה, וכך ראוי ונכון, כמבואר בדברי זקיני הרמ״א בהג״ה ביו״ד (סי׳ רמ״ה סכ״ם) ועיין במג״א (או״ח ס׳ נ״ג סקל״ג) ובתשובת חתם סופר סימן י״ב י״ג שמסיק כך כדברי הרמ״א, עיין שם, עכ״ל.

57 הכתב סופר ז״ל נסתלק ביום י״ט טבת תרל״ב לפ״ק, ומרן הייטב לב ז״ל הספידו ביום שלוש עשרה מידות, בחודש תשרי שנת תרל״ג לפ״ק.

58 המכתב נשלח להגאון בעל החתן סופר ז״ל, וכותב לו בתו״ד: ... ואוי לעינים שכך רואות, פרעשבורג העליזה אשר היתה מעולם עיר ואם בישראל, ממנה פנה ממנה יתד והיו מגדלין בה תורה, איכה עתה נהפכה והיתה לזונה למכשול ולאבן נגף, לא בלבד לכל מדינת אונגארן אלא לכל חלק אייראפא, וכהיום הזה תאמרנה אם בפרעשבורג מקבלין עליהם פרעדיגער הדורש לשון לאומים, במקום קדוש אשר דרך בה מלאך אלקים ואמר והזהיר שלא לעשות כן, ע״כ נשתנה הזמן או לא בסבא טעמא...

לכן אם יש אופן על צד היותר רחוק שידרוש לשון עברי ישנה, ואם לא, וסהדי בשמים כי כוונתי לאהבת האמת, ואם הייתי שותק הייתי ירא מעונש, וגם עתה את חטאי אני מזכיר, כי ראוי היה לצאת בחרב כי דבר זה לא נופל הוא ממעשה עגל, ובעוה״ר כמה וכמה אשר המה גדולים בתורה בזמנינו, ובדבר וה טה עיניהם מראות.

די פרעשבורגער קהילה האט דעמאלטס ארויס געגעבן א קונטרס קעגן רבי עקיבא יוסף שלעזינגער,[59] רבי עקיבא יוסף דער איידעם פון רבי הילל קאלאמייער ער האט זיך דאך אנגענומען פארן שווער, און ער האט ארויס געגעבן א גאנצן ספר קעגן די פרעשבורגער קהילה, עם איז היינט נישטא געהעריג צו באקומען, דאם צעטל וואם די פרעשבורגער קהילה האט ארויס געגעבן איז דא איינם אין די גאנצע וועלט, ס'ליגט אין לאם אנדזשעלעס ביי א איד, עם איז גאר א שארפער צעטל קעגן רבי עקיבא יוסף, היתכן ער טשעפעט דעם כתב סופר, דאם איז אלעם געווען אהין און צוריק די מערכה צי מ'זאל נעמען א מגיד צי נישט.[60]

רבינו: מ'קען עם היינט נישט גלייבן, מ'קען זיך דאם נישט פארשטעלן וואם האט זיך אינדערהיים אפגעטוהן אין די שטעטלעך מיט די זאכן.

הגרש"ש: אבער דא ביי דעם בריוו זעהט מען נאך מער אז ער שרייבט אים ווייטער: **"ידוע לאדמו"ר כאשר ספרתי לו פה אל פה, כי לאחר טירחות רבות [עלה] בישועת ה' בידי לתקן ש"ס חברה בביהמ"ד הספרדים ללמוד ברבים, וברוך ה' עשתה פרי, ותודה לחשי"ת לומדים בכל יום שתי שעות בהתמדה וברצון, וגם נתחזקה בתקנות טובות"**, און איינע פון די תקנות איז געווען דארטן אז יעדע סיום מסכתא איז ווי א סעודת מצוה, אז מ'דארף מאכן א סעודה, און בקרוב וועט מען ענדיגן מסכת ברכות, און איך בין דער מתחיל, במילא בין איך דער ראש. **"ואם אמנע ליטול חלק בסעודת מצוה"** האב איך **מורא "שלא ירגזון עלי בחשבתי עליהם לאוכלי נבילה, וח"ו לבטל כל אשר טרחתי, כי כולם שמו עיניהם בי, ואני לא אדע מה לעשות"**, בעט ער זיך ביים מהר"ם שיק ער זאל אים זאגן, וואם ער זאל דא טוהן, **"ואשנה ואשלש בקשתי, כי רק האמת המבקש זאת"**, און איך וויים נישט צו וועמען צו גיין.

און דער פלא איז, דער רבי שמואל בראך האט געדרוקט די תשובות מהר"ם שיק, און אין תשובה ט"ז איז געשריבן א תשובה פונעם מהר"ם שיק אויף דעם, אז ער שרייבט נישט זיין נאמען, נאר 'לפלוני'. ער האט מורא געהאט נאך דעמאלטס צו שרייבן זיין נאמען, זעהט מיר אוים.[61]

א' המחותנים: איר האט פריער געזאגט אז דער צאנזער רב האט געגעסן פון רבי אבא'לעס שחיטה. דא אין דעם בריוו אליינס האט איר אויסגעלאזט איין שטיקל, נאך 'לא טובה השמועה', שטייט דארט ווייטער אזוי: **"ולא [שלחתי]**

ונשבע אני בשמו הגדול שזה שאמרה תורה (דברים י"א כ"א) לא תשכח מפי זרעו, רק היתה כוונת התורה לתלמידי חת"ס באמת הרוצים לילך בעקבותיו, ולא לשנות שום שמץ מתוה"ק, ואדרבה אם הדור פרוץ אזי צריך להוסיף תורה ויראה וקדושה יתירה כפירוש הזוהר..., והמשנה והרוצה להחניף, לסוף יהי' קרח מכאן קרח מכאן, ודי לחכימא... עכ"ל.

59 הגה"צ בעל לב העברי ז"ל ושאר ספרים בהלכה ואגדה ובמלחמת הדת, מתלמידי הכתב סופר והמהר"ם שיק ז"ל ומנו"כ בעיה"ק ירושלים ת"ו.

60 ונעתיק כאן שער הקונטרס 'תשובה מאהבה' מהגאון רבי יהושע ברוך רייניץ ז"ל אב"ד באלקאן שיצא להגן נגד הקונטרס 'כתב יושר אמת' נגד הגאון בעל לב העברי:

תשובה מאהבה

יהוא

מכתב מהרב וכו' מהורי"ך יהושע ברוך רייניטץ נ"י
בן הרב הגאון הצדיק מהר"ר נתן פייטל רייניטץ
זצללה"ה
אב"ד דק"ק
באלקאן והגליל יע"א.

מכתב זה
הוא המשובח על המכתב המכונה כתב יושר
דברי חנות חמר כתבו לועדי · טורים מפרעסבורג
נגד הספר לב העיברי,

Gedruckt in Ungvár bei Karl Jäger.

61 להלן תצלום תשובה הנ"ל:

שאלות מהר"ם שיק הורד ותשובות

תשובה ט"ז

כמוה"י יוסף כ"ץ נכדו ויצחק נעמ מרגיש מוסם יפ"ח:
החיים והשלום וכיח לתלמידי כתורני כמוסף מוה"ר פ' יוסף
כשבת מחכמוני בק"ק מוסכני יפ"ח:
מכתבך קבלתי מתמול וכוכרתמני להשיב לך בדבר שלח לי רוסם
נדבר כזה וכלומ"ה לח לי מעיב כעת כי אם בדבר המוכרת
מלת לפלוני אם לי בקו בכרי"ת מכיש שלח מוסל על שרש זה
ולפי"ם שכתבת דחניל בזאת השלאה מחוק לחים בריבי מחרתי להשיב
לך ונוף השלאה הוא דבקשלאכם יש לחשוב מן בריב מרת דחתרת לחכל
מחמיקות השומם של הספרדיים והניים מכרב של הספרדיים שמפי
פיום של מס' ברכות ולאכה הוא בלעזרה לאת אם פוסי כמוזה בכאת
ואם לאתם לה מחכל מעמם של הספרדי הכאת לאשר שאתה שונא בכסל
כתכריב לימוד תורה בריבים ולכן לאתה שואל אם מחכל או לה מכיל:

העתק זה לאדמו"ר, שלא רציתי להטריחו בקריאתו, כי הוא מכתב ארוך, כתוב על עבר, וגם הנאון הצדיק אבדק"ק סטראפקאף אכל זה שבועות אחדים אצל הרבני מו"ה אבלי כ"ץ", דא זעהט מען אז דער שינאווער רב האט געגעסן פון רבי אבא'לעם שחיטה.

הגרש"ש: יא, דא שטייט אז דער שינאווער רב האט געגעסן פון רבי אבא'לעם שחיטה. און דער ציעשנוב'ער רב ברענגט אז דער צאנזער רב האט געגעסן פון די שחיטה.

רבינו: ס'קען זיין אז ביידע האבן געגעסן, ביידע קען זיין אמת.

והנה כתבתי בכר שקלן מי שכתב בשיטור הזה נומר כו נמ
לישור ונמ כיתר ולין מני נמ מן המוסרין ונמ מן המתירין
לחנם על שלחנך שתה שם להורות לך לחכול לכחור יש לפנום שלחנך
ממה דקיימ"ל כתו"ס סי' קס"ח סעי' ס' דאם שכפס"ג מכר מעת על
פרים ותורתן מסוכין מלנו שלין מכרין מעי"ו: ושפ"ג הוא יפה יזהר
מעת יפרוש יכרך שכפס"ג על פיו מפני כבודו על התורתן ומנום
לישב יפ"ש ולין שמכר כפס"ג מפיו כרי הוא כמו מרי ולישר שכתוב
הוא לשון לשרת לפנות ולפ"ש מנום שכתוב בתורתם ולישב שלפס
מוסר לפנות על מדרו ולפ"ש פ"ש שכתוב בתורתם ולישב שלפס
לחמי כחמת מוסר מנום שכתוב בתורתם ולישב שלהן לפנות על לישר
וכי דקיימ"ל שברכות דף כ' דגדול כפ"ג שרוחב ל"ת שכתוב' ומכתי
שם דכיינו דווקא כלא חנפה שכתוב בשורת' · אבל כאן הוא בקום
ועמה ולך רשלי לפנות על מדרו ותוסק לומר לרבך מוסר לחכול מעת
גבי לחומרין דאמרו לחומרה דכיכי לא מר קשה מכיל לומר כן ונרלי
ליישב דכיתר הוא שיוסר על פ"ש בתוס' שברכות שם ל"ל שלישו
שום בכל כגון טומלת בכפים בכוך שבריות דומה לף ל"ת שכתוב
בקום ועמה פ"ש · ולפ"ש ל"ש בשת על גבי לישו שום בכל שלחך
שהכי מעת על גבי ושלח לחכול ושלחך לישו שכר ולכן כתי ל"ת שלישו
שום בכל ושפיר כתוב שבריות דומה לת כל"ת לף שכתוב בקום ועמה:

ואי"כ פ"ש בגירון דיכן לין שלישור שום בכל דשישור שרב שישו על
כי שם רק על גבי קשלתו שכל לא על גבי קשלות שחרות מיסו
מדיין לין זה מפסוק דשבי קיימ"ל בירוד סי' קי"ב סעי' ס' דין לשיתר
שיכל מנום מוכיחים שייך רק בעת · שכל לא שמשלישים שחרים ושיך
דשכי למנום שכתוב שמשוכין בפסוקת מנה שיכיל כדלעיל שכל שרי
שתו לריכין למוס לכתוב שרב כדקיימ"ל בירוד סי' רמ"ב שיכל מיסו
זה שיש קושי' כלל דשכיון שלך לא שייך זה דשב' בירוד שם קיימ"ל
כשחכם שפר לין שכיכו דשלי להתיר מפני כבודו היה לף כשחכם
שתיר לין שכיכו דשלי לשתור מפני כבודו · ולפ"ש בשומת מי שפוכא
לשיים לשמוס שלל שנום שקבל שנשים לין זה נגד כבוד שמתיר
שברב שבתיר נם שמיות שקבל שתיר · שבל שכיכון להשתא שבתי
מנום לשתול בפסוקת מנה ונם ברבים בשרשפי ולם שתה לא שתבל
נם שתה שתה שונא בכבוד שמתיר ולם שתבל שתה שונא בכבוד
שתור . ולפ"ש שלי שיות וכו' ולא שייך כלל בשיטור לא שנום בכבוד
שתור ולא שיתר שנום בכבוד שמתיר :

ואי"כ לריכין שפ לרשות על שיקר לרין מי שהות לר שכי ויודע
שדברי שמתיר שיקר לריכ יוכל בוודאי לשתול לשכול כריעו ולין
לומר שפי כשהוא על שתוסר יבא שתור שברי הוא ניכ עד שכבד
שמתיר . שבל מי שלין ריצו לשברים ושמוסק שם דברי שמתיר שיקר
לו דבר שתוסר · ולפ"ש הוי לשתור ס' לשוריית' וכדלתוריית' שמרינ
דשכי שמיא שפר ושמר שתיר שוין מי שהות נדול יותר שתור שחכמי' ומי
יכול לשברים כשם ושמעלי' הוי ברל"ת ויפי שפור שפלו שמקום שנום
מיכו לפ"ש לשפור דנפי דשמרינן שר' כ' י"ם כי דיעות בשוכי שמיר
שיכול יכולין לשפור ולשנום שיש בירוד סי' ריש שפופ ברמ"א שברים
דשכים היינו מוכי שקבל יכולין לשפור שיש שבי שבשליך כשם
ושיכן שפברים ברמ"א כריפה שתוסרת שוב לין שפו יכולין לשקף
פלוגתי' ז"ל לפ"ש כמ"ש שפברתי לשרש:

מבל מקום ברי כפר כי מרן בשלחן ערוך כפל מתיש ל"ל ברמ"א שלפס
כפי' קיש לשפר שבשליך בנוף הרין כי דמרי' דשל דשפקר
ל"ל שפקר ליכל דשר רק שדבכך ולפ"ש פ"ש שה ליכולין לשנום שוה
רק דבכך ושיכן פ"ש לוסרין ופ שתירין ושרבכך שמרינ שלפי שוה
כפי ס' לו יפיל פלוגי לשפוך פלוגי בשפת שדשק שמיש בשיך בשוסרי
ברמ"א ביירוד ושלך מנום שוה שפת שדשק ושכיש לפי מיש פ"ש שה
פוד משפות שפר משפת פלוגי בוודאי ס' לשתיר לך לן נרלי לפי
שביל ופ לך מקום לשפוך פלוגי בשוסרי :

מ'רעדט וועגן שינאווער רב אין אוהעל, דער שינאווער רב איז אמאל געקומען קיין אוהעל אויף שבת, ער האט באפוילן ער וויל זאגן א דרשה, ער פלעגט נישט צו זאגן קיין דרשות, ער איז געקומען קיין אוהעל האט ער געזאגט ער וויל זאגן א דרשה, נו שוין, אז ער וויל זאגן א דרשה וועט זיין א דרשה, ס'איז געקומען א גרויסער עולם מ'האט געהערט אז שינאווער רב גייט זאגן א דרשה, און ס'איז זיך צוזאמגעקומען יעדער איינער, און שינאווער רב האט זיך אויפגעשטעלט און ארויפגענאנגען צום ארון קודש זאגן א דרשה, האט ער אזוי געזאגט, מיט פופציג יאר צוריק האב איך געוואוינט דא אין אוהעל – דער שינאווער רב איז דאך געווען א איידעם ביים ארי' דבי עילאי, דער ארי' דבי עילאי איז געווען אן איידעם ביים ישמח משה, האט דער שינאווער רב געגעסן קאסט ביים ישמח משה אין אוהעל,[62] דער שינאווער רב האט געוואוינט דעמאלטס א שטיק צייט אין אוהעל, – איז פופציג יאר צוריק בין איך געווען א יונגערמאן האט איך געוואוינט דא אין אוהעל, און כ'האב געגעסן דא קאסט, און דער ישמח משה האט מיך מכבד געווען מיט א דרשה, און איך האב טאקע געזאגט א דרשה, איך האב געזאגט זייער א שיינעם פלפול און זייער א שיינעם דרוש, איך פאר מיר האב זייער הנאה געהאט פון די דרשה, האב איך מיר בארעכנט איך האב נישט געטארט אזוי הנאה האבן פון מיינע דברי תורה, והיות תשובה מוז זיין באותו מקום, בין איך געקומען דא אהער דא תשובה טוהן אויף דעם מקום, דא האט דאס פאסירט און איך וויל דא תשובה טוהן, ער האט געווייניט בדמעות שליש, דא האב איך גועזאגט א דרשה איך האב הנאה געהאט פון די דרשה, מוז איך קומען דא תשובה טוהן – דאס איז געווען די עבירות פון שינאווער רב, און דאס איז געווען זייער דרשה...

המשך השיחה בשבוע הבא בעז"ה

---

62 יש לציין שבס' דברי תורה (מונקאטש - מהחודא ו' אות לו) מובא שהרה"ק משינאווא סיפר בסעודת שבע ברכות של המנח"א ז"ל שקיבל מחו"ז הישמח משה ז"ל שנתגלה לו מן השמים, כי אם אומרים חידושים בשכל ישר וצח, אז גם אם לא היה כוונת בעל המימרא בזה מקודם, עם כל זה נעשה בשמים אמת מזה, עיי"ש באריכות.

ואגב עיין בס' מבאר הצדיקים (ח"א עמ' שפ"ו) שכשהרה"ק משינאווא ז"ל היה עוד סמוך על שולחן חו"ז הרה"ק הישמח משה ז"ל, היה פע"א בסעודת רעווין והנהספרס רצו להתחיל את הזמירות בני היכלא דכסיפין, הורה הישמח משה שעדיין לא יתחילו כי עדיין חסר אחד מבני היכלא. [הכונה על ר' פנחס סאמעטער הנ"ל].

השיעור

שהציע כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

- בסוגיא ד'שומר שמסר לשומר' -

מס' בבא מציעא לו.

לפני תלמידיו היקרים **בהיכל מתיבתא** הק' **תורה ויראה**
יום ב' פ' **פינחס** תשפ"ד לקראת נסיעתו למקום הנופש בעטלהעם ניו העמפשיר

בסוגיין דמס' **בבא מציעא** (לו.) לתמר, שומר שמסר לשומר. **רב** אמר, פטור, ורבי **יוחנן** אמר, חייב. לתמר **מאי**, לטעמיה דרב לא מצטיין שומר חנם שמסר לשומר שכר, דעלויי עלייה לשמירתו. אלא לפילו שומר שכר שמסר לשומר חנם, דגרועי גרעה לשמירתו, פטור. מאי טעמא, דהא מסרה לבן דעת. ולטעמיה דרבי יוחנן, דלא מיצטיין שומר שכר שמסר לשומר חנם שמסר לשומר שכר, דעלויי עלייה לשמירתו, אלא לפילו שומר חנם שמסר לשומר שכר, דעלויי עלייה לשמירתו, חייב. דאמר ליה, אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר.

בהמשך הסוגיא (לה:) גרסינן, לתמר, פשע בה ונאנס לגמרי, ומתה כדרכה. מאי משמיה דרבה אמר, חייב, רבא משמיה דרבה אמר, פטור. מאי משמיה דרבה אמר, חייב, כל דיינא אלא לפום כי האי דיינא לאו דיינא הוא. לא מצטיין למען דאמר תחילתו בפשיעה וסופו בנאנס חייב, דחייב. אלא לפילו למען דאמר פטור, הכא חייב. מאי טעמא, דאמרינן, הבאי לגמרי קטלה.

*

בביאור שיטת רבי יוחנן דשומר שמסר לשומר יחייב, יש מהראשונים שביארו הכוונה, שכיון שמסרה לשומר אחר, הרי עבר על דעת הבעלים, ובכן הוי ליה כגנב, ומייב בתונסין ככל גנב, ולכן יתחייב בתונסין אף שלא בזו מחמת הפשיעה, שחיובו הוא מחמת הגניבה.

ורמזו התוס' (לו., ד"ה אין רצוני) לביאור זה, וכ' שאין לפרש כן, וז"ל אין לפרש דטעמא דחייב לר' יוחנן אליבא דאמת משום דשינה מדעת המפקיד ולכך יתחייב בכל התונסין אפי' בתונסין שהיו רווין לבא ברשות שומר הראשון, דמ"מ מאי פריך אביי לרבא לקמן לימא ליה ר' אחי לר' אבא מלתך המות מה לי הכא מה לי התם כו', והלא כיון דשינה מדעת בעל הפרה הוא חייב אפילו בתונסין שהיו באין אפי' אם היתה ברשותו, לכך הוצרך למרן שהשאיל מדעת בעלים ע"כ.

ומבארים התוס' שכוונת הגמרא י"ל דהטעם הוא דמחייב כאילו פירש לו שאם ישנה מדעתו כגון שימסרנה לאחר שיהיה כאילו פשע בה וכל תונסין שיארעו לה שוכל לתלות שאם לא מסרה לאחר שלא היו נזרעים חייב בה, כגון אם מתה בבית שומר שי דים לתלות דהבלע לאומו בית קטלה ושמע אם היתה בבית שומר הראשון לא היתה מתה, שבריא בית אחד יומר מאחר, והוי כפשע בה ונאנס לגמרי דאמר דהבלע לאגמא קטלה, ע"כ. דהיינו שאין מוסר שמסר לשומר הוא דין מחודש, שכל שמשנה מדעת הבעלים, גם אם אין בה בחזקת דין פשיעה, יהי' דינו כפושע, ויתחייב על כל ה'אפיקורא' שיארעו אח"כ, גם אם לא יהי' ברור שנגרמו ע"י פשיעתו.

להלן במסכתן (עמ.) הביאו התוס' (ד"ה הוחמה) דעת הרי"ף שפירשו קונייתא הגמ' בחופן פשוט, וחידוש שמחילתו בפשיעה וקופו בחופן מייב גם אם החופן לא הוי מחמת הפשיעה, ומשבינן הא למסרה לשומר אחר כ'פשיעה' ולכן מייב בכל חופן, גם אם לא היה מחמת הפשיעה. ואין זה חידוש מיוחד בדין שומר שמסר לשומר. וז"ל התוס' שם, ורב אלפס פירש התם דאפי לטעמיה דאמר בפרק המפקיד (לעיל דף לו: ושם) לא מיבעיא כו' אלא אפילו למ"ד פטור הכא מייב דהכא לאגמע קטלה משמע דלמ"ד מייב ע"מ בלאו הכי טעמא אף על פי שהחופן היה נאבד בכל עניו, ע"כ.

יוצא לן, שיש חילוק גדול בין הבנת התוס' בסוגיין, ובין הבנת הרי"ף, שלדברי התוס' יש לזו חידוש גדול, שבשומר שמסר לשומר נתחדש לן, דכל שמסרו לשומר אחר הוי כפושע, ויתחייב בכל חופן שיבא עמ"כ כל שעייך לחלותו אפילו בדרך קפק בפשיעותו. גם אם בפושע אחר לא יתחייב כיון שאין החופן מחמת הפשיעה. ולהרי"ף דינו כשאר פושע, דהרי"ף לשיטתו שכל פושע מתחייב על כל החופן גם אם אין החופן מחמת הפשיעה.

*

ובעיין בשיטת התוס', להבין עד כמה מגיע חידושו של התוספות. בחופן שהשומר מסר הפקדון ליד שומר אחר, בחופן שאין זו פשיעה, שהשומר השני הוא בר דעת, ואם כן ע"כ שמדין 'פשיעה' אין כאן פשיעה, שהמקום הוא מקום משומר אף לדעת המפקיד, מ"מ מדין שומר הרי עבר על דין 'שומר שמסר לשומר' ועבר על דעת הבעלים, ויתחייב על כל החופן שיארעו בבית שומר השני, כמו שביארו התוס'.

ויש להתעמק, לעיין ולהבין שיטת וביאור התוספות. דהנ כללא אית לן 'כל המוציא מחבירו עליו הראיה', ולעולם לא יתחייב אדם לשלם לחבירו כל שאין ברור שחייב הוא לשלם לחבירו, ואין מוציאין ממון מיד המוחזק. ובכן איך יתקיים דינו של ר' יוחנן לדברי התוס', שומר שמסר לשומר חייב, דלייבי בחופן שיהי' אינו חופן 'שיש לחלות' שנעשה ע"י הפשיעה, הא כל שהוא רק בחופן 'שיש לחלות' הוי כ'ספק' שהשומר חייב על הפשיעה, ואיך נחייבו להוציא ממון, ולשלם להמפקיד.

*

הנה עיון זה לולו מדידי הוא, והוא דבר שנתחקו ונתעמקו בו המחרוצים לדורותיהם, ובעיקר יש לעיין בענין זה בדברי **חידושי רבינו עקיבא איגר** (דרוש וחידוש, סוף לו:, בעיקר תוס' יב-טו) **הקצות החושן** (סימן שמ, ס"ק ד), **בחידושי הרי"ם** (ב"מ, דיש לו. כמה מהלכים), שכולם חידושו ביאורים ומהלכים נכונים בסוגיין.

והפטיר רבינו שליט"א: כ'וועל מען נישט טרעפן קיין מענטשן וואס וועלן נישט גיין מיט דעם וואס זיי זאגן, אבער מען וועט זיי נישט לאזן אוועקגיין אן ענטפער... כ'וויל זאגן מ'זאל גוט פריינטרעכטן זיי פארשטיין ע"ז הסבר, פארוואס דער שומר איז מייב צו בשלמא, ניסט וז כ'דעט וז מזאל זאגן זיי וועגען תירוצים, ס'איז גענוג וז מען זאל פארשטיין די וועדטער פון די מחרוצים וואס האבן זיך געמוטשעט לע. **דער עיקר איז צוליגן דעם קאפ, צוליגן דעם שכל, און וועלן פארשטיין די סברא פון תוספות וואס מען האט לע געלערנט.**

בחור יקר! תעיין היטיב בדברי רבינו שליט"א ובדברי הראשונים והאחרונים שהזכיר בדבריו
אם יעלה בידך להבין דבריהם כראוי, ולהעלותם באופן תמצית ע"ג הכתב
ובפרט אם יעלה בידך להוסיף איזה נופך או דיוק נכון בדבריהם חק'
תעלה אותן על הכתב ותמסור אותו להר"מ שלך

שיעור בסוגיא דאין שליח לדבר עבירה

מאת כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

אשר השמיע מביתו נאוה קודש ע"י הוק-אפ לתלמידי ישיבתינו הק' פה בני ברק יצ"ו
יום א' פ' פנחס תשפ"ד לפ"ק

א גוטן טאג איך אלע חשובע בחורים, כ'האב געהאט דא זייער א חשובן גאסט פון בני ברק, דער מגיד שיעור ר' יצחק ארון [איזראעל], און ער האט מיר געגעבן זייער א ווארימע גרוס פון די ישיבה, ער האט מיך געבעטן אז איך זאל רעדן צו די בחורים, ער האט מיר געזאגט אז מ'האט געלערנט די סוגיא פון "אין שליח לדבר עבירה" האב איך אינזין געהאט צו זאגן עפעס פאר די בחורים, נישט קיין לאנגע זאך, א קורצע און גרינגע זאך צו פארשטיין אין די סוגיא

הנה קי"ל (קידושין מב:) אין שליח לדבר עבירה, לדברי הכל ולדברי תלמיד דברי מי שומעים. ופליגי הרמשונים בדין שליח שוגג, שיטת התוס' (ד"ה ממאי) דבשליח שוגג יש שליח לדבר עבירה והמשלח חייב, דהא בשוגג לא שייך הטעם דלדברי הכל ולדברי התלמיד דברי מי שומעין, שלא ידע השליח שיש כאן עבירה.

ושיטת הריטב"ע (שם) והמיימוני יוסף (בבא קמא עט.) דלפ"ז בשוגג ממילא אין שליח לדבר עבירה. וכן פסק הש"ך (תו"מ סי' שמ"ח סק"ו) דהא לממילא נגמרא טעמא דלדברי הכל ולדברי תלמיד דברי מי שומעים, היינו מעיקרא דס"ד דמסברא הכי ממילא לאין שליחות לדבר עבירה, אבל למסקנא דיליף ליה מקרא משום דהוי מעילה ושליחות יד או טבילה שני כמוציס הבאים כאחד ואין מלמדין, אם כן אפילו בלא הא טעמא דלדברי הכל ממילא אין שליח לדבר עבירה וגזירת הכתוב הוא, עכ"ל (וע"ע בית"מ בפ' מכופה סי' ל"ג).

והנה בשמ' קידושין (דף מג.) אמר רבא, אם תמצא לומר סבר שמאי דים שליח לדבר עבירה, מודה בשומר לשלוחו יש לכול את החלב שהוא חייב ושולחיו פטור, שלא מציעו בכל התורה כולה זה נהנה וזה מתחייב. והקשה רבי יצחק מגבורת ז"ל בעל מח"ס תפארת יצחק בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ק חלק"ע סי' ע"א אות ט"ו) כיון דאין הלכה כבית שמאי, למה נקט דברי שמאי בהא דמודה, ולפ עוד פלפ שנדחק כל כך ובקשר אם תמצי לומר דהכי ס"ל, ומאי נפקא מינה בזה, כיון דאפילו ס"ל בכל התורה אין שליח לדבר עבירה. ועל כרחך לנקט הדין לשמאי ונפקא מינה נמי לדידן בשוגג דים שליח לדבר עבירה, ומ"מ היכא שהשליח נהנה לא מתחייב המשלח [והשיב לו נשמר בנודע ביהודה שם (סי' פ' אות יח)]. ומכאן רמיז לשיטת התוס' דבשוגג ים שליח לדבר עבירה.

אולם בשמ' בבא קמא (דף לב:) אמר רבא לאם הוסיף שליח בי"ד עוד לעוה אחת במלקות ואת הרי זה גולה. והקשה שם רבא, דהוי שוגג קרוב למוד הוא לשיבעי אסוקי אדעתיה דמייתי אינשי בחדא לעוה וקתני הרי זה גולה. ומתרץ הגמ' דטעה בשיעור. ובגמ' מוסיף להקשות על זה, אטו הוא מני והתניא גדול שבדיינין קורא והשני מונה והשליש אומר הכהו. ומתרץ הגמ', דטעה דיינא [וזו השליח בי"ד גולה].

ובקצות החושן (סקי"ג) מביא רמיז מדברי הגמ' הנ"ל שאפילו בשוגג אמרינן

מין שליח לדבר עבירה, לתע"פ שהשליח שוגג הוא מ"מ גולה כיון דסוף סוף נהרג על ידו, הרי לן שרצף סובר שפף בשוגג אין שליח לדבר עבירה.

ויתבן לבאר בהקדם מה שכתב ז"ו זללה"ה בייטב פניס (מבני זכרון מוס ל) לייישב קושיית הרשב"ץ בחידושיו למס' קידושין (דף מט:) מהא דאמרינן דברים שבלב אינם דברים, והלא מצינו דמהני מצד בייטול בלב וכן מרומה ניטלת במחשבה. ותירץ דשאני בייטול ממץ והפרשת תרומה שהיא כלפי הבורא יתברך. שהוא תוקר לב וזוחן כליות, לשלו המחשבה גרועה ומשוב כמעשה ממש, ואחר כוונת הלב הן הן הדברים, אבל בדברים שבין אים לרעהו שאינו רואה מחשבות חבירו, שוב אמרינן דברים שבלב אינן דברים, עכ"ל.

וכן כתב בשור החיים הקדוש (פ' ויחי) עה"פ ואתם מחשבתם לרעה אלהים מחשבה לטובה, והרי זה דומה למתכוין להשקות חבירו כוס מות והשקהו כוס יין אינו מתחייב כלום, והרי הם פטורים וזכאים גם בדיני שמים, עכ"ל. והקשו עליו המפרשים מהא דמבואר בגמ' גבי נדרים (נזיר כג.) ת"ר אמר הפרס וה' יסלח לה (במדבר ל יג), במחשבה שהפר לה בעלה והיא לא ידעה הכתוב מדבר, שהיא נריכה כפרה וסליחה. וכשהיא מגיע רבי עקיבא אבל פסוק זה היה בוכה, ומה מי שמכוון לעוות בידו בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה טעון כפרה וסליחה, המתכוון לעוות בידו בשר חזיר ועלה בידו בשר חזיר על אחת כמה וכמה. עכ"פ חזינן מזה דאף למעשה לא היה עבירה מ"מ כיון דבמחשבה הוי חטא נריך כפרה.

וא"ז זללה"ה בעלי חיים (ח"ב פ' ויגש) כתב לחלק כדברי הייטב פניס הנ"ל, דאבל הקב"ה שהוא יודע מחשבות נריך כפרה כיון שמחשבה לעבור על נדרה, אבל בדברים שבין אים לרעהו שאינו רואה מחשבות חבירו, אז המחשבה רעה אינו נחשב.

ולבן אמר יוסף לאחיו התחת אלקים אני, ר"ל להחביטים אמרו ליוסף ואתה את נח לפתע עבדי אלקי אבינו (להלן נ יז), היינו מה שנקרע פתע נגד הבורא ב"ה היודע מחשבות אדם, אבל בין אים לרעהו אינו נקרע פתע. ואמר להם יוסף אל תיראו כי התחת אלקים אני אתר המחשבה הוא העיקר, הלא בדברים הנוגעים בין אדם לחבירו, דברים שבלב אינן דברים, ואין מגיע להם עונש על זה אפילו בידי שמים, והיינו שאמר ואתם חשבתם עלי רעה, ר"ל אף על פי שמחשבה היה לרעה, מכל מקום כיון דהמעשה אתר כך היה לטובה, אינו נחשב לרעה בין אדם לחבירו, עיי"ש בתריכות.

ומעתה יש לומר ה"ג בגידון דידן דבגמ' בב"ק כשמדובר בענין מלקות כשהוסיף עוד לגועה ומת שהוא מהדברים שבין אים לרעהו אז אמרינן אין שליח לדבר עבירה אפילו בשוגג, כיון שבבין אדם לחבירו דברים שבלב אינן דברים לא אזלינן בתר המחשבה אלא המעשה הוא העיקר. משא"כ בחומר לשלוחו של אכול את החלב שהוא מהדברים שבין אדם למקום אז שפיר אמרינן דאם היה השליח שוגג המשלח חייב, דאבל הקב"ה אתר לפניו גלויים מחשבות אדם ותחבולותיו אזלינן בתר המחשבה, כי הוא יתברך יודע שמחשבתו לא היתה לרעה.

הגם לדעיטת התוס' לא שייך לחלק כן, כי הרי מוסכם על דברי הגמ' במס' בבא קמא (דף עט.) וכותב בהדיא שאפי' בגניבה בשוגג אמרינן דים שליח לדבר עבירה, תע"פ דגניבה הוי מהדברים שבין אים לרעהו. אך בכל זאת יוכלו לחלק כן בכדי לתרץ הסתירה שבין ב' המימרות של רבא.

איך האף עטץ וועטם פארשטיין וואס כ'האב אייך געזאגט, מ'וועט עם גוט איבער חזרץ. האטם הצלחה, לערנט פלייסיג, און איר זאלט אלץ שטייגן אין תורה ויראת שמים, מ'זאל הערן פון אייך תמיד גוטע גרוסן.

לעילוי נשמת

האה"ח

מרת **ריזל רוזא**

געלבשטיין ע"ה

בת יבלחט"א הרה"ח ר' שלמה יעקב הי"ו

נלב"ע כ"ו תמוז

ת נ צ ב ה.

הונצח ע"י אביה הרבני העניד הנכבד רודצו"ח

מוה"ר **שלמה יעקב מערץ** הי"ו

אב"י בוויליאמסבורג יע"א

בזמן שהצדיק בעיר הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה

קהל יעב לב
דסאטמאר
אנטווערפען יצ"ו

CONG. YETEV LEV
D'SATMAR
ANTWERPEN BELGIUM

יום בשורה היא לנו!

בחדוה עילאה
ובחרדת קודש
שמחים אנו להודיע

אשר איתן אדוננו, עטרת
תפארת ראשינו, מאור הגולה
ורועה ישראל הנאמן

כבוד קדושת מרן רבינו הגה"ק שליט"א

יופיע בעז"ה בהדרתו
בעירנו לביקור קצר

כאשר ישים לדרך פעמיו
להשתטח על קברי רבוה"ק

נעתר לבקשתינו לבקר
בהיכלינו ולערוף טללי
חיזוק בקרב אנ"ש ביום

ה' מטו"מ הבעל"ט

החותמים ברגשי חדוה
הנהלת הקהלה